

Onsdagen den
21 april 1982

4 § Föredrogs men bordlades åter
Näringsutskottets betänkanden 1981/82:28 och 32

*Anslag till bo-
stadsförsörjning
m. m.*

5 § Anslag till bostadsförsörjning m. m.

Föredrogs civilutskottets betänkande 1981/82:24 om anslag till bostadsförsörjning m. m. (prop. 1981/82:100).

Anf. 1 Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBÖ:

Fru talman! Riksdagen skall i dag behandla civilutskottets betänkande om anslag till bostadsförsörjningen. Utskottet har i stort tillstyrkt de av regeringen i budgetpropositionen föreslagna åtgärderna. Därför finns det inte så stor anledning för mig att i detalj gå in på dessa frågor. Förslagen i de flesta av reservationerna har också tidigare debatterats här i kammaren, framför allt under hösten. Jag ber att få hänvisa till dessa debatter.

I betänkandet behandlas bostadsbyggandets omfattning och inriktning. Det är frågor som förtjänar att diskuteras litet mer ingående. I budgetpropositionen anges ingen på förhand fastställd nivå för bostadsbyggandet. Där föreslås inte heller några begränsande ramar eller kvoter. Det är inte speciellt meningsfullt att precisera sådana här målsättningar i en situation när bostadsbyggandet ändrar – och måste ändra – karaktär.

Till min stora tillfredsställelse kan jag konstatera att socialdemokraterna i sina reservationer inte har fallit för frestelsen att söka precisera bostadsbyggandets behovet. Tidigare år har socialdemokraterna försökt att överglänsa regeringen i sin plan för nyproduktionen. Den har oftast bestått av överbud, som i efterhand har justerats nedåt av verkligheten.

En ensidig diskussion om nyproduktionens nivå i förenklade termer typ bostadsbyggnadskris och katastrofläge hindrar bara den riktiga diskussionen om inriktningen av det framtida byggandet inom bostadssektorn. Det är ett byggande som framför allt innefattar ombyggnad, tillbyggnad, underhåll och energisparåtgärder, men också en begränsad nyproduktion.

Det är en falsk debatt som man för, om man kräver en högre nyproduktion med hänvisning till nivåerna under miljonprogrammets dagar. Vi måste inse att miljonprogrammet var en engångsföreteelse – en kraftansträngning.

Vi har skaffat oss ett bra utgångsläge för att nu ge oss i kast med att förbättra det existerande bostadsbeståndet – vilket i sig innebär en ny kraftansträngning. Det är en betydligt viktigare uppgift än att försöka drömma sig tillbaka till 1960- och 1970-talens rekordår. Denna insikt finns i huvudsak redan i fackpressen, hos organisationer och personer som är sysselsatta inom byggnads- och bostadssektorn. Och det är bra att denna insikt nu också börjar vinna terräng här i riksdagshuset.

Den totala byggsektorn spelar en viktig roll i ekonomin och för sysselsättningen. Byggnadsproduktionens – jag talar då om hela den samlade byggnadsproduktionen – användningssida består av både byggnadsinveste-

ringar, dvs. ny- och ombyggnadsinvesteringar, och reparationer och underhåll.

Sett över hela 1970-talet minskade de totala byggnadsinvesteringarna med ungefär 0,8 % per år. Reparations- och underhållsarbetena ökade däremot under samma period med 4 % per år.

Om vi tittar på perioden 1975–1980, finner vi att den totala byggnadsproduktionen har kunnat öka med 0,8 % per år. Reparationer och underhåll har under samma period ökat med 4,2 % per år.

De här procenttalen kan tyckas låga, men de motsvarar stora belopp när det gäller volymen av investeringar. Byggnadsproduktionen har alltså stått sig ganska bra under senare hälften av 1970-talet, trots de ekonomiska problem som vi har gått igenom.

Vi kan också titta på en delsektor inom byggnadsproduktionen, nämligen bostadssektorn. Enligt SCB ligger investeringar och underhåll i permanenta bostäder 1981 på en högre nivå än 1971.

Den alltmer viktiga sektorn reparationer, ombyggnader och tillbyggnader har haft en mycket snabb utveckling under 1970-talet och har haft en ökning på närmare 8 % per år. Bostadssektorn har också stått sig väldigt väl under hela 1970-talet, trots de ekonomiska problem som vi har gått igenom.

Denna utveckling mot ett större intresse för ombyggnadssektorn är naturligtvis inte någon tillfällighet. Den politik som vi har fört har haft som utgångspunkt att tackla 1980-talets problem: förvaltningen, ombyggandet och energisparandet i bostadsbeståndet. Därför tillsatte vi underhållsfondsutredningen och stadsförnyelsekommittén, och därför har vi med olika medel försökt hitta en vettig avvägning mellan nyproduktion och ombyggnad och underhåll av bostäder.

Vi har också hittills betalat ut ungefär 6 miljarder kronor i statligt stöd i form av bidrag och lån för energisparåtgärder i byggnadsbeståndet. Det är åtgärder som har påverkat 1,5 miljoner lägenheter och som på ett aktivt sätt har förbättrat byggnadsbeståndets energistatus.

Den inriktning av bostadsproduktionen som jag har beskrivit och som utkristalliserats under 1970-talet kommer att förstärkas. Stadsförnyelsekommittén har i sitt första betänkande, som kommer att föranleda en proposition till höstriktdagen, angett omfattningen av ombyggnadsbehovet. Det är så stort att, trots ökade insatser, endast en mindre del kommer att beröras under den närmaste tioårsperioden. Man klargör där också att behovet av underhåll och mindre förbättringar växer, trots att ombyggnaderna förutsätts öka.

Jag har velat göra denna mycket kortfattade markering i dag av ombyggnads- och underhållsverksamhetens omfattning och betydelse. Det är en omställning som har påbörjats. Den kommer att fortsätta, och den kommer att kräva stora resurser och kraftansträngningar av inblandade parter. Det finns också många skäl för att uppmärksamma denna sektor och ha denna inriktning – både bostadssociala och ekonomiska skäl samt sysselsättningskäl.

Jag har beskrivit utvecklingen under 1970-talet och betonat att både den

Onsdagen den
21 april 1982

*Anslag till bo-
stadsförsörjning
m. m.*

totala byggproduktionen och bostadssektorn har hävdats sig väl. Vi ser nu en vikande tendens inom det totala byggandet. Bl. a. mot den bakgrunden kommer regeringen att presentera förslag inom kort i samband med kompletteringspropositionen. Riksdagen får under våren ta ställning till förslag som omfattar investeringar på ca 2,2 miljarder kronor enbart inom bostadssektorn. De förslagen har presenterats och kommer att presenteras naturligtvis från rent bostadspolitiska utgångspunkter, men också för att vi skall kunna tillgodogöra oss de produktionsresurser som finns inom byggnadssektorn och som är en så viktig del av hela den ekonomiska politiken.

Anf. 2 OSKAR LINDKVIST (s):

Fru talman! Bostadspolitiken har i vid social mening farit illa under de borgerliga regeringarnas tid. Glädjeämnen har varit få men missträkningarna desto flera. Just i bostadsfrågan har de borgerliga partierna fastnat i blocktänkande, där utrymmet för en meningsfull samverkan med socialdemokraterna slammat igen. Det är verkligen intressant att läsa utskottsbetänkanden och protokoll från de senare årens bostadsdebatter. Trots en rad uppslag och konstruktiva förslag till en framåtsyftande bostadsproduktion från oss socialdemokrater har ingen velat lyssna i någon nämnvärd utsträckning.

Vi har föreslagit åtgärder för att hålla bostadsbyggandet uppe på en acceptabel efterfrågenivå. Vi har föreslagit åtgärder i form av momsbefrielse, uthyrningsgaranti, temporära hyresrabatter, hyresförlustlån, underhållslån och bostadsbidrag för att hålla kvar det sociala innehållet på bostadsmarknaden. Det har blivit avslag – vanligen med den enda rösts majoritet som de borgerliga förfogar över i kammaren.

Vi inbillade oss ett tag att en bred samverkan i bostadsfrågan skulle vara till gagn för landet. Därför framlade vi förslag om en bostadskommission med uppgift att kartlägga och föreslå åtgärder för att minska bostadslösheten bland ungdomen. Det var 1980. Men det ville inte de borgerliga. Förra året föreslog vi överläggningar mellan partierna för att bryta dödläget och lägga grunden till en brett förankrad bostadspolitik. Överläggningarna skulle syfta till ett fullföljande av de sociala mål som tidigare kunnat formuleras av breda parlamentariska majoriteter. Denna invit tackade de borgerliga samfällt nej till.

Hur ser då den bostadsmarknad ut för vilken regeringen och den borgerliga riksdagsmajoriteten har det hela och fulla ansvaret? Byggaktiviteterna är de lägsta i modern tid. Regeringen aviserar en igångsättning av 39 000 lägenheter under 1982. Mycket pekar på att igångsättningen kommer att bli ännu lägre. Det betyder minskad tillgång på bostäder i de kommuner där efterfrågan är stor. Enbart i Stockholmsregionen efterfrågar i dag ca 40 000 en bostad. Om bostadsförmedlingen hade haft kvar turordningsprincipen vid förmedling av bostäder, hade antalet varit åtskilligt större.

Arbetslösheten bland byggnadsarbetarna är stadd i snabb ökning. På två och en halv månad i år har byggnadsarbetarnas arbetslöshetskassa betalats ut

Ondagen den
21 april 1982

*Anslag till bo-
stadsförsörjning
m. m.*

nästan lika mycket pengar som under hela 1980. Även i Stockholmsområdet blir det allt vanligare att byggnadsarbetare går och stämplar – detta sagt som ett apropå till de borgerligas avslag på socialdemokratiska motionskrav att statliga stödåtgärder vid reparation och ombyggnader också skulle gälla Stockholms län. Men det blev nej, under föregivande att denna region inte hade några arbetslösa. Nu är vi där. Nu har den borgerliga bostadspolitiken hunnit fatt Stockholmsområdet. Allt flera är nu utan jobb bland byggnadsarbetarna.

Det lägsta byggandet på decennier och bostadsbrist på flera håll, där också arbetslösheten är ett faktum, är kännetecknande för hur bostadspolitiken har utformats. Men detta är inte nog. Alltför många av de bostadslösa – och också av dem som redan har en bostad – kan inte betala de hyror som främst utmärker nyproduktion och sanerade hus inom det äldre bostadsbeståndet. Tvärtom förhåller det sig så, att ungdomar som flyttat från sina föräldrahem återvänder hem på grund av de höga hyrorna. Dessutom är väldigt många ungdomar utan egen arbetsinkomst – arbetslösheten har slagit rot i Sverige, och den drabbar också ungdomarna med förödande kraft. Åtskilliga ungdomar som har åldern inne för att skaffa sig eget vet att inkomsterna inte räcker för en egen bostad.

Under den gångna helgen har socialdemokraterna i Stockholm och Stockholms län haft sina årskonferenser. Det är ingen svårighet att förmedla den oro som finns i de djupa leden av människor som nu måste maka ihop sig, enligt ett recept som var vanligt förr i gamla Sverige.

I häromdagen hade partierna i riksdagen ett besök från Göteborg. Det var företagare, byggjobbare, tjänstemän och fackfolk inom byggbranschen som ville informera om det svåra läget på västkusten. Det finns projekt att sätta i gång i efterfrågelägen. Men osäkerheten om bostadspolitiken är ett hinder, ryckigheten i produktionen ett annat. Ingen vet, när ett projekt är klart, om det finns något nytt arbete efteråt.

Enbart i Göteborgsområdet går det ca 200 lärlingar med två års utbildning inom byggområdet utan arbete. Den Göteborgsgrupp som besökte partierna här i riksdagen hade skrivit till arbetsmarknadsministern och bett om ett sammanträffande. Inte ens ett svar på denna framställan hade kommit från kanslihuset.

Som framgår av vår reservation 1 där vi ånyo tar upp förslaget om temporära hyresrabatter, reservation 2 om stimulansåtgärder, reservation 8 om hyresgaranti, reservation 9 om utredning om lediga lägenheter och reservation 10 om åtgärder för långsiktig lösning av frågorna kring underhåll och reparationer samt reservation 11 om underhållslån, har vi anvisat vägar som hjälpligt kan lätta det värsta trycket. I reservation 6 tar vi upp ungdomens situation på bostadsmarknaden, en fråga som närmare kommer att beskrivas av Margot Wallström. I reservation 12 lägger vi förslag om att riksdagen bör fatta ett principbeslut om att de temporära ombyggnadsbidragen och reparationslånen bör omfatta också Stockholms län samt förlängas till att gälla vintern och våren 1982–1983. I reservation 13 föreslår vi en utredning om byggfel genom en expertkommitté. Det är klokt att åtgärda de

Onsdagen den
21 april 1982

*Anslag till bo-
stadsförsörjning
m. m.*

byggfel som tidvis har uppkommit och som måste åtgärdas med det snaraste. Det finns arbetskraft som väntar på att få ett jobb. Vi har i reservationerna 3 och 4 återupptagit den tidigare framförda kritiken mot regeringsförslaget att undanta markvillkoret för viss mark liksom det temporära undantaget från markvillkoret. Birgitta Dahl kommer senare att ta upp frågor som gäller boendemiljöförbättringar och den mångfald som hör till de problemställningarna.

De reservationer jag nu räknat upp vill jag yrka bifall till.

Fru talman! Jag vågar påstå att det lönar sig att bygga bostäder. Byggnadsarbetaren får ett jobb, den bostadslöse chans till bostad. Det sätter fart på samhällsekonomin. Bostadsbyggandet har alltid ansetts vara motorn i svensk ekonomi. Det ger arbete i skogsindustrin, träindustrin, byggnadsmaterialindustrin, möbelindustrin, porslins- och glasindustrin, gruvnäringen och betongindustrin. Varje byggnadsarbetare på en byggplats ger jobb till åtminstone fyra personer i bakomliggande led. Det är förvisso en dygd att spara – dock endast under förutsättning att inte sparandet leder till ytterligare förluster. Det är ett våldsamt slöseri med våra resurser, vårt tekniska kunnande, våra dugliga arbetare och företagare att inte ta deras kapacitet i anspråk. Därför måste det till ett sysselsättningsprogram, så att vi inte tappar ytterligare tempo inom byggbranschen.

På sikt betyder en fortgående nedskärning av byggandet – alla kategorier – att import av för byggandet viktiga produkter blir en förutsättning när byggandet dras i gång igen. Importen är stadd i ökning, samtidigt som den svenska byggmarknaden tillåts sjunka och en mångfald av svenska företag går i konkurs.

Mycket av det som hänt pekar på att regeringen har gett upp. Ambitionsgraden har aldrig varit lägre än nu. Och ändå tillät sig denna kammare våren 1979 att uttala en hård dom över regeringens brist på ambition och vilja. Då hade vi ändå en bostadsproduktion på betydligt över 50 000 lägenheter. I dag är den 30 % under 1979 års nivå.

Vad som behövs är ett sysselsättningsprogram av den typ som socialdemokraterna har lagt fram i riksdagen och som ger bostäderna och byggandet en ny chans. Det är en helt ny anda av offensiv och optimism som måste till, baserad på program och finansiering, och en politik som kan hålla moderaterna borta från varje reellt inflytande i svensk bostadspolitik, där räntegarantierna – själva nyckeln till bostadens sociala innehåll – enligt moderaterna skall tas bort. Det är en rå politik som regeringen tidvis har låtit sig förföras av. Så mycket kan jag lova som att en socialdemokratisk bostadspolitik har kraft att slå tillbaka de moderata attackerna mot bostadsmarknaden.

Bostadsministern är här. Medan regeringar har kommit och gått med olika slags borgerliga beteckningar har Birgit Friggebo under de borgerliga ofärdsåren – mätt i sociala termer – svarat för bostadsdepartementet. Med vissa undantag har insatserna präglats av passivitet och uppgivenhet. Av 1960-talets unga och fräscha folkpartister har det blivit för tidigt åldrade statsråd, som lever i en föreställning att man kan spara sig ur en kris och

överlåta åt marknadskrafterna att bestämma bostadspolitiken. Jag anser det därför onödigt att argument för argument gå igenom ett regeringsförslag som saknar både kapacitet och viljeinriktning. Jag utgår ifrån att Birgit Friggebo är så medveten att hon betraktar sin närvaro i kammaren som den första i raden av avskedsvisiter. Hade vi inte haft valet i höst inom räckhåll skulle jag – i kraft av min större erfarenhet som parlamentariker – gett henne rådet att själv stiga ner från taburetten. Men det är på något sätt hederligare att väljarna får chansen att fälla sin dom över en bostadspolitik som har skapat för lågt bostadsbyggande, för ryckig produktion, höga hyror, arbetslöshet och bostadslöshet genom en regering som utmärkt sig för allmän hållningslöshet.

Fru talman! Jag yrkar än en gång bifall till de till betänkandet fogade socialdemokratiska reservationerna.

Anslag till bostadsförsörjning m. m.

Anf. 3 KNUT BILLING (m):

Fru talman! Jag kan i stort instämma i den allmänna beskrivning som bostadsministern gav av bostadsbyggandets omfattning och inriktning.

Jag kommer i detta anförande i huvudsak att uppehålla mig vid de moderata reservationerna 5 och 7. Övriga moderata reservationer kommer Bertil Danielsson att ta upp senare.

Bostadsbrist i traditionell mening är i dag ett litet problem begränsat till ett mindre antal kommuner, framför allt i Stockholmsregionen. Trots att vi alltså inte har någon omfattande bostadsbrist i landet, finns det all anledning att söka upprätthålla en sådan nyproduktion och inte minst saneringsverksamhet att en bristsituation inte uppkommer.

Det allvarliga är att dagens bostadspolitik inte möjliggör ett ökat bostadsbyggande, än mindre ett byggande anpassat till människornas önskemål.

Produktionskostnaden för ett bostadsbyggande i enlighet med gällande föreskrifter uppgår till 4 500 kr./m². Den verkliga räntekostnaden uppgår till 604 kr./m² i en nybyggd hyreslägenhet. Är bostaden 100 m² blir den verkliga årliga kapitalkostnaden drygt 60 000 kr. Av den kostnaden betalar den enskilde hyresgästen, via sin hyresavi, endast 13 500 kr. eller 135 kr./m². Resten – 46 800 kr. – belastar statsbudgeten.

Vi moderater anser det ofrånkomligt att begränsa dessa generella subventioner. Den frågan kommer att debatteras i kammaren om några veckor, och jag tänker därför inte vidare utveckla våra förslag i detta avseende på annat sätt än att jag konstaterar att den mycket höga subventionsnivån i kombination med starkt kostnadsdrivande låneregler, normer och kommunal exploateringsstandard leder till svårigheter att upprätthålla en bostadsproduktion som tillgodoser konsumenternas efterfrågan.

Låneregler och föreskrifter måste syfta till att anpassa bostäderna till konsumenternas reella önskemål och köpkraft. Den statliga bostadslångivningen innehåller i dag en rad av regleringsmekanismer. Speciella krav ställs på standard och utformning av bostäderna. Lånereglerna styr genom sin

Onsdagen den
21 april 1982

*Anslag till bo-
stadsförsörjning
m. m.*

utformning det som byggs. Lånearkitektur är en realitet, påtagligare i vårt land än i de flesta andra.

Länkineseriet har tillåtits breda ut sig i nuvarande länssystem. Blanketterna är så komplicerade att endast experter begriper dem. Det är helt omöjligt för en privatperson att utläsa hur han bör bygga för att bygga bra och så att han kan hålla kostnaderna nere och samtidigt erhålla statligt lån. Detaljeringsgraden är häpnadsväckande. För exempelvis takbeklädnad finns ett särskilt låneunderlag för takpannor. Just nu är det 225 kr. per kvadratmeter. Om man i stället väljer takpapp blir underlaget 20 kr. lägre. Bägge beloppen förutsätter dock att man bygger med ett inspektionsutrymme. Saknas inspektionsutrymme blir det viss reduktion. Bygger man ett räcke eller en skärm vid en balkong kan man tillgodoräkna sig ett låneunderlag på 200 kr. meter. Det här är typiska exempel på och en liten, liten del av alla de olika komponenter som skall preciseras och beräknas i detalj för att man skall få fram det slutliga låneunderlaget.

Det är hög tid att vi kommer bort från detta kostnadsdrivande kineseri. Det är därför som vi moderater har föreslagit ett nytt länssystem – ett enhetslån.

Enhetslånet bör utgå per lägenhet, dock med viss reduktion av lånebeloppet för små lägenheter, och visst schablon tillägg per kvadratmeter lägenhetsyta som överstiger den som ligger till grund för enhetslånet upp till en viss maximinivå. Den byggande ges frihet att anpassa bygget till de boendes önskemål. Den enda begränsningen skall vara att byggnadsobjektens kreditsäkerhet inte riskeras. Om bostaden kostar mer än vad som täcks av enhetslånet, får denna kostnad täckas med tilläggs lån till marknadsränta. Räntebidrag skall självfallet kunna kopplas till enhetslånet på samma sätt som sker i dag.

Utskottsmajoritetens motivering för avstyrkande av vårt förslag är minst sagt märklig. Man avfärdar förslaget på tre rader och säger: "— — — förslaget om statliga enhetslån per lägenhet innebär en långtgående förändring i nuvarande system. Utskottet är inte berett tillstyrka motionen — — —."

Jag antar att det innebär att utskottsmajoriteten anser att nuvarande länssystem är i stort sett bra och att det inte behövs några långtgående förändringar. Man vill ha kvar nuvarande kostnadsdrivande länekineseri. Man vill ha kvar alla dessa blanketter med låneunderlagsberättigade komponenter som meter ledstång, fönsterdörrar till terrasser, sopsäcksväxlare, utvändiga trappor med tillägg per trappsteg, invändig utrustning som frysar på minst 100 liter i särskild skåpenhet osv., osv.

Bostadspolitiska företrädare för både folkpartiet och centern har vid flera tillfällen talat om behovet av förändringar av gällande låneregelsystem. Det vore beklagligt om det stannar vid tomma ord eller om ambitionsnivån inte sträcker sig längre än till att exempelvis ändra föreskrifterna, så att inte endast torkskåp skall kunna ingå i låneunderlaget utan också den mer energibesparande torktummlaren.

Det är nämligen inte genom sådana detaljförändringar som vi kan få ett

låneregelsystem som resulterar i en press på de ständigt ökande byggkostnaderna.

Med vårt förslag öppnas möjligheten att begränsa byråkratin, att helt avskaffa bostadsverkets befattning med bostadslångivningen. I stort sett hela den hantering som i dag ligger på bostadsstyrelse och länsbostadsnämnder i fråga om prövning av olika byggnadsprojekts kostnader mot dessa olika kostnadsschabloner skulle kunna upphöra och ersättas av sedvanlig kreditriskprövning.

För den byggande skulle vårt system leda till att om byggherren exempelvis avsåg att bygga okonventionellt eller utnyttja tidigare ej använd teknik, skulle detta inte föranleda någon statlig prövning, för såvitt inte byggnadsprojektets kreditvärdighet påverkas.

Fru talman! Nuvarande låneregelsystem driver upp kostnaderna, samtidigt som det hämmar utvecklingen. Det stoppar många angelägna byggprojekt. Det är hög tid att vi ersätter detta föråldrade system med ett nytt. Jag vill därför yrka bifall till reservation nr 7 vid civilutskottets betänkande.

Det finns fler åtgärder som bör vidtas för att stimulera och förbilliga byggandet. Regeringen föreslår bl. a. att de temporära stimulansåtgärder som riksdagen fastställde förra våren vad gäller tillfälliga förändringar av mark- och konkurrensvillkoren skall förlängas med ett år fram till den 30 juni 1983.

Vi moderater har sedan länge pekat på de negativa konsekvenserna av mark- och konkurrensvillkoren. Reglerna har till huvudsaklig uppgift att begränsa utrymmet för enskilt byggande i egen regi.

Båda lånevillkoren är riktade mot det traditionella byggandet av relativt stora objekt på tidigare obebyggd mark. Det var ju detta byggande som var helt dominerande när villkoren infördes 1974. Men dagens byggande sker – det underströk bostadsministern i sitt anförande – i stor utsträckning inom redan ianspråktagna områden, och ofta byggs endast enstaka hus. Mark- och konkurrensvillkoren har därmed överlevt sig själva nästan innan de har börjat tillämpas.

Det är enligt vår uppfattning helt nödvändigt att enskilda markägare och byggnadsföretag ges bra möjligheter att medverka i samhällsbyggandet, om bostadsproduktionen skall kunna hållas uppe.

Det är exempelvis helt realistiskt att vid byggande i förnyelseområden kommunen först skall lösa in mark för att fördela den efter kommunalt beslut och att sedan byggnadsarbetena skall utlysas på entreprenad av den som väl tilldelats marken.

Det är besvärligt nog att arbeta med förtätningar. Till skillnad från vad som gäller vid råmarksbyggande finns ofta en rad olika intressenter i området, exempelvis de omkringboende, vilka många gånger har motstridande synpunkter och intressen. Den praktiska erfarenheten visar att det tar lång tid att planlägga eller göra planändringar i förtätningsområden. Läger man därtill en omständlig administrativ och byråkratisk reglering blir följden att byggandet i dessa områden hämmas.

Regeringen är självfallet inte omedveten om att mark- och konkurrens-

Nr 125

Onsdagen den
21 april 1982

*Anslag till bostadsförsörjning
m. m.*

Onsdagen den
21 april 1982

*Anslag till bo-
stadsförsörjning
m. m.*

villkoren har en negativ inverkan på bostadsbyggandets omfattning. Motiveringen bakom förslaget till de temporära lättnaderna i mark- och konkurrensvillkoren förra året var ju just att de ändrade reglerna skulle stimulera ett ökat bostadsbyggande. Samma motivering kvarstår vad gäller den nu föreslagna förlängningen.

Det är bra att regeringen delar vår uppfattning att mark- och konkurrensvillkoren försvarar byggandet. Det hade varit ännu bättre om man nu hade tagit steget fullt ut och föreslagit, som vi gjort i vår partimotion, att villkoren avskaffas helt och fullt.

Utskottsmajoriteten har avstyrkt vårt förslag, och motiveringen är att bostadsministern har aviserat att effekterna av de temporära lättnaderna skall utvärderas och att eventuella ändringar bör anstå i avvaktan på resultatet av denna utvärdering.

Enligt vår uppfattning är en sådan utvärdering onödig. Erfarenheterna har visat att förutsättningarna för att enskilda företag återigen skall kunna bidra till bättre effektivitet, god produktivitetsutveckling och upprätthållande av ett tillräckligt bostadsbyggande är att företagen ges möjlighet att planera sin verksamhet på längre sikt. Det blir inte möjligt genom en rad tillfälliga beslut, där villkoren för morgondagens produktion inte kan förutses i planeringsögonblicket. Endast en politik som innebär att man medvetet avreglerar bostadsbyggandet och ger över tiden bestående garantier för företagen att planera och investera kan återge byggnadsindustrin dess utvecklingskraft. Och det är, fru talman, till fromma för landets bostadskonsumenter.

Jag yrkar därmed bifall till reservation 5.

Anf. 4 TORE CLAESON (vpk):

Fru talman! Den redan mycket allvarliga, för att inte säga alarmerande, situationen på bostadsmarknaden fortsätter att försämrans. Verkligheten visar att utvecklingen leder allt längre bort från de bostadssociala och bostadspolitiska mål som riksdagen tidigare fastställt. Bostadsbyggandet fortsätter att sjunka. Antalet igångsatta lägenheter under 1981 beräknas till ca 43 000 – mot tidigare beräknade 55 000 – 60 000 lägenheter per år. Prognoser för 1982 pekar på en fortsatt nedgång till omkring 36 000 lägenheter.

Nedgången i byggandet har bl. a. medfört en hög arbetslöshet bland byggnadsarbetarna. I vissa regioner i landet är över 20 % utan jobb, och sammantaget saknar ca 12 % av landets byggnadsarbetare arbete. Det är den högsta arbetslösheten bland byggnadsarbetarna under efterkrigstiden. Samtidigt råder det bostadsbrist, brist på barnstugor, skolor, vårdinstitutioner och andra offentliga inrättningar på flera av de orter och områden där arbetslösa byggnadsarbetare finns.

I den debatt som förts har från borgerligt håll ofta påståtts att vi inte har råd att bygga mera; man måste först få ordning på samhällsekonomin, säger man. Sedan får efterfrågan bestämma om man skall bygga mera! Vi i vänsterpartiet kommunisterna menar att det är vansinnigt att skrota ned den produktions-

apparat som byggbranschen förfogar över. Vi menar att man nu skall ta itu med och bygga i fatt eftersläpningar och brister som finns på olika områden, inte minst då det gäller våra bostäder. En miljon bostäder från 1960-talet står i tur att renoveras, hundratusentals bostäder behöver byggas om, bostadsmiljöerna måste förbättras, bostäder behöver förändras och förses med bostadskomplement, och massor av energibesparande åtgärder behöver göras i bostadsområden, för att ta några exempel.

Dessutom måste den faktiska bostadsbristen i många kommuner byggas bort genom en ökning av nyproduktionen, med inriktning på hyresbostäder i allmännyttig regi. Byggindustrin är en motor i samhället, och ett ökat byggande ger klart positiva effekter för samhällsekonomin även på ganska kort sikt. Varje sysselsatt byggnadsarbetare beräknas ge jobb åt ytterligare fem sex andra människor genom de spridningseffekter ett ökat byggande har. Enligt vår mening har vi inte råd att låta bli att öka byggnadsverksamheten. Vårt parti föreslår att som mål skall sättas en igångsättning av 60 000 lägenheter per år genom nybyggnad och 25 000 lägenheter genom ombyggnad.

Vpk vill ställa mera och billigare pengar till förfogande för bostadsbyggande och annan byggnadsverksamhet. Bostadsbyggandets finansiering och samhällets stöd till bostadssektorn har avgörande betydelse för framtidens bostadspolitik. Därför är det viktigt att få bort profitterna på det kapital som erfordras och göra slut på privatbankernas, de privata kreditinstitutens, försäkrings- och fastighetsbolagens miljardvinster på utlåning av kapital till bostadssektorn. Om man accepterar att bostaden skall vara en social rättighet och inte en marknadsvara, bör bostadssektorn kunna brytas ut och särbehandlas då det gäller finansieringen.

Kravet på en statlig bostads- och samhällsbyggnadsbank för totalfinansiering av bostadsbyggandet och dess följdinvesteringar är lika aktuellt nu som det har varit under hela efterkrigstiden. Det är också nödvändigt att, som vpk nu återigen föreslår, stoppa upptrappningen av räntenivån och förlänga amorteringstiden på bostadslånen till de allmännyttiga bostadsföretagen.

Fru talman! Innehållet i civilutskottets betänkande och de förslag som den borgerliga utskottsmajoriteten ställer sig bakom förändrar på intet sätt riktigheten i de värderingar av den förda bostadspolitik eller den kritik mot bristen på positiva förslag som har framförts i vpk:s bostadspolitiska motioner och som nu delvis behandlas i detta betänkande.

I allt väsentligt är förslagen i regeringens budgetproposition 1982 godtagna av utskottsmajoriteten. Förslagen har en klart hyresgästfientlig profil och innebär en fortsatt nedrustning av den sociala bostadspolitik. Ett genomförande av förslagen innebär ökade orättvisor på en bostadsmarknad där ca 75 % av det totala samhälleliga stödets nära 25 miljarder kronor går till villaägare – främst dem som tjänar mest och har de dyraste husen.

En nödvändig omfördelning låter tydligen vänta på sig, och mittenpartiernas skattereform innebär, som vpk tidigare i olika sammanhang framhållit, inte annat än marginella förändringar till hyresgästernas fördel. Minskade bostadssubventioner går främst ut över hyresgästerna, och en

*Anslag till bo-
stadsförsörjning
m. m.*

omfördelning av bostadsstödet till flerbostadshusen uteblir. Under våren 1981 beslöt riksdagsmajoriteten att minska räntesubventionerna för hus byggda mellan 1958 och 1974. Samhällsstödet till hyreshusbeståndet minskade därigenom med 235 milj. kr. Försämringarna för hyresgästerna har också kommit till uttryck i borttagandet av underhålls- och hyresförlustlänen.

Fru talman! Vänsterpartiet kommunisterna har i olika motioner under den allmänna motionstiden krävt en annan bostadspolitik och lagt fram konkreta förslag till förbättringar. Vägledande för dessa förslag är principen om bostaden som social rättighet – inte handelsvara. En bostadspolitik med sociala utgångspunkter och ett socialt innehåll kan lösa bostadskrisen och stoppa hyreshöjningarna. Samhällets stöd till boendet får inte urholkas. Det generella räntestödet är viktigt för boendestandarden och ett sätt att utjämna boendekostnaderna mellan gamla och nya hus.

Alla hushåll skall ha tillgång till en tillräckligt stor, modernt utrustad bostad i en bra miljö till rimliga kostnader. En socialt acceptabel hyra bör vara högst 15 % av en normal industriarbetarlön för en nybyggd tvårumslägenhet på 60 m², dvs. ca 900 kr. per månad.

Regeringen har visat mycket litet intresse för att begränsa hyreshöjningar. Tvärtom har man uttalat att vi måste vänja oss vid att en allt större del av vad vi tjänar skall gå till ökade hyror. Boendekostnaderna och framför allt hyrorna har ökat mer än priserna för annan konsumtion. Under de senaste tio åren har genomsnittshyran för en normal trerumslägenhet ökat från ca 75 kr. per m² till ca 200 kr. Det gör en ökning med ca 167 %. Industrierbetarlönen har under samma period ökat mindre, med ca 135 %. Även konsumentprisindex har en lägre ökning än hyrorna, nämligen 138 % för tiden 1972–1981. Under 1981 och 1982 har hyrorna ökat ytterligare, så att genomsnittshyran nu är ca 230 kr./m².

Jämför man i stället löner och priser med hyreskostnaden för en nybyggd trerumslägenhet är skillnaden ännu mera markant. En sådan lägenhet har åren 1972–1981 ökat med 208 % i hyreskostnad, eller från 92 till 283 kr./m² och år 1982 har hyran i nybyggda lägenheter ofta passerat 300 kr./m². Under en femårsperiod, 1976–1981, har genomsnittshyran för en trerumslägenhet ökat med 75 %, medan den genomsnittliga industriarbetarlönen stannat vid en ökning på 46 %. Konsumentpriserna har under samma tid ökat med 68 %.

Fru talman! Nu följer slag i slag åtgärder som ytterligare kommer att fördröja boendet och öka hyresutplundringen. Hyran tar nu en allt större del av hushållsbudgeten. 1980 utgjorde hyran för en nybyggd tvårumslägenhet ca 22 % av den genomsnittliga industriarbetarens lön. För 1981 hade andelen stigit till 27 %. Vi har sagt det tidigare och vi upprepar: Bostadssubventionerna måste omfördelas så att socialt acceptabla hyror kan åstadkommas hos allmännyttan. Ett riktat stöd till allmännyttan kommer alla hyresgäster till godo genom bruksvärdessystemet. Hyreshöjningarna kan stoppas i avvaktan på hyressänkande åtgärder. Det är viktigt och nödvändigt att slå vakt om

Onsdagen den
21 april 1982

*Anslag till bo-
stadsförsörjning
m. m.*

allmännyttan som kommunernas och samhällets viktigaste instrument för en bra bostadsförsörjning utan enskilda vinstintressen.

Det har sagts att hyresgästerna är ett tålmodigt släkte som bara finner sig i att betala nya hyreshöjningar. Det är möjligt att hyresgästerna är ovanligt tålmodiga och att de av tradition fått finna sig i att bli dåligt behandlade, att ständigt känna hot som "betalar Du inte åker Du ut, och då är Du utan bostad". Hyresgästerna har inte heller, såsom villaägarna till föregående val, begåvats med några fribrev och utfästelser.

Nu finns många tecken som tyder på att tålmodet hos hyresgästerna börjar ta slut, att allt flera ställer krav på ett stopp för hyreshöjningarna, en omfördelning av bostadssubventionerna och en socialt acceptabel hyra. Hyresgästerna står inför stora svårigheter. Löneökningarna räcker inte på långt när till att täcka de ökade hyreskostnaderna, och det är framför allt de som flyttar in i nya lägenheter och unga familjer som får det allt svårare med sin ekonomi. Allt flera hyresgäster ställer nu enskilt eller tillsammans frågan om att vägra betala nya hyreshöjningar, i medvetandet om de orättvisor som finns och för att pengarna helt enkelt inte räcker till.

Jag tror det finns anledning att varna för en utveckling som kan innebära stora problem på hyresmarknaden, där allt flera vägrar att betala hyreshöjningar. Vi kan mycket väl få en situation där arbetslösa ungdomar utan bostad kräver sin rätt till bostad och tar sig denna rätt med metoder som vi väl känner från andra håll i Västeuropa. Vi kan mycket väl få en situation där hyresgästerna i förtvivlan och desperation genomför hyresstrejker och protester i sådan omfattning att samhället får svårt att hävda sig.

Allt flera hyresgäster säger: Nu får det vara nog – inte en hyreshöjning till! Jag skulle vilja varna framför allt de borgerliga partierna för att fortsätta på den inslagna vägen: Nonchalera inte kraven om stopp för hyreshöjningar och en rättvis bostadspolitik! Hyresgästerna tål inte ytterligare pålagor.

Fru talman! Utskottet avstyrker även i år vpk-förslagen om att mark avsedd för samhällsbyggande och enskilt ägda hyreshus skall föras över i kommunal ägo, och man gör det med hänvisning till tidigare bedömningar. När vi vidhåller våra krav, gör vi det också med hänvisning till tidigare argument, dvs. att ett förverkligande av kravet att en god bostad är en social rättighet förutsätter samhällsägda mark och samhällsägda eller kooperativt ägda bostäder. Den mark som behövs för samhällsbyggande och bostäder skall ägas av samhället/kommunerna. Det är ett gammalt krav från den svenska arbetarrörelsen, ett krav som aktualiseras i många sammanhang av fackföreningsrörelsen och av vänsterpartiet kommunisterna här i riksdagen.

Vi har också återkommit med vårt krav att enskilt ägda hyreshus successivt skall föras över i kommunal ägo, ett krav som blivit ännu aktuellare mot bakgrund av privat misskötsel och fastighetsspekulation och svårigheter att öka boendeinflytandet i privata hyreshus.

Ett genomförande av vpk-kraven skulle bidra till att göra slut på spekulation och handel med mark, fastigheter och lägenheter. Det skulle medverka till att produktion och fördelning av bostäder kunde styras efter

Onsdagen den
21 april 1982

*Anslag till bo-
stadsförsörjning
m. m.*

behov. Det skulle innebära lägre boendekostnader, bättre boendemiljöer och faktiska möjligheter till ett verkligt, kollektivt inflytande för hyresgästerna.

S-reservationerna till utskottsbetänkandet är i flera fall sådana att de helt eller delvis tillgodoser olika vpk-förslag och i andra fall – enligt vår mening – något sämre varianter på liknande vpk-förslag. Vi kommer därför att stödja samtliga s-reservationer i en kommande omröstning, därest våra motionsförslag inom samma områden avslås. Moderatreservationerna är genomgående mer eller mindre klara uttryck för bostadspolitiska uppfattningar som moderaterna varit, är och förhoppningsvis kommer att bli ganska ensamma om i denna riksdag, och vi kan självfallet inte stödja dem.

Fru talman! Jag yrkar bifall till vpk-motionerna nr 1097, 1566, 1599, 1617 och 1625 i de delar de nu behandlas i civilutskottets betänkande nr 24 och så långt de inte tillgodosetts i de socialdemokratiska reservationerna.

Tillåt mig att avslutningsvis göra ett par ytterligare kommentarer till utskottsbetänkandet och till vad bostadsministern inledningsvis sade eller kanske snarare inte sade. Bostadsministern började med att hänvisa till debatter som har förts vid andra tillfällen under hösten. Helt klart blev det av hennes anförande att hon inte hade tänkt sig att man skulle ta upp någon bostadspolitisk debatt i dag för att närmare belysa de bostadspolitiska frågorna eller den situation som vi befinner oss i. Möjligt är – om jag får uttrycka en personlig fundering – att bostadsministern ämnar spara någon utförligare genomgång av bostadspolitiken till ett senare tillfälle. Måhända tänker bostadsministern göra den i anslutning till att riksdagen skall behandla förslagen om att stimulera en övergång från hyresboende till bostadsrätter och därmed öppna möjligheter för ökad spekulation eller, lindrigare uttryckt, en större marknadsanpassning också när det gäller boendet. Det är möjligt att bostadsministern har tänkt sig att det skall bli något av hennes testamente; rimligtvis kommer det ju inte att bli någon borgerlig bostadsminister efter höstens val. Jag beklagar emellertid att bostadsministern inte nu mot bakgrund av den mycket bekymmersamma situation som råder när det gäller bostadsbyggandets omfattning, dess inriktning, de höga byggnadskostnaderna och de höga boendekostnaderna fann anledning att säga mer om de här problemen än vad hon gjorde, dvs. praktiskt taget ingenting.

Bostadsministern tyckte inte att det var speciellt meningsfullt att precisera något slags målsättning för bostadsbyggandet. Jag tycker precis tvärtom, att det måste vara synnerligen meningsfullt i den nuvarande situationen mot bakgrund av att det ändå är regeringen och riksdagen som har det övergripande ansvaret för bostadsförsörjningen i det här landet och för bostadspolitikens utformning. Om man vill uppfylla rimliga bostadspolitiska ambitioner, måste det vara väsentligt att också söka precisera en målsättning för vad man avser att göra på det här området. Inte minst ungdomarnas svårigheter att erhålla en god bostad och problemet med att ha en rimlig lägenhetsreserv borde ju säga oss att det är viktigt att öka bostadsbyggandet också då det gäller nyproduktionen. Vi måste alltså ägna mer uppmärksamhet åt de frågorna.

Jag är överens med bostadsministern om att inriktningen i byggandet är viktig, och beträffande den har jag i mitt anförande framhållit vad vi från vpk anser vara viktigast. Jag är också överens med bostadsministern om att man måste se på hela den samlade byggsektorn när man diskuterar de här frågorna – man kan inte isolera dem bara till nyproduktion eller bara till bostadsbyggande. Också detta har jag kommenterat tidigare i mitt inlägg.

I civilutskottets betänkande har man då det gäller bostadsbyggandet och dess omfattning i någon mån försvarat sig med att man, även om det har blivit en nedgång i nyproduktionen av bostäder, ändå har investerat väldigt mycket pengar där. Detta säger ganska litet i och för sig, men det visar bl. a. hur kraftigt byggnadskostnaderna har stigit. Den ökade standarden i fråga om utrymme och utrustning utgör ju bara en mindre del av dessa kostnader. Med hänsyn tagen till inflationen och de stora kostnadsökningarna borde vid en sådan jämförelse investeringarna ha legat betydligt högre vid ett tillräckligt högt och jämnt bostadsbyggande.

Den här explosionsartade kostnadsutvecklingen, som också något belyses i utskottets betänkande, och ökningen av produktionskostnaderna för bostadsbyggandet ger klara belägg för de borgerliga regeringarnas ovilja och oförmåga att stoppa denna kostnadsutveckling. Detta avspeglar sig också i bostadskostnadernas utveckling, framför allt under senare delen av 1970-talet och början av 1980-talet.

Anf. 5 KJELL MATTSSON (c):

Fru talman! Det märks att vi har valår i år: en del av oppositionspartierna har tydligen redan börjat sammansätta en regering efter valet – väljarna skall uppenbarligen inte ha någonting med detta att göra. Det är bra; fortsätt med det! Det brukar nämligen vara så, att en överdriven segervisshet innebär att man får nöja sig med silver- eller bronsmedalj i stället för guldplatsen, och det kan ju då bli ett bra resultat, sett ur regeringspartiernas synpunkt.

När vi behandlar bostadspolitiken i år kommer vi att ha ytterligare debatter, eftersom bostadsrätterna, de ekonomiska frågorna om räntebidragen och bostadsbidragen kommer upp i ett senare skede. Jag skulle ändå vilja konstatera att det finns en stor enighet om värdet av att ha goda bostäder och att vår bostadspolitik då också skall ha en sådan utformning att alla ges möjlighet till en god bostad. Detta tycker jag präglar den politik som nu förs.

Man kanske kan tycka att det råder stor oenighet, eftersom det finns ett stort antal reservationer – trots att vi alltså nu inte har med ekonomi, lånebestämmelser och liknande frågor i debatten. Men vi kan samtidigt konstatera att reservationerna egentligen inte rör några väsentligt grundläggande, principiella skillnader mellan partierna, utan mera tekniska förändringar i system och naturligtvis också krav på mer av det goda, antingen det då har formen av flera bostäder eller mera bidrag, osv.

Man skulle av Oskar Lindkvists och Tore Claesons inlägg kunna få det intrycket att vi hade oerhört stora bostadspolitiska problem i det här landet i form av brist på bostäder, för låg bostadsstandard tekniskt sett och för liten

Onsdagen den
21 april 1982

*Anslag till bo-
stadsförsörjning
m. m.*

boendeyta. Men då måste vi ändå konstatera, som civilutskottet har gjort, bl. a. vid studiebesök i andra delar av världen – både i Västeuropa och Östeuropa – att Sverige har en oerhört hög bostadsstandard. Sedan är det klart att problem kan konstrueras därför att vi har ambitionen att åstadkomma ännu mer än vad som redan är åtgjort, och då blir situationen den att vi också måste ta hänsyn till vad vi i dag finner vara mest angeläget att satsa på i svensk ekonomi.

Vi har i civilutskottet haft att behandla sedvanliga yrkanden. Det kan göra att läsaren får ett intryck av att vårt betänkande är mycket knapphändigt, eftersom vi på flera punkter bara hänvisar till att man i kammaren alldeles nyss har haft en debatt, grundad på ett betänkande från civilutskottet, där argumenten mot de förslag som har lagts fram har redovisats. Vi har på många punkter nöjt oss med att hänvisa till detta.

Vpk föreslår en rad åtgärder, som totalt sett skulle medföra mycket kraftigt ökade statliga kostnader. De av moderaternas yrkanden som har förts fram reservationsvis är koncentrerade på ägarlägenheter, enhetslån och mark- och konkurrensvillkor.

Bostadsbyggandet har sjunkit, om man räknar antalet färdigställda lägenheter. Det är i och för sig ganska självklart att det måste göra det efter miljonprogrammet, som omfattade tio år. Jag utgår från att ingen har haft den tanken att vi även efter miljonprogrammet skulle fortsätta med en nybyggnad i samma omfattning. I landet har vi i dag ungefärligen 3,8 miljoner lägenheter på en befolkning på något över 8,4 miljoner människor.

Det intressanta är att titta på i vilken mån bostadsproduktionen under de senaste åren har inneburit att man har fått tillgång till nya lägenheter. Under den tid då vi hade en politik som innebar att vi i snabb takt byggde nya storstadsområden flyttade människorna från andra delar av landet till dessa nya områden. De övergav då en bostad som de redan hade. Denna kunde naturligtvis vara dålig, men många gånger var det en bra bostad. Ingen annan flyttade i stället in i den bostaden. Under de senaste åren har vi genom regionalpolitiska insatser fått en annan utveckling i landet. Vi har för första gången på mycket länge haft en befolkningstillväxt på landsbygden och i mindre samhällen. Statistiken visar att det har inneburit att det antal lägenheter som, till följd av att de rivs eller blir överflödiga på grund av flyttning, försvinner som bostäder har sjunkit starkt. Det betyder att nettotillskottet relativt sett har varit mycket större än tidigare, även vid den nivå – ca 50 000 – som bostadsproduktionen har legat på under senare år. Att vi bättre utnyttjar det kapital som vi redan har påverkar naturligtvis möjligheten att bygga nya bostäder.

Det kan också vara intressant att studera de reala investeringarna. De återges i tab. 3 på s. 11 i utskottsbetänkandet. I reala termer var investeringarna 16,5 miljarder år 1971 och 17,6 miljarder år 1981.

I diskussionen här har det talats mycket om den förändring som har skett av hyresnivån. I olika tabeller i vårt utskottsbetänkande redovisas också hur kallhyran, avgiften för värme och varmvatten osv. har förändrats. Tabellerna

bygger på SABO:s statistik. Men jag vill också peka på tab. 7 på s. 15, som redovisar varmhyran för bostäder omräknat i 1980 års penningvärde. 1971 utgjorde varmhyran 183 kr./m². 1981, alltså tio år senare, var varmhyran 1 kr. högre, alltså 184 kr./m².

Det har fogats ett antal reservationer till detta betänkande. Jag skall kommentera en del av dem. Men först vill jag göra ytterligare en kommentar till Oskar Lindkvists inlägg.

Han talade om att man har så stor bostadsbrist i Stockholm. Han sade att det här fattas ungefär 40 000 lägenheter. Jag lade märke till att Oskar Lindkvist i sitt inlägg – utöver de valrörelsebetonade delarna – mest sysslade med bostadsfrågan i Stockholm. Det kan jag i och för sig förstå, eftersom bostadssituationen ser annorlunda ut i Stockholm än i landet i övrigt.

Om det nu är på detta sätt – jag betvivlar alltså inte att det finns en efterfrågan på bostäder i Stockholmsregionen – borde Stockholms kommun och Stockholmsregionens kommuner rimligen ta krafttag för att se till att det planeras så att det ges möjligheter att bygga nya bostäder. Inom kreditmarknaden har man ju inte sagt nej till finansiering – det är inte där problemet ligger. Regeringen kan rimligtvis inte gå ut och säga: Nu måste ni planera snabbare och se till att bostadsbyggandet kommer i gång. Med den arbetsfördelning vi har är detta en kommunal arbetsuppgift, så det finns förutsättningar för denna region. Man måste i så fall också ompröva det sätt på vilket man planerar och projekterar inom regionen, för att göra det möjligt att övervinna det köpmotstånd som tydligen finns mot de produkter som redan har tagits fram i Stockholmsregionen, eftersom man tydligen inte har vågat bygga.

Jag vill också göra en kommentar med anledning av att Oskar Lindkvist nämnde att vi haft besök av representanter för byggintressen i Göteborgsregionen. I deras resonemang fanns inte särskilt stort intresse för att öka bostadsbyggandet i Göteborgsregionen, eftersom man där har problem med tomma lägenheter, som under lång tid har varit ett ekonomiskt bekymmer för bostadsföretagen och fastighetsägarna. Däremot var de mycket intresserade av att det gavs möjligheter till industribyggen och till statliga investeringar av typen kommunikationer. Vi nämnde naturligtvis också att det kan vara angeläget att få fram energiinvesteringar.

Socialdemokraterna reserverar sig mot det temporära undantaget från markvillkoret. Vi konstaterar i betänkandet att detta haft effekter och att dessa effekter kommer att utvärderas. Vi anser att det är riktigt att det har vidtagits olika typer av åtgärder för att stimulera bostadsbyggandet. Därför finns det inte någon anledning att gå det socialdemokratiska yrkandet till mötes.

I en annan reservation har socialdemokraterna yrkat att riksdagen skall begära en utredning om ungdomars situation på bostadsmarknaden. Vi konstaterar att också detta är en fråga som faller inom ramen för den kommunala bostadsförsörjningsplaneringen. Man bör naturligtvis se på ungdomarnas bostadssituation, men det finns även andra grupper som har

*Anslag till bo-
stadsförsörjning
m. m.*

Onsdagen den
21 april 1982

*Anslag till bo-
stadsförsörjning
m. m.*

behov. Dessutom kan det vara stora variationer över landet. En specialutredning skulle alltså knappast ge något resultat.

Från moderaternas sida har man föreslagit ett enhetslån. Knut Billing var missnöjd med att vi så kortfattat har avvisat det förslaget. Det är i och för sig möjligt att i en framtid gå in för ett sådant lån, men dessförinnan måste vi klara ut ställningstaganden beträffande finansieringssystem, subventionssystem m. m. i bostadspolitik. Därefter kan det vara möjligt att vidta en sådan här åtgärd – även om det inte är säkert att just denna metod skulle väljas.

Socialdemokraterna återkommer med yrkandet om hyresgaranti. Vi har, som jag nämnde, tidigare diskuterat förslaget och avvisat det. Vi tycker inte att det i dag kan vara en rimlig metod att producera bostäder på lager, som det nästan skulle bli fråga om här. Det skulle innebära att man använde pengar på ett felaktigt sätt.

När det gäller en utredning om lediga lägenheter har socialdemokraterna reserverat sig. Bostadsstyrelsen genomför nu en undersökning, där de allmännyttiga bostadsföretagen och Kommunförbundet – som är stora parter i den här frågan – är med i arbetet. Bland de åtgärder som har aktualiserats nämns ombyggnad av hus till andra ändamål, eventuellt utrymning av hus som inte behövs och naturligtvis också rivning. Det bör också finnas möjligheter att underlätta utnyttjandet för annat än bostadsändamål och stödja ombyggnad av hus för detta ändamål. Det kommer alltså ett utredningsmaterial, som vi senare får möjlighet att ta ställning till.

Socialdemokraterna har vidare ett yrkande som gäller underhållslånen. Vi menar att frågan om hur detta skall lösas i fortsättningen får klaras ut när pågående utredningsarbete är färdigt.

Sedan har socialdemokraterna ytterligare några reservationer, bl. a. en beträffande tillfälliga stimulansåtgärder. Den frågan har bostadsministern redan berört. En annan reservation handlar om byggfel. Vi menar att en utredning inte skulle få fram något värdefullt. Det är konstaterat vilka typer av fel som har uppstått under den tid då man byggde litet för mycket och för snabbt. Åtgärder har på olika sätt stimulerats fram för att möjliggöra reparationer och liknande. En utredning på detta område skulle knappast lösa några problem.

Sammantaget, fru talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan i samtliga moment och därmed avslag på reservationerna.

Jag vill avsluta mitt anförande med att nämna två saker som berörs av centerpartister. I ett särskilt yttrande har vi tagit upp frågan om kommunal borgen. Vår inställning är att en kommun, som har beviljat byggnadslov för ett bostadsbygge, sedan också skall medverka till att det blir möjligt för den som har fått byggnadslov att få del av de förmåner som statlig belåning innebär. Ett avslag på ansökan om statligt lån – i och för sig inte någonting som vi formellt kan förbjuda – är inte en riktig metod, vilket vi har velat påpeka. Det blir då bara de som har möjlighet att med eget kapital bygga en fastighet som kan göra det, medan däremot den som är beroende av att få del

av statliga lån inte kan bygga, trots att han har fått byggnadslov och kommunen menat att ett bostadshus skulle få byggas på platsen.

Den andra sak som jag vill nämna är det enhälliga tillkännagivande som utskottet gör beträffande vår motion om angelägenheten av att man ser på kostnadsneutraliteten mellan olika upplåtelseformer. Det är i mycket en diskussion om att villaägarna är missgynnade eller gynnade och att hyresgästerna är plögade eller favoriserade. Eftersom en rad åtgärder skall vidtas på detta område. bl. a. den skattereform som senare kommer att beslutas, kan det vara värdefullt för oss att få en redovisning av hur kostnadsneutraliteten i dag ser ut och naturligtvis också förslag till eventuella åtgärder.

Nr 125

Onsdagen den
21 april 1982

*Anslag till bo-
stadsförsörjning
m. m.*

Anf. 6 OSKAR LINDKVIST (s) replik:

Fru talmän! Jag tror att Kjell Mattsson missuppfattade mitt första anförande. Jag var faktiskt inte ute efter att sammansätta en regering efter valet. Jag ville avsätta den nuvarande regeringen. Eftersom bostadsministern befinner sig här i dag, tyckte jag att det var en lämplig början att bli av med en regering som har skött bostadspolitiken så illa som den regering har gjort som nu sitter i kanslihuset.

Såsom utskottets företrädare och även, gissar jag, ledare för centerpartiets riksdagsgrupp anför Kjell Mattsson att det egentligen inte är några grundläggande skillnader mellan utskottsmajoriteten och de socialdemokratiska reservationerna. Men det finns en väldigt stor skillnad i sättet att se på bostäderna. Vi föreslår nämligen rader av åtgärder för att komma till rätta med de problem som finns på bostadsmarknaden. Vi vill ha temporära hyresrabatter under en treårsperiod, som tar ned hyrorna så att folk har råd att efterfråga de lägenheter som byggs i dag och dessutom skapar förutsättningar för en ökad bostadsproduktion. Vi föreslår en statlig uthyrningsgaranti under en treårsperiod för att förmå kommuner som har bostadsbrist eller början till en bostadsbrist att överge sin försiktighet och med hjälp av staten dra i gång verksamheten och våga ha några lägenheter stående tomma under en övergångsperiod.

Vi tar upp hela diskussionen om bristen på bostäder, och då inte bara beträffande Stockholm. Jag kan försäkra Kjell Mattsson att Stockholm säkert kommer att klara sig – det är jag helt övertygad om. Många föreställer sig emellertid att regeringen kan ha ett intresse av att driva på bostadspolitiken. Jag gör mig till talesman för samtliga kommuner som har bostadsbrist – inte bara Stockholm – när jag säger att den passivitet som regeringen utmärker sig för är till stort gagn för en dålig bostadspolitik och ett stort hinder för en positiv bostadspolitik. Vad som inträffat är ju att praktiskt taget alla parter på bostads- och byggmarknaden – Byggnadsarbetareförbundet, entreprenörerna och även bostadsstyrelsen när det gäller prognoserna för bostadsbyggandet – befinner sig på kant med regeringen i bostadsfrågan. Ingen enda som är något så när erfaren i fråga om bostadsbyggande har samma uppfattning som den sittande regeringen. Jag tycker att Kjell Mattsson borde observera att det tidigare har funnits en mycket gott samspel

*Anslag till bo-
stadsförslörjning
m. m.*

mellan socialdemokraterna, centern och folkpartiet. Jag beklagar att det samspelet är under upplösning.

Anf. 7 KNUT BILLING (m) replik:

Fru talman! Kjell Mattsson sade att det här med enhetslån kan vara möjligt i en framtid, men han menade att finansieringssystem och subventionspolitik måste fastläggas först.

Det där var väl ändå ett dåligt argument. Ingenting alls säger att man inte kan införa ett enhetslån nu och koppla det till nuvarande regler i vad gäller finansierings- och subventionssystem. Det handlar om politisk vilja. Vill man bekämpa byggkostnaderna, måste lånekineseriet avskaffas. Jag gav en rad exempel på alla de i låneunderlaget ingående komponenter som skall redovisas, när man söker ett statligt lån. Det skall redovisas mängder med detaljer. Man skall räkna ut låneunderlaget per kvadratmeter eller per löpmeter. Det görs avdrag hit och tillägg dit. Systemet medför blanketter som är så omfattande att företagen måste anlita experter för att fylla i dem och att vanliga människor inte begriper ett dugg.

Om Kjell Mattsson möjligen hoppas på att bostadsstyrelsen skall kunna bidra till att förenkla det nuvarande systemet, vill jag ta honom ur den villfarelsen. Bostadsstyrelsen har bedrivit ett förenklingsarbete och tagit fram en ny blankett. På den skall det lämnas uppgifter om byggherre, ränte-, kreditiv- och konsultkostnader för tomt, grundberedning, grovplanering, finplanering, tomtutrustning och byggnad. Jag har talat med byggherrar inom allmännyttan som bygger med totalentreprenad och de säger att systemet är fullständigt omöjligt. Det går inte att redovisa de uppgifter som efterfrågas, och därför fyller man i som man tror att bostadsstyrelsen vill. Är det den sortens förenklingsarbete som vi skall bedriva, kommer vi ingen vart. Då kommer byggkostnaderna att fortsätta att rusa i höjden. Det är för att begränsa de stora byggkostnaderna som vi måste angripa lånekineseriet och få ett enklare system som stimulerar nyproduktion. Det är precis samma motivering som ligger bakom våra förslag om mark- och konkurrensvillkoren: en önskan att på det sättet göra det enklare, minska byråkratin och stimulera byggandet.

Anf. 8 TORE CLAESON (vpk) replik:

Fru talman! Kjell Mattsson redovisade i sitt inlägg att vi har det ganska väl beställt då det gäller bostäder i det här landet: vi har bra bostäder, mycket bostäder osv. Jag vill bara med anledning av det säga: Det vore väl underligt om vi inte hade det väl beställt. Till skillnad från de flesta andra länder som vi ofta gör jämförelser med har vi i vårt land blivit förskonade från två världskrig. De flesta av dem har varit inblandade i sådana – med allt vad det innebär.

Men kvar står att vi trots allt f.n. har en betydande bostadsbrist i åtskilliga kommuner. Och det har dykt upp ett problem som vi i stort sett varit förskonade ifrån under några år, nämligen problemen för ungdomarna att kunna erhålla egen bostad. Vi är tillbaka vid förhållanden som vi upplevt

tidigare i olika perioder, då det varit omöjligt för ungdomar som gått ut skolan och lyckats få jobb att skaffa sig egen bostad – de har varit tvingade att bo kvar hemma. Nu upplever vi samma problem igen, ytterligare accentuerat av att många av dessa ungdomar dessutom inte kan få något jobb när de exempelvis gått ut ur gymnasiet, vilket naturligtvis förvärrar deras problem. Detta tycker jag faktiskt borde föranleda regeringen, utskottet och utskottets ordförande att ta litet allvarigare på dessa problem.

Kjell Mattsson sade att han inte gick in så mycket på vpk:s förslag därför att de totalt sett skulle betyda mycket stora kostnadsökningar. Ja, fru talman, redan då vi skrev vår stora bostadsmotion under den allmänna motionstiden fick vi hjälp av vårt utomordentliga utskottskansli med att räkna fram vilka kostnadsökningar förslagen skulle innebära. Och vi har för säkerhets skull redovisat dem i vår motion på s. 17. Jag vill bara hänvisa Kjell Mattsson till att återigen se på detta – för jag utgår ifrån att han läst motionen tidigare.

Till Kjell Mattssons påstående att det inte har blivit så mycket dyrare att bo vill jag bara fråga om han bestrider de uppgifter som jag lämnade här beträffande att bostadskostnaderna, framför allt hyrorna, har ökat mer än priserna för annan konsumtion. Jag gjorde också jämförelser med löneutvecklingen och konsumtionsprisindex.

Bestrider Kjell Mattsson riktigheten i dessa uppgifter? De visar nämligen på någonting helt annat än vad Kjell Mattsson vill framhålla.

Anf. 9 KJELL MATTSSON (c) replik:

Fru talman! Jag konstaterade inledningsvis att man i reservationerna inte har så stora avvikande principiella synpunkter gentemot utskottsmajoriteten. Jag och andra läsare kan ju se att rubrikerna på reservationerna gäller en del detaljer inom bostadspolitiken. Men självfallet vill oppositionen ha mera av det goda – det skulle vara märkvärdigt, om man inte ville ha fler och billigare bostäder och mer bidrag.

Men jag gjorde mitt konstaterande också för att konstatera att vi på det bostadspolitiska området egentligen inte har några uppslitande strider, utan att det finns förutsättningar för att kunna samarbeta om lösningar när utredningsmaterial kommit fram.

Självfallet har regeringens ekonomiska politik, som innebär att det inte finns möjligheter att släppa ut hur mycket ökade bidrag som helst, medfört att vi inte har kunnat acceptera de förslag som kommit fram antingen i vpk-motioner eller i socialdemokratiska yrkanden. När vi diskuterar bostadspolitiken måste vi sätta in den i den ekonomiska politiken totalt och se på angelägenheten av att få till stånd förbättrad sysselsättning inom näringslivet, och att föra en sådan ekonomisk politik att det finns möjligheter att justera ner ränteläget på det sätt som nu har skett i ett par omgångar. Och jag tror att det sistnämnda kommer att ha betydelse också för bostadsinvesteringarna.

Knut Billing tyckte att mitt argument gentemot enhetslånen var märkvärdigt. Men jag tycker att vårt resonemang är riktigt. Visst kan man mycket enkelt införa enhetslån och låta resten lösa sig självt. Knut Billing talar

Onsdagen den
21 april 1982

*Anslag till bo-
stadsförslöjning
m. m.*

sedan mera om lånekineseri, men det tror jag inte att man slipper undan ens i ett enhetslånesystem, om man skall ha en del som finansieras av prioriterad upplåning och en annan som skall finansieras av en oprioriterad upplåning. Därför har vi menat att det riktiga nu är att slutföra det utredningsarbete som pågår om real beskattning, ett annat lånesystem, vilka insatser staten skall göra på räntesidan osv. Vi tycker att man bör börja den vägen för att få ett väl fungerande system, och sedan kan man börja diskutera hur det övriga skall vara utformat.

Får jag, trots signalen, hinna med ett par synpunkter till Tore Claeson. Han konstaterar att vi har bra bostäder, och jag tycker att det är värdefullt att vi är överens om det. Jag glömde att nämna att en – som regeringen ser det – stor uppgift som man har satsat pengar på är just, vilket Tore Claeson talade om, ombyggnaden av det äldre bostadsbeståndet. Det är en viktig arbetsuppgift under det närmaste årtiondet.

Sedan vill jag bara konstatera att vpk:s förslag självklart handlar om flera miljarder. Om de inte kostade någonting, skulle de inte ha något värde.

Anf. 10 OSKAR LINDKVIST (s) replik:

Fru talman! Kjell Mattsson har ofta visat prov på mycket stor vidsynthet i bostadsfrågan. Det är jag den förste att medge. Men det har skett någonting sedan han blev ordförande i centerpartiets riksdagsgrupp. Därmed markeras helt plötsligt en gräns i den samhörighet i bostadsfrågan som tidigare under många år utmärkte förhållandet mellan folkpartiet, centern, gärna också vpk, och socialdemokraterna.

När nu Kjell Mattsson säger att det kanske är rimligt att socialdemokraterna brer på inför valet, vill jag säga att vi gör det därför att bostadsbyggandet håller på att gå snett. Många människor har ingenstans att bo. I de kommuner där man har bostäder är det alltför många som inte har råd att efterfråga de lägenheterna på grund av höga hyreskostnader. Det finns folk som lämnar sina bostäder i dag, därför att de inte har råd att betala de alltmer ökande hyrorna. Säg nu inte, Kjell Mattsson, att detta är en bra bostadspolitik, utan medge att åtgärder måste vidtas! Medge gärna också, om det passar, att vår kritik mot regeringen är mycket välbefogad.

Statistiska centralbyrån har gjort en undersökning bland landets kommuner och delat upp dem i tre avsnitt, dels kommuner där det är god tillgång på bostäder, dels kommuner där det är lätt att få bostad ganska snabbt, dels kommuner där det tar mycket längre tid. Det är alltså ett problem, Kjell Mattsson, och det kommer säkerligen att höras i valrörelsen från folk som med rätta är djupt missnöjda med den borgerliga bostadspolitiken.

Anf. 11 KNUT BILLING (m) replik:

Fru talman! Av Kjell Mattssons senaste inlägg drar jag den slutsatsen att han beklagligtvis inte alls är lika intresserad och angelägen som jag av att bekämpa byggkrånglet och lånebyråkratien. Han vill avvakta, säger han. Det betyder, Kjell Mattsson, att man accepterar att byggkostnader och boendekostnader fortsätter att öka, och att, som ett resultat därav, produktionen

inte kan hållas uppe. Man kan inte avvakta. Vi har så många exempel och så många bevis från hela byggbranschen på vad denna lånebyråkrati har ställt till med att regeringspartierna borde sätta i gång alla resurser för att komma fram till ett förändrat system. Det system vi har i dag har överlevt sig självt.

Nr 125

Onsdagen den
21 april 1982

*Anslag till bo-
stadsförsörjning
m. m.*

Anf. 12 TORE CLAESON (vpk) replik:

Fru talman! Jag har aldrig förnekat, Kjell Mattsson, att vi har bra bostäder och en bra standard på större delen av de bostäder vi har i det här landet. Det råder inga delade meningar mellan oss på den punkten.

Även om det är så när det gäller bostadsbristen, som vi har uppehållit oss vid här i kammaren men som utskottet i sitt betänkande inte tar särskilt allvarligt på, att tillgången på bostäder varierar kraftigt i landets kommuner, finns det alltför många kommuner som har en allvarlig bostadsbrist och i dag inte kan bereda ungdomar och andra bostadssökande en egen bostad. Det finns, Kjell Mattsson, i Stockholmsregionen omkring 40 000 människor i bostadskön. De representerar närmare 100 000 människor med bostadsproblem. Även om problemen inte är av samma storleksordning på andra orter och i andra regioner och även om det på vissa orter finns ett visst överskott av outhyrda lägenheter, gör inte det situationen lättare för de hundratusentals hushåll som saknar egen bostad eller som behöver en bättre bostad. Det är det som det handlar om.

Bostadsbristen måste byggas bort. Det var ett vanligt konstaterande på 1960-talet. Det var riktigt då, och det är riktigt i dag. Ett bostadsbyggande av den nuvarande omfattningen, som regeringen syns acceptera, är inte tillräckligt för en bra bostadsförsörjning. Att stimulera ett ökat bostadsbyggande och övrigt byggande som följer därav skulle, som jag tidigare varit inne på, vara positivt från många synpunkter. Byggandet har kraftiga spridningseffekter, vilket innebär att också annan produktion ökar. Byggandet fungerar som en motor för stora delar av näringslivet. Om inte någonting snabbt görs för att öka byggandet kommer, som jag framhållit tidigare, byggbranschens kapacitet att sjunka ännu mer och avgången av utbildade byggnadsarbetare att öka. Då finns det risk för att de resurser som behövs inte finns den dag då man kommer till insikt om att man måste ha ett ökat byggande.

Den ökning av ombyggnadsverksamheten som skett på senare tid syns i huvudsak ha varit betingad av energisparåtgärder. Den har många gånger varit direkt lönsam för fastighetsägarna. Ombyggnadsverksamheten liksom nyproduktionen är, som också Oskar Lindkvist var inne på, nu så dyr att angelägen modernisering och förbättring hindras. Hyrorna är så höga att det blir svårt att få lägenheterna uthyrda. Den tveksamhet som råder från många kommuners sida till att bibehålla eller öka tidigare planerad bostadsproduktion sammanhänger med den höga kostnadsnivån. Där menar vi att åtgärder måste sättas in med det snaraste.

Onsdagen den
21 april 1982

*Anslag till bo-
stadsförsörjning
m. m.*

Anf. 13 KJELL MATSSON (c) replik:

Fru talman! Regeringen ser naturligtvis gärna att bostadsbyggandet ökar. Det är ju inte så att den nivå på vilken man i dag bedömer att bostadsbyggandet kommer att ligga 1982 är den som regeringen har satt upp som mål. Regeringen har ju som mål ett mer omfattande bostadsbyggande, eftersom man räknar med att kapitalmarknaden ställer upp med mer pengar till det. Därför vill jag på nytt påpeka, som jag gjorde i mitt inledningsanförande, att det är angeläget att man i de områden i landet som har bostadsbrist verkligen sätter i gång och omprövar både sin planering och sin projektering, så att det blir möjligt att öka bostadsbyggandet där och tillgodose dem som söker bostäder.

Regeringen gör ju dessutom när det gäller frågor om bostadsbidrag och räntebidrag, som vi senare kommer att behandla, omfördelningar mellan de generella bidragen och de selektiva så att bostadsbidragen ökas till dem som har familjer och för vilka bostadskostnaderna kan kännas tyngre än för andra. Det gör man naturligtvis med avsikten att dessa familjer skall kunna efterfråga bra bostäder.

Jag sade inte att socialdemokraterna brer på inför valet, utan jag sade att era yrkanden nu är ungefär desamma som ni har haft tidigare. I så fall har ni ju startat valrörelsen tidigt, men O.K. – det är fullt förståeligt om man från oppositionens sida inte vill acceptera de ekonomiska begränsningar som regeringen menar totalt sett måste drabba även bostads- och byggnadssektorn. Jag tycker inte att det skall behöva stå kvar några meningsskiljaktigheter mellan Knut Billing och mig om angelägenheten av att rationalisera i olika byråkratiska system. Det har regeringen gjort under flera år. Nästan varje år har förändringar gjorts, ärenden har flyttats, bestämmelser tagits bort osv. Jag är fullt medveten om att det finns möjlighet att göra mer på detta område, men som jag ser det bör man starta med grundläggande förändringar i uppbyggnaden av finansieringssystem och annat. Då tror jag att man kan vidta bättre åtgärder än dem moderaterna föreslår.

När Tore Claeson höll sitt inledningsanförande noterade jag att han, efter det han hade räknat upp alla de önskemål som han menar att hyresgästerna hade rätt att framställa, borde ha slutat med att säga: Nu är vi beredda att betala mer för allt det som vi har begärt. Men han gjorde inte det, utan tvärtom blev det som vanligt så att någon annan skall betala. I detta fall menar naturligtvis Tore Claeson att betydligt mer skall betalas över skattsedeln än över hyresavin. Det är bara att konstatera att hur vi än vänder oss är det ungefär samma människor som totalt sett bidrar till kostnaderna.

Förste vice talmannen anmälde att Tore Claeson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 14 BIRGITTA DAHL (s):

Fru talman! Oskar Lindkvist har i sitt anförande utförligt beskrivit den utveckling bort från de sociala målen för bostadspolitiken som sedan 1976 har

präglat politiken i alla de borgerliga regeringar där Birgit Friggebo haft ansvaret för de här frågorna. Och den politiken har lett till att många tidigare uppnådda resultat inom bostadspolitiken har raserats.

Detta har främst drabbat de utsatta grupperna och dessutom skapat stor arbetslöshet. Men det har också lett till att många av de nya mål som sattes upp i början av 1970-talet för bostadspolitiken har uppgivits eller förfuskats. Redan medan vi höll på med miljonprogrammet riktades uppmärksamheten på behovet av att förbättra bostadsmiljön. Att göra det skulle vara en av de nya uppgifterna för bostadspolitiken.

Bakgrunden var både brister och missar som hade gjorts under det stora utbyggnadsprogrammet. Det var de särskilda krav som vissa grupper på bostadsmarknaden har om de skall få ett bra boende. Jag tänker särskilt på barnen, de äldre och de handikappade. Det var nya frågor i samhället som också måste få påverka bostadsbyggande och bostadsplanering – såsom kraven på jämställdhet mellan kvinnor och män eller trafiksäkerhetsfrågorna. Och det var möjligheterna till ett positivt samspel mellan olika reformer inom samhället, som för sitt genomförande krävde en omsorgsfull och socialt inriktad bostadsplanering. Jag tänker på sådant som barnomsorgsutbyggnaden, SIA-skolan, socialtjänstlagen och omsorgslagen.

Socialdemokratin tog initiativ till reformer på detta område – ny verksamhet, ny lagstiftning, särskilt stöd för att möjliggöra de önskvärda förbättringarna. Och vi kan konstatera att det arbetet på olika sätt har stoppats eller inte fullföljts eller förfuskats. Det gäller bl. a. anslaget till förbättring av boendemiljön, där reglerna har blivit sämre och mer oförmånliga, där anslaget är otillräckligt. Man har dessutom gett anslaget en helt ny inriktning. Bostadsministern upprepar i år i budgetpropositionen de uttalanden som gjordes när de här förändringarna genomfördes för ett par år sedan, att syftet med bidragen till förbättring av boendemiljön egentligen inte längre är att de skall bidra till att förbättra boendemiljön, utan att de skall ersätta hyresförlustlånen. Med det har regeringen gett upp ambitionen att klara både de problem som hyresförlustlånen skall lösa och förbättringen av boendemiljön. Samtidigt med denna utveckling har de behov som var grunden till den socialdemokratiska regeringens initiativ i början av 1970-talet ökat. I vissa bostadsområden och i vissa bostadsmarknadsregioner har de sociala problemen och behovet av sociala förbättringar av boendemiljön ökat. Det gäller, som vi har påpekat i motioner till riksdagen under flera år, storstadsområdena men också en del andra lokala bostadsmarknader och bostadsområden, där det i dag finns en mycket stark segregation, en tendens till förslumning och en särskilt för barn och ungdomar olämplig miljö, där det skulle behövas stora insatser.

De insatser för de handikappade som planerades har inte alls fullföljts. Det har visat sig att man i många kommuner underlåter att se till att det görs en anpassning till de handikappades behov. Det har skett samtidigt med att gruppen äldre personer, som ju är mycket beroende av handikappanpassningen, starkt ökat.

Vi har också under 1970-talet fått nya frågor som kräver uppmärksamhet.

Nr 125

Onsdagen den
21 april 1982

*Anslag till bo-
stadsförsörjning
m. m.*

Onsdagen den
21 april 1982

*Anslag till bo-
stadsförsörjning
m. m.*

Jag tänker t. ex. på de krav som den nya energipolitiken ställer på anpassning i bostadsplaneringen och på ombyggnad och på det stora behovet av underhåll och reparationer, som har blivit eftersatta.

Vi står nu inför behovet av att genomföra ett mycket omfattande program för ombyggnad och förbättring av bostadsbeståndet, motiverat från dessa olika utgångspunkter: underhåll och reparation, förbättring av den sociala miljön, handikappanpassning, anpassning till energipolitikens krav.

Detta skulle dessutom kunna betyda utomordentligt mycket för att skapa sysselsättning, både för byggnadsarbetare och för dem som arbetar i den industri som producerar varor som används i det arbetet.

För att detta skall bli möjligt behövs – som vi många gånger har påpekat, också i de motioner som nu är aktuella – både omedelbara insatser och en långsiktig, övergripande planering, en reformering av t. ex. finansieringssystemet för att stödja ombyggnad för dessa olika ändamål, så att man får ett enklare och förmånligare finansieringssystem, som underlättar en samordnad ombyggnad av enskilda bostadshus och bostadsområden.

Ett viktigt led i det arbetet är naturligtvis att vi får bättre regler för förbättringen av boendemiljön i stället för en försämring, som skett på senare år. Våra krav är för det första att den spärregel som infördes för ett par år sedan när det gäller rätten att erhålla bidrag för förbättring av boendemiljön avskaffas. Det är viktigt att man inte principiellt ställer nästan alla bostadsområden utanför möjligheten till bidrag, såsom nu sker. Som det nu är har man inte möjlighet att gå in i ett bostadsområde förrän problemen har vuxit sig så stora att förbättringar blir mycket dyrbara.

Jag vill dessutom än en gång peka på att man faktiskt har ändrat inriktning. Det är inte så, som utskottet skriver, att man har förbehållit bidragen de mest angelägna behoven. Regeringen och bostadsministern anser att bidragen inte längre i första hand skall syfta till att förbättra boendemiljön utan ersätta hyresförlustlånen.

För det andra menar vi att det är nödvändigt att man för de boendemiljöförbättringar som inte kan få bidrag – om inte annat så för att bidragsanslaget inte räcker – åtminstone skall kunna få lika förmånliga lån som man får till annan ombyggnad, dvs. att man också skall få räntebidrag. Vi kan inte begripa varför man skall kunna få räntebidrag för all annan ombyggnad än den som gäller förbättring av boendemiljön. Vi har ju också kunnat se att de nuvarande reglerna inte är tillräckliga för att säkerställa den förbättring av boendemiljön som behövs.

För det tredje menar vi att det också behövs ett högre anslag än det som regeringen har föreslagit för dessa åtgärder. Det är inte riktigt, som det står i budgetpropositionen, att det där beräknade anslaget räcker även för att betala ut förskott enligt nuvarande regler under nästa budgetår. Enligt bostadsstyrelsens beräkningar finns det inget utrymme alls för ens några förskottsutbetalningar när det gäller de beslut som har meddelats under det här budgetåret.

För det fjärde behövs det också högre ramar för beslut under de följande åren. Det är nödvändigt framför allt för att man på det sättet skall kunna

säkerställa en långsiktig planering bland bostadsföretagen och i kommunerna. Det gäller åtgärder som det tar lång tid att arbeta fram, inte minst om också de boende skall få ett inflytande över planeringen.

Fru talman! Med hänsyn till de stora behov som föreligger och de möjligheter som finns att den här vägen skapa sysselsättning till mycket låga kostnader – som det ju här faktiskt är fråga om, inte minst mot bakgrund av vad arbetslösheten i sig kostar – är det obegripligt att både regeringen och utskottsmajoriteten på det här området visar en så ovis snålhet.

Jag yrkar, fru talman, bifall till de socialdemokratiska reservationerna 14, 15, 19, 23 och 24, som är fogade till civilutskottets betänkande nr 24.

Anf. 15 BERTIL DANIELSSON (m):

Fru talman! Till civilutskottets betänkande nr 24 är inte mindre än 24 reservationer fogade, 16 socialdemokratiska och 8 moderata. Knut Billing har redan berört några av de moderata reservationerna, varför jag avser att ta upp de återstående.

I reservation nr 16 tar vi upp förslaget om att införa direktägande av lägenheter i flerfamiljshus. Utgångspunkten har för oss varit att öka valfriheten på boendets område. Det är nu inte möjligt att direkt äga sin lägenhet om den ligger i ett flerfamiljshus. Upplåtelseformerna där omfattar endast hyresrätt och bostadsrätt. Äganderätt är möjlig endast för småhus.

Eftersom det direkt personliga ägandet visat sig ha många fördelar vore det rimligt att denna möjlighet vidgades. Bland de positiva effekter som ett ägande medför kan nämnas att boendekostnaderna härigenom kan sänkas. Detta beror dels på att ägarlägenheter likställs med småhus i lånc- och räntehänseende, dels på att en del mindre reparationer och underhåll kan göras av ägaren själv i stället för att han som nu skall vara tvungen att betala för dessa tjänster. Boendekostnaderna kan alltså sänkas i ägarlägenheter.

Ett ökat boendeinflytande strävar ju de flesta efter. Även i detta hänseende har ägarlägenheter en fördel. Det är ostridigt så, att det verkliga inflytandet sker genom ett ägande. Den som äger sin lägenhet har härigenom ett maximalt inflytande, helt överlägset alla andra former.

Genom ett system med ägarlägenheter öppnas möjligheten för många att skaffa en egen ägd bostad. De skulle annars inte kunna nå detta mål, eftersom kostnaderna för ett småhus i många fall är för höga. På så vis ökas den verkliga valfriheten i boendet.

Det är ganska märkligt att Sverige inte ännu infört ägarlägenheter. I många andra länder har man sedan länge ett sådant system. Den ideologiska hemvisten för de styrande i de olika länderna utgör inget hinder. Exempelvis har den socialdemokratiska regeringen i Danmark sedan ett antal år infört ägarlägenheter. För den regeringen utgör detta inte några principiella hinder.

År 1980 tillsattes en ägarlägenhetsutredning. Den förväntas inom kort avge sitt betänkande. Det vore förvånande om vi i Sverige inte kunde klara av de eventuella juridiska problem som ägarlägenhetssystemet skulle innebära.

Onsdagen den
21 april 1982

*Anslag till bo-
stadsförsörjning
m. m.*

Vi anser att så snart det utarbetats förslag till de lagändringar m. m., som erfordras med anledning av utredningens ställningstagande, skall riksdagen föreläggas förslag om införande av ägarlägenheter.

Det är något förvånande att de andra partierna här i riksdagen visar ett så svalt eller direkt negativt intresse för denna boendeform. Den inställningen avviker starkt från den i stora delar av Europa omfattade meningen. Sverige framstår här som ganska isolerat. Det är synd att, som jag tror, ideologiska motiv skall förhindra goda idéer att förverkligas även i Sverige.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation 16.

Moderatreservationerna 17, 18, 20, 21 och 22 berör alla olika kostnadsramar och anslag till byggnadsforskning och experimentbyggande.

Motiven för våra ställningstaganden är inte föranledda av någon negativ inställning till denna typ av verksamhet, trots att vi reserverar oss för lägre ramar och anslag än utskottets majoritet. Däremot anser vi att alla sektorer i samhället måste bli föremål för granskning och noggrann bedömning ur besparingssynpunkt i det rådande ekonomiska läget. Besparingar måste ske på i princip alla områden. Det är viktigt att man har en helhetssyn på den ekonomiska situationen och att de sparmål som riksdagen i höstas uttalade sig för uppfylls. Våra besparingar på de här aktuella områdena tjänar syftet att vara en liten, men ändå viktig, del i detta besparingsprogram. De neddragningar vi föreslår är ändå så måttfulla att en rimlig verksamhet även i fortsättningen kan bedrivas.

Fru talman! Jag yrkar således bifall till reservationerna 17, 18, 20, 21 och 22.

Slutligen, fru talman, vill jag något beröra motion 1553 angående utvidgad garanti på försäkring för småhus, vilken föranleder ett tillkännagivande från utskottets sida. Vad det gäller är ett ökat konsumentskydd för köpare av småhus, ett skydd mot fel och brister i konstruktion, material och utförande, som uppträder efter garantitidens utgång. Redan nu finns ett försäkringskydd. Småhus 80, som är en frivillig försäkring. Tyvärr har inte omfattningen av denna försäkring blivit av den förväntade storleksordningen. Det nya är nu att den föreslagna försäkringen skall utgöra en förutsättning för statliga bostadslån.

Den direkta anledningen till att jag och Knut Billing har väckt denna motion har varit alla de fall av fukt- och mögelskador som på senare år uppträtt i hus i olika delar av landet. För många enskilda småhusägare har dessa skador inte bara inneburit obehag och psykiska påfrestningar på grund av mögellukt, utan även ekonomiska påfrestningar av en sådan storlek att de hotat att helt rasera familjens ekonomi. Reparationskostnaderna beräknas i genomsnitt till ca 60 000 kr. per hus. Belopp på upp till 100 000 kr. förekommer.

Motionsförslaget i detta betänkande kan tyvärr inte hjälpa de redan drabbade – motionsförslag i den riktningen, som jag fört fram till föregående riksmöte, har avslagits. Men detta förslag bör ändå – om det antas – för framtiden dels bringa ned skadornas omfattning, dels skydda dem som ändå drabbas. En viss kritik har riktats mot förslaget för att det anses innebära en

alltför stor kostnadsökning vid småhusbyggnation. Jag tror att dessa farhågor är överdrivna och att fördelarna med förslaget klart överväger nackdelarna.

Fru talman! Jag vill till sist yrka bifall till moderatreservationerna, avslag på de socialdemokratiska reservationerna och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Anf. 16 TOMMY FRANZÉN (vpk):

Fru talman! Jag skall uppehålla mig först och främst vid bostadssituationen i Stockholmsregionen som bara blir mer kaotisk för varje år som går. Men jag skall också beröra vpk-motionerna som behandlar de handikappades boendesituation och vissa forskningsfrågor inom bostadssektorn.

Låt mig bara först ansluta mig till den allmänna bild av bostadssituationen som Tore Claesson har gett. Den syn som vänsterpartiet kommunisterna har på boendet, och som utgår från flertalets egentliga behov, har också framförts här i debatten. Jag vill tillägga några frågor som får speciellt genomslag i stora tätortskommuner men framför allt i en region av Storstockholms struktur.

Storstockholmsregionen är en region i obalans, och det på flera sätt. Ett av de allvarligaste inlagen är den boendesegregation som förekommer, som medför stora sociala problem att brottas med och som tilltar. Här förekommer utslagning av både ungdom och äldre i en aldrig tidigare skådad omfattning. Här skapas och gror en åtskillnad mellan människor som gör att många totalt isoleras trots att det borde finnas förutsättningar till en större gemenskap.

I Storstockholmsregionen bor det ungefär 1,5 miljoner människor. Många av dessa saknar egen bostad eller någon bostad över huvud taget. Cirka 45 000 personer står i länets bostadsköer och över hälften av dessa saknar egen bostad. Av dessa är ca 14 000 ungdomar. Under 1982 kommer ytterligare 13 000 ungdomar att lämna gymnasieskolan och kommer då rimligen att efterfråga både jobb och bostad. Ingetdera kan de påräkna med någon större chans. Så ser situationen ut i landets "huvudkommun" med omnejd. Det är till den framtiden vi hänvisar de kommande generationerna.

En av orsakerna till detta är att bostadsbyggandet kraftigt skurits ned. Därigenom ökar bristen på både arbete och bostad. Bostadsbristen ökar samtidigt som hyrorna fortsätter att kraftigt stiga. I den kapitalistiska ekonomin betraktas bostaden som en handelsvara, vars pris bestäms av marknaden. Det blir alltså den bostadsbehövandes köpkraft och inte behov som faller utslaget i val av bostad i mån av tillgång. Detta medför segregation, en social åtskillnad av boendet med koncentration av människor i små ekonomiska omständigheter till vissa områden och mer välbärgade till andra.

Den nuvarande bostadspolitiken drabbar mycket hårt alla dem som saknar bostad, eftersom antalet nybyggda bostäder är alldeles för litet i förhållande till behovet. Bostadsbyggandet i regionen har sjunkit kraftigt och det

*Anslag till bostadsförsörjning
m. m.*

förhållandevis låga antalet planerade bostäder i kommunerna har inte byggts.

Från mitten av 1970-talet till 1978 rekommenderade Storstockholms planeringsnämnd att ca 7 000 lägenheter skulle byggas per år i Storstockholmsområdet. År 1978 höjdes målsättningen till 8 500 lägenheter per år. Samma nivå gäller t.o.m. 1984. År 1980 satte planeringsnämnden dock, vid sidan av sitt genomförandeprogram, också upp ett s.k. planeringsmål om 10 000 lägenheter per år under åren 1983 och 1984, dvs. kommunernas beredskap skulle vara så pass stor att de inom tre år skulle kunna öka sin bostadsproduktion till 10 000 lägenheter per år. Detta ströks dock 1981, mycket på grund av att kommunerna inte har påtagit sig ansvaret. Ansvaret ligger naturligtvis sedan ytterst på regeringen och den borgerliga majoriteten i riksdagen, som har saboterat bostadsutbyggnaden i det här landet.

Länsstyrelsen i länet anser dock att minst mellan 10 000 och 12 000 lägenheter måste byggas per år i Stockholms län vid mitten av 1980-talet. För vår del menar vi också att detta är det krav som måste ställas på bostadsbyggandet i regionen, och vi har från vpk:s sida ställt det under ett antal år. Kravet har även stöd från Hyresgästföreningen i Stor-Stockholm, som rimligen är den organisation som har möjlighet att se behovet av bostadsbyggande.

Förhållandena är dock sådana att planeringsnämndens mål – 8 500 lägenheter per år – inte har uppnåtts vare sig 1978, 1979 eller 1980. Orsaken är att kommunerna genomför en allt mindre del av sitt planerade bostadsbyggande. Under slutet av 1970-talet har endast ca 60 % av den planerade mängden byggts. Framför allt är det byggandet av flerfamiljshus som har minskats, medan småhusbyggandet har legat ganska konstant. Även detta har dock sjunkit på senare tid.

Även om andelen småhus har minskat i kommunernas bostadsförsörjningsprogram de senaste åren, har det sammantaget byggts en betydligt större andel småhus än vad som föreslås i regionplanen. Särskilt gäller det kommuner som Danderyd, Täby och Vallentuna, vilka i och för sig är ganska typiska för den här sortens bebyggelse.

Det årliga bostadsbyggandet uppgår till ca 1 % av det totala bostadsbeståndet i länet. Det innebär att bostadstillskottet bara kan påverka boendebeståndet ytterst marginellt under den närmaste tioårsperioden. Åtgärder som sanering, tillbyggnad av småhus, permanentning av fritidshus, kontorisering och avkontorisering får därigenom en relativt sett ökad betydelse för förändringen av boendet i regionen.

År 1980 färdigställdes bara 5 882 lägenheter och 1981 7 450 lägenheter i Storstockholms bostadsförsörjningsområde. Som jag tidigare nämnt har under senare hälften av 1970-talet liknande låga produktion drabbat de bostadssökande. Detta talar för att det nu mer än tidigare finns skäl att sätta fart på bostadsbyggandet. Detta skulle inte enbart skapa bostäder för de bostadsbehövande, utan det skulle också sätta fart på ekonomin i regionen. Många arbetstillfällen skulle skapas genom bostadsbyggande, och därför finns det flera skäl till ett kraftigt ökat bostadsbyggande i detta område. Inte

minst talar tillgången till byggarbetskraft för detta. Vi har under flera års tid sett hur byggarbetsstammen har minskat i länet och kommunen, och det strider mot en vettig utveckling. I stället för att minskas borde den ha hållits på samma nivå, vilket också hade varit möjligt om byggandet hade tillåtits svara mot rimliga behov.

De lägenheter som skall byggas måste naturligtvis tillgodose olika hushålls behov. Mindre lägenheter för ungdomar och större lägenheter för barnfamiljer måste produceras i avsevärt större omfattning. Mer än 50 000 människor i det här länet är trångbodda. Ungefär 45 000 står i bostadskö. Detta skapar i sig en marknad för svarthandel och spekulation, och det har visat sig mycket klart hur sådant har tilltagit i takt med bostadsbristen.

Skälen till att bostadsbyggandet minskat kraftigt och fortsätter att minska är många. Främst skall dock detta ses som ett resultat av regeringens s. k. bostadspolitik och den höga inflationstakten. Det samhälleliga stödet till bostadsbyggandet har urholkats och utformats så att det i första hand gynnar ägare till småhus och då i synnerhet lyxbetonade småhus. Avdragsrätten är här mycket avgörande.

Hyresutvecklingen och den orättvisa fördelningen av statens och kommunens subventioner till bostadssektorn är ett annat bostadspolitiskt problem för det här länet, och naturligtvis även för landet som helhet.

En allt större del av det samhälleliga stödet går till ägda lägenheter, främst i överstora småhus. Av det totala stödet från stat och kommun till bostadssektorn – vilket alltså är drygt 20 miljarder kronor per år – går 75 % till småhusägarna. Det betyder i realiteten att hyresgästerna via beskattningen medverkar till att betala småhusägarnas, och särskilt de mest välbärgades, boendekostnader. Samtidigt övervältras en del av nyproduktionens hyror i de allmännyttiga företagen på hyresgästerna i äldre hus.

De kraftigt ökade boendekostnaderna drabbar såväl den enskilde som kommunerna. De senare som, tillsammans med staten, har ansvaret för bostadsförsörjningen, har uppenbara svårigheter att ekonomiskt klara ett ökat bostadsbyggande. Hit hör också att vissa kommuner i länet tidigare påtagit sig en tung börda då det gällt bostadsbyggandet, medan andra, som regel de med bättre ekonomi, dragit sig för att bygga bostäder.

Kostnaderna för att nyproducera bostäder i Storstockholmsområdet har under den senaste femårsperioden i stort sett fördubblats. Från andra kvartalet 1980 och fram till samma tidpunkt 1981 ökade produktionskostnaden per kvadratmeter med 27 % enligt Hyresgästföreningen i Stor-Stockholm. En normal nyproducerad tvårumslägenhet kommer snart att kosta 2 000 kr. i månaden att hyra, och detta är knappast beroende på byggnadsarbetarnas löner, såsom vissa försöker göra gällande. De kraftiga höjningarna beror däremot på att det inte finns någon egentlig priskontroll och att det därmed ges utrymme för höga kostnader, främst inom byggmaterialsidan. Även det orimligt höga ränteläget driver upp hyrorna och då inte bara i nyproduktionen.

Det måste alltså till en rad av åtgärder, vilka de borgerliga regeringarnas samlade bostadspolitik står helt handfallen inför.

Onsdagen den
21 april 1982

*Anslag till bo-
stadsförsörjning
m. m.*

Ett bostadsbyggnadsprogram måste upprättas för Stockholms län, vilket innebär 10 000 lägenheter per år, varav 90 % skall byggas i flerfamiljshus. Saneringen av dåliga bostadsmiljöer måste med kraft komma i gång, varvid stor hänsyn måste tas till bevarande av den befintliga stadsmiljön. Upprustningar och förnyelse av torftiga bostadsområden i förorterna bör ske genom miljöförbättringar, gemensamhetslokaler, kollektiv service m. m.

Skall ett ökat bostadsbyggande kunna komma till stånd och ett upprustningsprogram förverkligas måste staten gå in med stödåtgärder. Genom bidrag, alternativt ränte- och amorteringsfria lån till kommunerna, borde det vara möjligt att kraftigt öka byggandet och genomföra saneringar.

I en debatt om bostadsförsörjningen finns det skäl att särskilt uppmärksamma också de handikappades boende och kravet på att genom handikappanpassning och ytterligare satsningar på forskning om formerna för detta boende lösa de nuvarande problemen.

Herr talman! 95 000 rörelsehindrade människor bor, enligt statistiska centralbyråns undersökning Handikappad, delaktig – jämlik?, minst en trappa upp utan hiss. Detta talar för att man inte längre kan acceptera att omoderna bostäders funktion blir oförändrad ur handikappsynpunkt. De åtgärder som i ringa mån vidtas för anpassning till handikapp kan knappast inrymmas i begreppet bostadsförnyelse. Här måste helt nya kvalitativa åtgärder vidtas, och talet om kostnader får inte vara något argument emot. Det enda avgörande i denna fråga är de handikappades absoluta rätt att vara jämlika i socialt hänseende.

Ett stort antal människor kvarhålls på institutioner av olika slag bara därför att lämpliga bostäder med service saknas. Det är ungefär på samma sätt som när handikappade förtidspensioneras i unga år därför att anpassningen av arbetsplatserna inte görs för olika slag av handikapp och de olika människornas förmåga att utföra ett arbete.

En bra bostadsförnyelse och ett ökat bostadsbyggande betyder för de handikappade att fler kan skaffa sig eller bo kvar i en egen bostad. Ekonomiska resurser måste ges de olika myndigheter som kommer i fråga för att skapa ett jämlikt boende för de handikappade. Ett särskilt forskningsprogram för att belysa de många problemen och komma fram till lösningar kan och bör upprättas av bostadsdepartementet.

Vänsterpartiet kommunisterna kräver därför i dag att riksdagen ställer krav på regeringen om utarbetande av ett bostadspolitiskt forskningsprogram och att regeringen gör sådana prioriteringar av bostadsfrågorna för de handikappade, att de stora institutionerna avskaffas till förmån för serviceboende och andra alternativa boendeformer.

Slutligen, herr talman, vill jag säga att den energiforskning som bedrivs i dag har en starkt ensidig inriktning mot tekniska och ekonomiska aspekter. De medel för energiforskning som går genom statens råd för byggnadsforskning används t. ex. inte för att utvärdera hur kollektiva bostadsformer skulle kunna bidra till minskat resursslöseri. Inte heller ägnas mycken uppmärksamhet åt sambandet mellan energianvändning och en utveckling mot större brukarinflytande på stadsplanering, arbetsmiljöutformning och förvaltning

av bostadsområden. Även sociala konsekvenser av genomförda och planerade tekniska förändringar utforskas alltför sällan. Forskning om livsstil och energianvändning behöver också utvecklas.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionerna 1617, 1566 och 1599.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 17 MARGOT WALLSTRÖM (s):

Herr talman! Det sägs att ungdomar som en gång fått egen bostad nu måste flytta hem igen, därför att de inte har råd med de höjda hyrorna.

Det sägs vidare att ungdomar allt oftare letar efter omoderna lägenheter eller lägenheter i saneringsområden med låg hyra för att över huvud taget få en chans att flytta hemifrån.

Det sägs dessutom att de flesta ungdomar i dag bor kvar hemma så länge som möjligt.

Kort sagt: Ungdomarna har i dag inte råd att skaffa sig egen bostad.

Samtidigt förekommer det att barnfamiljer måste "byta ner sig" i lägenhetsstorlek på grund av de ökade boendekostnaderna, och i en tidning såg jag för ett tag sedan att en ensamstående lågavlönad förälder som bor i en nyproducerad lägenhet inte längre kan räkna med att klara försörjningen av både sig själv och t. ex. en 18-åring som bor hemma. Det är tankeväckande, inte sant?

Jag kan naturligtvis anklagas för att vara envis, som återkommer med exakt samma motion om ungdomars situation på bostadsmarknaden för andra året i följd. Till råga på allt är det ett i sig långt ifrån radikalt krav som framförs i motionen, nämligen att det skall tillsättas en utredning om just ungdomarnas situation och önskemål, så att vi kan utforma en vettig bostadspolitik även för den boendegruppen. Den senaste utredning som haft till uppgift att se över ungdomens bostadssituation tillsattes år 1968. Den tog namnet ungdomsbostadsutredningen och lämnade 1970 sitt betänkande, som hette Ungdom – Bostad, Servicebostäder för ungdom m. fl. Men mycket har hänt sedan dess. Inte sant. Kjell Mattsson?

Civilutskottets avslagsmotiveringar är i år lika svaga som förra gången vi diskuterade motionsyrkandet. Jag skall förklara varför.

För det första säger utskottsmajoriteten att frågan om ungdomarnas bostadsförsörjning är en kommunal angelägenhet. Ingen har heller hävdat något annat. Men det övergripande ansvaret för bostadspolitiken åvilar ju regering och riksdag. På en rad andra områden anses det angeläget att få underlag när det gäller utredningsarbetet. Varför är det inte så när det gäller ungdomars bostadssituation?

Det är inte bara kommuner och länsbostadsnämnder som är bekymrade. Vi motionärer tror att en kartläggning av situationen på olika håll i landet och ett utbyte av erfarenheter och idéer kan hjälpa kommunerna att klara den här uppgiften bättre. Civilutskottet har ju tidigare uttalat sig positivt om t. ex. ökad ombyggnad och experimentverksamhet. En utredning skulle kunna

Onsdagen den
21 april 1982

*Anslag till bo-
stadsförsörjning
m. m.*

undersöka ungdomars intresse för alternativa boendeformer, exempelvis gemensamt boende, liksom de ungas behov och efterfrågan vad gäller storlek och utformning av bostäderna m. m.

I motionen nr 662 tar vi dessutom upp följande problemställningar:

Vad kan den s. k. ungdomspuckeln innebära för efterfrågan på bostäder?

Försvåras ungdomars möjligheter att skaffa sig arbete på grund av bostadsbrist på vissa håll i landet? Till följd av en ökande arbetslöshet tvingas ju tyvärr allt fler människor att flytta, och många ungdomar måste söka sig hemifrån för att få ett jobb.

Bl. a. dessa frågor borde väl vara självklara diskussionsämnen för en regering och för en eventuell ungdomsbostadsutredning. Medge att en sådan övergripande åtgärdsdiskussion skulle vara till glädje för många!

För det andra anförs som avslagsmotivering de stora variationer i bostadsefterfrågan som i dag finns mellan olika orter, som det står i betänkandet. Det är ett i sig helt riktigt påstående – det är ju variationerna som karakteriserar bostadssituationen i landet i dag. Men det är en minst sagt underlig *avslags*motivering, eftersom det väl allmänt anses att svårigheterna för ungdomar att skaffa egen bostad är ett problem som är gemensamt för många – alltför många – kommuner. Kan vi inte enas ens om den saken, så är detta verkligen ett argument för en kartläggning av de ungas bostadssituation.

Kjell Mattssons argument var att det finns också andra grupper på bostadsmarknaden. Men det är väl ändå inte något argument mot en ungdomsbostadsutredning, om man anser att ungdomarna har stora, särskilda problem som behöver kartläggas och diskuteras för att man skall få fram förslag till lösningar? Vi motionärer anser att dagens problem på bostadsmarknaden får särskilt allvarliga konsekvenser för ungdomarna. Jag är faktiskt förvånad och besviken över att ingen av de borgerliga talarna har sett de ungas bostadssituation som ett problem. Det kommer däremot ofta upp till diskussion när man pratar med folk ute i kommunerna.

Från SSU:s sida har vi länge hävdats att det krävs initiativ och ansvarstagande från statens sida för att få fram åtgärder som underlättar för ungdomsgenerationen att skaffa egen bostad. Efter att ha lyssnat till folkpartiets och centerns representanter i debatten undrar jag: Finns det inga bostadslösa ungdomar i CUF och FPU? Tror ni inte att även de borgerliga ungdomsförbunden skulle vara intresserade av att få delta i en diskussion om åtgärder för att skaffa fler och billigare bostäder till ungdomar, vilket ju är avsikten med den utredning som vi kräver?

Det skulle i alla fall vara ett tecken på god vilja, om riksdagen nu biföll motionskravet om en ungdomsbostadsutredning.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till den socialdemokratiska reservationen nr 6.

Herr talman! Det är nu tredje året i rad som jag tillsammans med Elisabeth Fleetwood och Ewy Möller väcker en motion med inriktning på ökade möjligheter till generationsboende för de människor i vårt samhälle som så önskar. Alla tre gångerna har civilutskottet avstyrkt och riksdagen därmed avslagit motionerna.

Onsdagen den
21 april 1982

Anslag till bostadsförsörjning m. m.

Den första motionen erinrade helt kort om det främlingskap som i dag alltmer tilltar i vårt sekulariserade samhälle och som – vilket varken torde vara obekant eller ointressant för landets politiker och myndigheter – skapat ett socialt problemkomplex av avsevärda dimensioner. Då vi historiskt väl känner till bakgrunden till dagens centraliserade samhälle och de effekter som nutidens generationer brottas med i form av rotlöshet, otrygghet, neuroser, psykoser, otillfredsställelse och lust att med olika medel fly från allt detta, borde vi stanna upp, analysera och diagnostisera. Vad fick vi betala för välfärden? Har jakten på materiellt välstånd helt dribblat bort oss från det som borde vara naturligt för oss, gemenskap med, närhet till, hänsyn till och omsorg om våra medmänniskor – dribblat bort oss t. o. m. från våra allra närmaste?

Den första motionen pekade på möjligheten att i bostadsplaneringen ta vara på det som var bra i det gamla samhället, kläda det i modern dräkt och ge människorna förutsättningar för en renässans av flergenerationsboendet. I motionen begärdes en kartläggning av dagens bostadsstruktur för att man sedan skulle kunna initiera återupplivning av en gammal beprövad boendeform. Det har hänt mycket sedan tre fjärdedelar av vårt folk levde och verkade på landsbygden och fram till nu, då omkring 85 % av bostadsbeståndet koncentrerats till tätorterna.

Då civilutskottet inte kunde blikkas till förståelse för detta sammanhang, skrev jag motion nummer två. Den efterlyste ett samhälleligt aktivt stimulanssystem för att hjälpa fram det sociala generationsboendet. Förutom de rent sociala skälen anförde jag denna gång också de samhällsekonomiska, något som vi i budgetunderskottens och bytesbalansunderskottens förlovade tid borde vara nog så motiverade för. Men så icke civilutskottet!

Jag pekade på att det tar tid att sanera den svenska ekonomin men också på att det tar tid att föra ut nya idéer, att få gensvar för dem och att till sist förverkliga ett nygammalt boendemönster. Ett sådant skulle innebära att man anpassade sig till den ekonomiska verkligheten, samtidigt som man bidrog till att närma människor och generationer till varandra och banade väg för fördjupad värdegemenskap och social trygghet. Flergenerationsfamiljen kan nämligen fylla luckor, som den samhälleliga omsorgen inte förmår. Generationshus och additionslägenheter skulle medverka till att lösa den hotande vårdkrisen i Sverige. När institutioner, dagmamor och hemsamariter inte längre räcker till, när samhällets resurser blir allt knappare, när tillväxttakten i den svenska ekonomin bromsas, finns det då inget öra hos politiker och samhällsplanerare för ett trendbrott i svenskt byggande? Nej! Ända kan ett enda generationsexempel, omfattande en genomsnittsfamilj på

Onsdagen den
21 april 1982

*Anslag till bo-
stadsförsörjning
m. m.*

fem personer, spara 350 000 kr. på ett år, och då enbart åt landsting och kommun. Men civilutskottet och riksdagen sade nej den gången också.

Ändå ser vi framför oss dubbelt så många människor på 85 år och äldre vid sekelskiftet, om vi jämför med 1970. Vi ser framför oss tre gånger så många 95-åringar och äldre. Samtidigt är de yngre pensionärerna bevisligen kryare och piggare. Enligt uppgifter under läkardagarna i Örebro häromdagen är 90 % av 70-åringarna i princip friska. Först efter 75 år börjar sjukdomarna tränga sig på. Visst har en pensionär ännu mycket att ge. Och visst behöver vi en utökad och annorlunda barnomsorg. Och visst känner mellangenerationen ansvar och oro för sina gamla föräldrar likaväl som omsorg och oro för barnen. Så varför inte generationsbyggande?

Därför, herr talman, min tredje infallsvinkel. Medan landstingen bygger upp ett nytt omsorgssystem i form av s. k. lasarettansluten hemsjukvård, blundar civilutskottet uppenbarligen för de insatser som en bredare front i samhället på sikt kan göra för att släppa fram generationsbyggandet samt avbyråkratisera och ändra lagstiftningen.

Civilutskottet säger: "Gällande låneregler för statligt bostadslån innebär --- ingen begränsning, utan bostäder för flergenerationsboende kan byggas med statlig finansiering." Utskottet tillägger att inte heller byggnormerna torde förhindra byggandet av sådana bostäder.

Att byggandet är kringgärdat av en djungel av lagar, regler och normer vet vi ju alla. Jag kan dem sannerligen inte alla. Men eftersom det finns ett pilotfall, som i fyra år stått och knackat på dörren till alla tänkbara inblandade myndigheter utan att få gehör, så måste ju någonting någonstans vara skevt. På bostadsstyrelsen fick de lånesökande uppgiften att det krävdes tillskapandet av nya lån för att förverkliga planerna på ett generationshus. Då måste jag fråga mig: Vem har rätt - bostadsstyrelsen som säger att nya lån måste instiftas eller civilutskottet som säger att lånen redan finns?

Jag skulle personligen gärna vilja lära mig detta, då det praktiska livet givit annorlunda svar än vad utskottet gjort. Det måste ju till sist finnas en förklaring till att motionärer och utskott talar förbi varandra i tre år. Och medan vi gör det, kapsejsar en familj som gav sig i kast med sina idéer och satsade på familjegemenskap och framtid, därtill vilseledd under fyra år av både statsråd och bostadsstyrelse, av både socialstyrelse och allehanda delegationer.

Kan utskottets talesman ge klart besked om nuvarande lagstiftning måste kompletteras eller ej? Om den redan är tillräcklig eller ej? Och i så fall, varför den inte tillämpats i det fall som jag åberopat och som utskottet torde känna till.

Får jag ett nöjaktigt svar skall jag avstå från motionerande i den här frågan i fortsättningen, dvs. om verkligheten bevisar att utskottet har rätt. Om inte och i avvaktan härpå yrkar jag för säkerhets skull bifall till motion 1981/82:464 av mig själv. Elisabeth Fleetwood och Ewy Möller, liksom till motionen 1981/82:2093 i den del som dess intentioner sammanfaller med dem i motion 464.

I detta anförande instämde Gunnar Biörck i Värmdö, Ewy Möller och Elisabeth Fleetwood (alla m).

Nr 125

Onsdagen den
21 april 1982

Anf. 19 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag vill göra kammarens ledamöter uppmärksamma på att anslag om kvällsplenum nu har satts upp.

Anslag till bostadsförsörjning m. m.

Anf. 20 KJELL MATTSSON (c) replik:

Herr talman! Denna fråga har, som Mona S:t Cyr sade, diskuterats vid flera tillfällen i civilutskottet, eftersom vi har haft motioner från skilda håll. Vi har från bostadsstyrelsen fått beskedet att det är möjligt att ha den här typen av tregenerationsboende. Men av praktisk erfarenhet vet vi att projekt ritade på olika sätt har haft svårigheter att komma in under lånebestämmelserna. Det måste bero på den praxis man utvecklat vid behandling av ärendena.

Från utskottets sida har vi sagt att det finns ett behov av att tillgodose möjligheterna till lån även för den här typen av fastigheter. Men självfallet är det så att om det får alltför stora och kostnadskrävande utformningar så kan det komma att stöta på hinder.

Anf. 21 MONA S:T CYR (m) replik:

Herr talman! De svårigheter som i det här aktuella fallet skulle behöva räknas upp tar alltför lång tid för att jag skall hinna med det. Däremot kan jag konstatera att det fall jag anført kanske inte är något tyfäll men i alla fall är ett bevis på att detta inte fungerar som man tror och anser i civilutskottet. Jag tycker att det är synd att man inte tar tag i det här mera reellt. Man har inte lyssnat på de sociala motiveringarna. Kanske borde motionen därför ha behandlats av socialutskottet. Man har heller inte lyssnat på de ekonomiska motiveringarna, och kanske motionen för den skull borde ha gått till finansutskottet. Civilutskottet har uppenbarligen inget intresse för detta och säger att inom ramen för den påverkan som efterfrågan kan ge så är detta helt möjligt. Men faktum kvarstår att det fall där man försökt att förverkliga dessa intentioner har kapsejsat. Den senaste skrivelsen från bostadsministern angående detta fall konstaterar att 42 a § ju inriktas på att man skall inreda dessa hus med tanke på att kunna följa upp ålder, handikapp och sjukdom och att de skall vara tillgängliga t. o. m. för rullstolsanvändare som skall vara oberoende av assistans. Dessa krav gäller då nybyggnad av bostäder. Mot denna bakgrund skall man sedan i den statliga långivningen beakta kostnaderna för sådana här arrangemang. Men bostadsministern slutade med att säga att den form av boende som i det här fallet har eftersträvat inte särbehandlas i bostadslänesammanhang. Och det är väl detta som civilutskottet är inne på. Bostadsministern hänvisar sedan till bostadsanpassningsbidragen och till landstingen som kan ge stöd för att människor vårdas hemma eller för att gamla föräldrar är dagbarnsvårdare åt sina barnbarn. Men det är inte detta vi vill åstadkomma. Vi vill ha fram tryggheten i tillvaron, där generationerna hör nära samman. Det vi vill åstadkomma

Onsdagen den
21 april 1982

*Anslag till bo-
stadsförsörjning
m. m.*

uppnår man inte genom att bara skicka hem en gammal människa till barnen i ett trångt hem. Dessutom blir den här människan då betraktad som ett slags inhyring, och det är inte vad vi önskar människorna på deras ålderdom.

Jag tycker att man från centrala myndigheter lämnar över den heta potatisen till andra, till myndigheter av typen kommuner och landsting. Men dem påverkar vi ju på hemmaplan – det behöver vi inte plädera för här. Den här diskussionen gäller rent centralt en inriktning på organ som är läncheviljande, normgivande och lagstiftande.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 22 KJELL MATTSSON (c) replik:

Fru talman! I ett speciellt fall kan ju projektet bli så stort och dyrt att det inte går in under de finansieringsbestämmelser som gäller i dag. Innan det här betänkandet blev färdigt hade utskottet överläggningar med bostadsstyrelsen, och vi resonerade då om möjligheten att bygga bostäder för flergenerationsboende. Man menade att det i de flesta fall är möjligt. Men självklart är det här som när man ritat ett bostadshus med bostäder för *en* generation, att kostnaderna kan bli så höga att lån enligt bestämmelserna inte kan lämnas. Det är möjligt att det i något speciellt fall har varit anledningen till att lån inte har beviljats.

Om det är omöjligt att klara flergenerationsbostäderna med nuvarande länbestämmelser skall de givetvis ses över. Utskottet har en positiv inställning till att man skall kunna klara denna typ av bostäder i de fall där man eftersträvar dem. Men självfallet kan det bli svårigheter i något enstaka fall.

Anf. 23 MONA S:T CYR (m) replik:

Fru talman! Vi är ute efter att väcka intresse för denna fråga och göra det möjligt för människor att fullfölja sina intentioner att ta ansvaret för sina anhöriga på ett vettigt, socialt riktigt och för samhället ekonomiskt fördelaktigt sätt.

Kalmar kommun, som har varit inblandad i karusellen i det fall som jag talade om, är mycket intresserad av en husproduktion som ansluter till ett ökat generationsboende. Men man anser där att den här formen av bostadsproduktion bör bli föremål för genomgripande studier, där hustillverkare och allmännyttiga bostadsföretag gemensamt arbetar fram förslag till lösningar. Samtidigt, säger kommunen, bör en översyn ske av de statliga bostadslänbestämmelserna. Det är detta vi är ute efter, och jag hoppas att vi kommer därefter. Därför har vi också yrkat bifall till motionerna.

Anf. 24 INGA LANTZ (vpk):

Fru talman! Det är hög tid för en ny bostadspolitik. Det har gått ett halvt sekel sedan den bostadspolitik som vi har i dag började formas, och sedan dess har mycket förändrats i människors levnadssätt. På 1930-talet levde

människor trångt i kalla, dragiga och dåligt utrustade lägenheter.

Under de 50 år som har gått har många förbättringar skett. Men många problem är fortfarande olösta. Stora grupper – låginkomsttagare, invandrare, ensamma föräldrar och pensionärer – bor sämre än andra. Den höga bostadsstandarden är ojämnt fördelad, och orättvisorna har förstärkts under de senare åren.

Under de 50 år som har gått har också nya problem växt fram. Det är inte längre bostädernas utrustning och standard som är problemet. Framtidens stora utmaning handlar om hur vi kan leva där vi bor.

Hur man bor har en grundläggande betydelse för människors levnadsförhållanden. Bostadsfrågan handlar inte bara om bostäder utan om hela samhällsmiljöer. Bostadsområdena borde ha ett sådant socialt och kulturellt innehåll att de berikar vår vardag och vår fritid. Därför måste en social helhetssyn gälla i all planering och allt byggande av bostadsområden. Bostadspolitiken måste vara social och inriktas på att stödja svaga grupper i vårt samhälle. I de områden som redan finns måste förbättringarna inriktas på både fysiska och sociala förändringar. Det gäller att ge boendet en ny dimension.

Under de senaste decennierna har den byggda miljön förändrats. Men inte bara miljön. Också människors levnadsvillkor har förändrats och nya levnadsmönster har kommit till. Hushållen har t. ex. blivit allt mindre. I dag bor högst två personer i 80 % av alla lägenheter i flerfamiljshusen, och andelen små hushåll fortsätter att öka.

Att leva ensam eller i par innebär att en rad mänskliga behov inte längre kan tillgodoses i hushållet. Kontakten med andra människor i bostadsområdet och i arbetet blir viktig. Att leva i ett litet hushåll är dessutom opraktiskt och arbetsamt. Att handla mat, tvätta och städa tar tid, även om man gör det för sig själv. Det är inte roligt att laga mat eller äta ensam, och många ensamstående äter också dåligt.

En stor och växande grupp av småhushållen är pensionärshushåll. I dag är mer än 1,3 miljoner svenskar 65 år eller äldre. Av dessa bor nära 90 % hemma. Under de närmaste åren kommer antalet ålderspensionärer att öka kraftigt.

Trots allt tal om samhällets stora insatser för de äldre betyder fortfarande kontakten med släktingar och vänner mest. Men hur blir det i framtiden? Förr var det vanligt med många släktingar och flera barn. De som nu blir pensionärer har färre släktingar, och avstånden har dessutom ökat. Den vision som moderaterna målar upp med flergenerationsboende tror jag därför är en utopi. Det är viktigt, menar vi från vpk, att man i boendet försöker återskapa något av det sociala nätverk som har gått förlorat i de nya bostadsområdena.

Det kapitalistiska produktionssättet har påverkat synen på boendet och vardagslivet, först genom att skilja produktionen från reproduktionen och sedan genom att osynliggöra allt det arbete som är knutet till hushållet och till att upprätthålla en rad mänskliga och nödvändiga institutioner – släktband, sociala nätverk, det politiska livet osv.

Nr 125

Onsdagen den
21 april 1982

*Anslag till bo-
stadsförsörjning
m. m.*

Onsdagen den
21 april 1982

*Anslag till bo-
stadsförsörjning
m. m.*

På så sätt har både värdet av människors arbetsinsatser i reproduktionen och det faktum att reproduktionen tar tid blivit bortglömda. Ändå bidrar dessa arbetsinsatser i stor utsträckning till vår välfärd och till att samhället över huvud taget fungerar. Och den tid som människor i dag använder till obetalt reproduktionsarbete är längre än den totala arbetstiden i arbetslivet i dag.

Man räknar med totalt 6 miljarder arbetstimmar inom den betalda produktiva delen och 7 miljarder arbetstimmar inom den obetalda reproduktiva delen. Och som ni vet är det kvinnorna som har huvudansvaret för det obetalda arbetet för social förnyelse.

Problemen i vardagslivet har betraktats som privata problem, som var och en skall lösa själv. Det har inte kunnat utvecklas några former för att människor gemensamt skall kunna ta ansvar för de uppgifter som ligger i reproduktionen. Privatiseringen har också gjort att människor har haft svårt att se samband mellan problem i privatlivet och i samhällsutvecklingen.

Det har heller aldrig formulerats politiska mål för den gemensamma vardagen i boendet.

Trots alla yttre förbättringar i bostadsstandarden, har ändå den förda bostadspolitiken och samhällsplaneringen gjort det svårare för människor att få vardagslivet att fungera. Det är, som jag inledde med att säga, hög tid att börja forma en ny syn på boendet, för att en ny livsform skall få chans att växa fram.

I stället för att satsa allt på en utveckling av näringslivet och på en ökad produktivitet, måste satsningen också inriktas på en ökad reproduktivitet.

Nu får och kan givetvis inte effektiviteten i produktionen och reproduktionen mätas med samma mått. Det kanske t. o. m. behövs nya mått för att värdera vad människors arbete både på jobbet och i boendet ger som resultat, inte bara i form av varor eller tjänster, lagade middagar och stoppade strumpor, utan också i form av mänsklig självkänsla, omtanke, ett rikt kulturliv, en bred politisk aktivitet och mycket mer.

Hur skall då förutsättningarna för nya sätt att bo och leva kunna skapas? Vad det handlar om är nämligen att på ett klokt och uppfinningsrikt sätt skapa ramar och möjligheter som sedan kan utnyttjas – eller ej utnyttjas.

Reproduktiviteten måste tas med när olika åtgärder skall bedömas, vare sig det handlar om nya bostäder eller lokalisering av nya arbetsplatser, uppsägningar eller investeringar. Man kan inte bara fråga hur åtgärderna kommer att löna sig ekonomiskt, utan man måste också fråga vilka konsekvenser de får för människors vardagsliv.

I dag är tiden ojämt fördelad. Många har långa arbetsdagar och långa arbetsresor. Tiden i vardagslivet blir pressad. Många kvinnor har tvingats att arbeta deltid och minska sin lön och sina möjligheter att utvecklas i arbetet för att hinna med arbetet där hemma. Jag vill för kammarens protokoll ta med några siffror i mitt anförande. Jag fruktar att de är representativa för de män som verkar också i detta hus.

Man har tittat på hur dåliga svenska män är när det gäller att ta ansvar för hemmet och dess skötsel. Enligt statistiska centralbyråns levnadsförhållan-

deundersökning är det 71 % av de svenska männen som aldrig städar, 89 % tvättar aldrig sin egen tvätt, 52 % handlar aldrig, 73 % av de svenska männen lagar aldrig mat, 64 % diskar aldrig. Jag tycker att dessa siffror är förfärande – och genanta för de svenska männen.

Vpk har under många år och i skilda sammanhang fört fram kravet på sex timmars arbetsdag för alla. Kortare daglig arbetstid är en förutsättning för att också boendet skall kunna fungera på ett bättre sätt och för att män och kvinnor skall ta ett gemensamt ansvar också utanför arbetslivet, så att de siffror som jag alldeles nyss läste upp får ett helt annat utseende.

Det behövs nya, alternativa, mer gemensamma boendeformer, som tar hänsyn till människors förändrade levnadsvillkor och som i boendet förenar ett gemensamt ansvarstagande för reproduktionen.

Vi vet att behovet av barnomsorg är oerhört stort. Vi vet att antalet äldre människor kommer att öka kraftigt. Vi talar om att de äldre skall kunna bo kvar i sina gamla hem. Vi talar om ett integrerat samhälle för t. ex. människor med handikapp. Vi talar om att invandrarnas kultur skall kunna möta den svenska osv. Vi vet att det finns många utstötta och av missbruk utslagna människor, som det är nödvändigt att trygga en social omvårdnad för. Alla dessa behov och "funktioner" skulle bl. a. kunna förenas i boendet och i bostadsområdena. Men för att detta skall förverkligas måste dels synen på boendet och reproduktionen förändras, dels boendet organiseras om.

Herr talman! Det finns just nu ett stort intresse för andra, mer kollektiva boendeformer. Detta måste ses som ett exempel på hur människor söker efter alternativa sätt att leva på.

Kollektivhus för 15–75 lägenheter, med gemensam utrustning och gemensamma lokaler och med samarbete och omvårdnad för varandra som bas, menar vi i vpk att det borde finnas i alla bostadsområden. Varje kommun borde ha skyldighet att inventera behovet av nya boendeformer och upprätta en plan för att förverkliga de önskemål som visar sig finnas när det gäller dessa nya boendeformer.

Att bostaden och bostadsmiljön får en allt större social betydelse framstår allt tydligare. Därför är det viktigt att stor hänsyn tas till miljön när nya bostadsområden planeras.

Hittills har bostadspolitiken i huvudsak varit inriktad på att göra den privata bostaden så bra som möjligt, och där har också mycket åstadkomits, bl. a. när det gäller utformning och standard.

Men man har glömt bort den gemensamma miljön utanför den privata bostaden. Trots en mycket hög förvärvsfrekvens i vårt samhälle finns det många människor som vistas i bostadsområdena under dagarna. Det är barn, tonåringar, hemmavarande föräldrar och pensionärer. Den stora arbetslösheten ökar också de hemmavarandes antal. Alla människor i ett område har rätt till en användbar, upplevelserik, trivsam och vacker omgivning – en omgivning som man kan påverka och anpassa efter sina behov.

Den gemensamma bostadsmiljön är försummad i nästan alla flertamiljshusområden, oavsett ålder och byggnadstyp. Bristerna kan variera mellan olika årgångar och därmed också möjligheterna att komma till rätta med

Anslag till bostadsförsörjning m. m.

Onsdagen den
21 april 1982

*Anslag till bo-
stadsförsörjning
m. m.*

dem. Men vad som är anmärkningsvärt är att det fortfarande begås samma misstag vid nyexploatering. Många lägenheter som är byggda efter 1975 är i stort behov av förbättringar. Fortfarande underlåter man att ägna omsorg och uppmärksamhet åt miljöfaktorerna.

Det finns inga instrument för att mäta bristerna i bostadsmiljön utanför den privata bostaden.

Genom miljöförbättringsbidragen har bristerna i den befintliga miljön börjat åtgärdas – men i alldeles för liten omfattning.

Statens stöd till boendemiljöåtgärder lämnas i form av bidrag och bostadslån med räntebidrag eller bara i form av lån utan räntebidrag. Den sistnämnda stödformen har utnyttjats mycket litet, på grund av att kommunerna inte har råd att låna utan räntebidrag. Bostadslån med räntebidrag borde kunna utgå även i de fall där bidrag inte lämnas.

Eftersom de sämsta boendemiljöerna ofta finns i kommuner med stora ekonomiska problem är det viktigt att bidrag utgår, så att dessa miljöer verkligen kan förbättras. Vissa kommuner och bostadsföretag saknar resurser att själva skjuta till de medel som inte täcks av bidrag. Där måste reglerna i vissa fall bli generösare.

De begränsningar som infördes i bidragsgivningen 1980 måste avskaffas. Dessutom borde full kostnadstäckning kunna utgå i många fall.

Vpk har föreslagit ökade satsningar på miljöförbättrande åtgärder i bostadsområdena, och i likhet med vad bostadsstyrelsen gjort i sin anslagsframställning föreslår vi att ramen fastställs till 90 milj. kr. budgetåret 1982/83 och att anslaget skall uppgå till 35 milj. kr. Detta är enligt vår mening erforderligt, om utrymme skall ges för nödvändiga miljöförbättringar och förbättringar av villkoren för bidrag och lån.

Allmän enighet råder om att ett ökat inflytande för de boende i hyreshusen måste åstadkommas. Parterna på hyresmarknaden har vissa instrument för att genomföra detta genom förhandlingar och överenskommelser. Många goda erfarenheter finns då det gäller de allmännyttiga bostadsföretagens bostäder, men på den privata hyresmarknaden har erfarenheterna visat att man för att lyckas troligen måste få tvingande bestämmelser av något slag för att bryta fastighetsägarnas motstånd och motvilja.

Frågan om ett verkligt inflytande och bestämmanderätt i boendet är en av de viktigaste delarna i en social bostadspolitik. En fördjupad och långtgående boendedemokrati blir troligen inte möjlig, förrän den privata äganderätten till hyreshus upphävs. Husen måste överföras i kommunal ägo och ställas under förvaltning av hyresgästerna kollektivt.

Ägande av lägenheten i form av andelar i huset, genom bostadsrätt eller på annat sätt behöver inte alls – som man från borgerligt håll oftast hävdar – vara något villkor eller någon förutsättning för verkligt inflytande och bestämmande. Hyresgäster kan och måste få samma möjligheter till självförvaltning som boende med andra upplåtelseformer. Hyreshusens förvaltning kan successivt frikopplas från ägandet och i stället knytas till boendet/brukandet. Hyresgästerna är faktiskt inte sämre skickade att ta ansvar för sina bostäder än de som bor med bostadsrätt eller i eget hus. Erfarenheterna visar också att

det är möjligt att successivt välja ut olika delar av central förvaltning och administration, bryta ned dem till kvarters- och husnivå och överlämna beslutanderätten till de boende.

Fortfarande är emellertid takten i utbyggnaden av hyresgästinflytandet alldeles för dålig och på den privata sidan nästan obefintlig. Man är från både allmännyttan och hyresgäströrelsen alltför försiktig med att göra ordentliga satsningar, vilket delvis kan sammanhålla med de ekonomiska svårigheterna. Det är därför viktigt att ställa vissa medel till förfogande som kan skynda på detta arbete. En snabb utbyggnad av boendeflytandet till verklig bestämmanderätt över utformning, förändring och förvaltning av bostaden och närmiljön kan mycket väl genomföras med bevarande av hyresrätten genom avtal och överenskommelser mellan parterna på hyresmarknaden. Det behövs inga nya förvaltningsorganisationer eller liknande.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till vpk-motionerna 1097, som handlar om det jag pratade om först, nämligen en ny dimension i boendet och ett boende byggt på sociala villkor, samt 1625, som handlar om inflytande och miljöförbättringar i boendet.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 25 SVEN HENRICSSON (vpk):

Herr talman! I vpk:s motion 1625 behandlas en rad problem inom bostadspolitik. I motionen anges de vägar som man måste gå för att uppnå ett ökat bostadsbyggande, pressa ned hyrorna, stoppa spekulatjonen och förbättra underhållet. Det är i avgörande grad en fråga om förmånliga krediter till bostadsföretagen.

I motionen framhålls också vikten av att satsa på allmännyttan och ge den ökat statligt stöd. Grundtanken med ett riktat statligt stöd till de allmännyttiga bostadsföretagen är att dels sänka boendekostnaderna för *alla* hyresgäster, eftersom lägre hyror i allmännyttan till följd av bruksvärdesbestämmelserna i hyreslagen även medför lägre hyror i privata hyreshus, dels hindra privata husägare att slå mynt på hyresgästernas bekostnad.

Jag skall här kommentera de konkreta förslagen som innefattar följande: statliga ränte- och amorteringsfria lån till allmännyttan, återinförande av möjligheterna till underhålls- och hyresförlustlån och bibehållande av möjligheterna till kommunala markförvärvslån och tomträttslån.

Programmet kan sägas omfatta ytterligare ett par punkter, nämligen att allmännyttans bostadslån skall undantas från den ständigt upptrappade räntenivån och en förbättring av systemet med bostadsbidrag, så att flera hushåll kan få ett bättre stöd genom en ändring av inkomst- och hyresgränserna. Det sistnämnda förslaget har tidigare kommenterats av Tore Claeson.

De höjda bostadshyrorna har medfört en ökning av antalet tomma lägenheter. Tvärt emot vad man i fjolårets proposition förmodade fanns det

Anslag till bostadsförsörjning m. m.

Onsdagen den
21 april 1982

*Anslag till bo-
stadsförslörjning
m. m.*

12 160 lägenheter outhyrda i mars 1981, en ökning på ett år med 2 000 lägenheter. Samtidigt har detta medfört en minskning av byggandet och brist på lägenheter i vissa orter.

Genom att öppna möjligheter för allmännyttan att få ränte- och amorteringsfria lån skulle situationen radikalt förbättras. Ett uttryck för bostadsföretagens finansiella problem är den starka eftersläpningen av underhållet, vilken i sin tur riskerar att förslumma stora bostadsområden. Utan tvivel har de underhållslån som har utgått under de senaste åren möjliggjort en betydande sanering av många lägenheter. Lånens förlängning till att gälla även under 1981 tvangs fram av en samlad hyresgästopinion. Då deltog även SABO aktivt vid opinionsbildningen. Vpk föreslår nu att underhållslånen återinförs som ett verksamt medel till viss finansiering av nödvändiga reparationer. Att försumma underhållet innebär ju också en kapitalförstöreling.

Sedan hyresförlustlånen upphört måste bostadsföretagen själva, ofta med kommunalt stöd, försöka klara problemen. Motiveringen för långivningens upphörande var ju att statistiken uppvisade en viss tendens till minskning av antalet outhyrda lägenheter. Nu visar det sig, som jag tidigare framhöll, att antalet outhyrda lägenheter i stället ökat under det senaste året. Detta har i sin tur medfört att kommunerna radikalt minskat sitt bostadsbyggande, trots att det samtidigt finns en brist på lägenheter. I min hemkommun Strömsund, som är en skogskommun i Jämtlands län, har över 10 % av kommunens lägenheter i flerfamiljshus varit outhyrda under en längre tid. Samtidigt har vi en betydande bostadskö, som inte kan klaras med hjälp av de lediga lägenheterna. Byggandet i kommunen har halverats på ett år. En bidragande orsak är naturligtvis den arbetslöshet som är typisk för Norrlands inlandsregioner. Familjer där inte båda makarna kan få arbete har mycket svårt att klara hyran i moderna lägenheter. Efterfrågan på lägenheter kan gälla andra typer eller andra orter inom samma kommun. Det är därför som man nu kan notera dels att det finns tomma lägenheter, dels att det samtidigt finns en bostadskö. Personerna i denna bostadskö frågar nämligen efter helt andra typer av lägenheter, varvid det kan gälla andra orter än dem där de lediga lägenheterna finns. Men kommunen, som på grund av regeringens åtstramningspolitik arbetar för besparingar, vågar inte ta risken att sätta i gång nya projekt. Man tvekar inför risken att få ännu fler outhyrda lägenheter. Vi menar emellertid att man genom att återge bostadsföretagen möjligheten till hyresförlustlån skapar förutsättningar för ett nytt byggande. Bostadsstyrelsen tycks dela denna vår uppfattning.

Det samhälleliga markägandet har ända sedan efterkrigstiden ansetts vara en viktig förutsättning för en socialt inriktad bostadspolitik. arkpriserna och markspekulationen driver upp kostnaderna för bostadsbyggandet genom att profitintresset blir dominerande. Markförvärvslånen och tomträttslånen gav kommunerna bättre möjligheter att finansiera markanskaffning för samhällsbyggande och var därför ägnade att undandra marken från privata vinstintressen. Vpk vill bevara möjligheterna och grunderna för dessa lån som ett led i en socialt inriktad bostadspolitik. Därför föreslår vi nu än en

gång att markförvärvslånen återinförs, och då med förbättrade villkor, så att lånen blir amorteringsfria under fem år, för att därefter amorteras under de följande tio åren.

Då det gäller tomträttslånen har vi tidigare föreslagit att bristerna och svagheter beträffande låneunderlag, tiden för lån och amorteringsfrihet, subventioner och dröjsmål i fråga om utbetalning av lånen skall undanröjas. Detta skulle ske genom en bestämmelse om att tomträttslån till kommunerna skulle lämnas på samma villkor som för bostadslån till allmännyttiga bostadsföretag. Vi vidhåller också att kommunal mark endast skall få upplåtas till nyttjande med tomträtt på samma villkor som gäller för bostadslån till allmännyttans nybyggnad av flerfamiljshus.

Med det anförda yrkar jag, herr talman, bifall till vpk-motionen 1625.

Anf. 26 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! I civilutskottets betänkande 1981/82:24 om anslag till bostadsförsörjning m.m. behandlas vår motion 464 om flergenerationsboende. Den är väckt av Mona S:t Cyr, Ewy Möller och mig själv.

Mona S:t Cyr har tidigare pläderat för våra synpunkter och yrkat bifall till vår motion. Jag avser att göra likaledes.

Det är inte första gången som vi väcker den här motionen. Vi gjorde det redan under den allmänna motionstiden 1980, och därefter har vi kommit igen varje år. Det kan kanske synas omotiverat att göra så. Vi har dock inte ansett det, utan vi är övertygade om att flergenerationsboende har så positiva sociala aspekter för människorna och så positiva ekonomiska effekter för de kommunala budgetarna att det har funnits all anledning för oss att framhärda.

Vi klagat i dag över samhällets ålderssegregation, över bristen på förståelse och kontakt mellan olika åldersgrupper, över bristen på sysselsättning för äldre människor. Och det åldringssymposium som f.n. pågår i Örebro visar med all tydlighet att de äldre kommer att växa i antal i vårt land. År 2000 beräknas antalet personer över 65 år utgöra mellan 20 och 25 % av den totala befolkningen. Stora krav kommer således att ställas på samhället.

Omsorgen om våra barn är en annan, mycket väsentlig sida av flergenerationsboendet, som Mona S:t Cyr mycket noggrant tog upp – jag kommer därför att vara mycket kortfattad. Familjerna erbjuds på detta sätt större frihet i valet av barnomsorg. Man får hjälp och stöd i sitt ansvar för barnen av föräldrarna och ges således bättre förutsättningar för sitt yrkesutövande. Den äldre generationen får en meningsfull uppgift, och barnen erbjuds den trygghet som man finner i hemmet.

Om allt detta, herr talman, tror jag egentligen att vi är eniga. Målet med vår motion är också att bidra till att underlätta och inte minst stimulera den här formen av boende.

Utskottet hävdar att någon lagändring inte är nödvändig. Om så är fallet tror vi ändå att en rimligare tolkning av bestämmelserna skulle vara till nytta. En anpassning av stadsplanering, fastighetsbildningslagstiftning och belä-

Onsdagen den
21 april 1982

*Anslag till bostadsförsörjning
m. m.*

ningsmöjligheter skulle kanske kunna ge de önskade effekterna. För nyttillkommande småhusbebyggelse borde det finnas former för att på normala villatomter uppföra två byggnader, så att varje enhet kan belånas som ett enfamiljshus.

Däriigenom kan varje generation, den äldre generationen och mellangenerationen, planera utifrån egna ekonomiska förutsättningar och även ta konsekvenserna utifrån den egna ekonomiska situationen. Genom att en tomt avskiljs för varje hus och övrig tomtmark blir gemensamhetsanläggning underlättas lösningen av juridiska och ekonomiska frågor.

Vad beträffar redan befintlig bebyggelse borde förutsättningar skapas för att, inom ramen för acceptabla normer och bestämmelser, uppföra ytterligare bostadsenhet på redan existerande fastighet. Även i dessa fall skulle varje enhet kunna belånas för sig. Att på det här sättet spjälka bebyggelsen i belåningsbara enheter syns oss vara en mycket väsentlig aspekt. Risker för ett eventuellt negativt beroendeförhållande mellan generationerna skulle på det här sättet också kunna undvikas eller åtminstone minskas.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag här har anfört ber jag således att få yrka bifall till motion 1981/82:464.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (långfristiga lån med låg och fast ränta till bostadsbyggandet)

Utskottets hemställan bifölls med 280 röster mot 16 för motion 1625 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 2 (särskilda lån till de allmännyttiga bostadsföretagen)

Utskottets hemställan bifölls med 279 röster mot 16 för motion 1625 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 3 (temporära hyresrabatter)

Utskottets hemställan bifölls med 149 röster mot 148 för reservation 1 av Per Bergman m. fl.

Mom. 4 (en bostadsbyggnadsplan)

Utskottets hemställan bifölls med 281 röster mot 16 för motion 1625 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Avsnittet Temporära stimulansåtgärder

Vad utskottet anfört godkändes med 151 röster mot 146 för godkännande av vad som anförts i reservation 2 av Per Bergman m. fl.

Mom. 5 (det temporära undantaget från markvillkoret)

Utskottets hemställan bifölls med 149 röster mot 148 för reservation 3 av Per Bergman m. fl.

Mom. 6 (övergångstiden för undantag från markvillkoret)

Utskottets hemställan bifölls med 149 röster mot 148 för reservation 4 av Per Bergman m. fl.

Mom. 7 (avveckling av mark- och konkurrensvillkoren)

Utskottets hemställan bifölls med 237 röster mot 60 för reservation 5 av Knut Billing m. fl.

Anslag till bostadsförsörjning m. m.

Mom. 8 (vissa åtgärder inom bostadssektorn)

Utskottets hemställan bifölls med 280 röster mot 16 för motion 1617 av Tommy Franzén m. fl.

Mom. 9 (åtgärder för att främja flergenerationsboende)

Utskottets hemställan, som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 464 av Mona S:t Cyr m. fl. och motion 2093 av Linnea Hörlén m. fl., bifölls genom votering med uppresning.

Mom. 10 (ett socialt inriktat boende)

Utskottets hemställan bifölls med 281 röster mot 16 för motion 1097 av Lars Werner m. fl.

Mom. 11 (de handikappades rätt till eget boende)

Utskottets hemställan bifölls med 278 röster mot 16 för motion 1566 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 12 (ungdomars situation på bostadsmarknaden)

Utskottets hemställan bifölls med 149 röster mot 148 för reservation 6 av Per Bergman m. fl.

Mom. 16 (enhetslån per lägenhet)

Utskottets hemställan bifölls med 235 röster mot 62 för reservation 7 av Knut Billing m. fl.

Mom. 22 (hyresförlustlån)

Utskottets hemställan bifölls med 281 röster mot 16 för motion 1625 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 23 (hyresgaranti)

Utskottets hemställan bifölls med 149 röster mot 148 för reservation 8 av Per Bergman m. fl.

Mom. 24 (utredning avseende lediga lägenheter)

Utskottets hemställan bifölls med 149 röster mot 148 för reservation 9 av Per Bergman m. fl.

Onsdagen den
21 april 1982

*Anslag till bo-
stadsförslörjning
m. m.*

Mom. 25 (långsiktig lösning av frågorna om underhåll och reparationer)

Utskottets hemställan bifölls med 149 röster mot 148 för reservation 10 av Per Bergman m. fl.

Mom. 26 (underhållslån)

I kontrapositionsvoteringen biträddes reservation 11 av Per Bergman m. fl. med 133 röster mot 16 för motion 1625 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 148 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 150 röster mot 147 för reservation 11 av Per Bergman m. fl.

Mom. 27 (tillfälliga stimulansåtgärder)

Utskottets hemställan bifölls med 149 röster mot 148 för reservation 12 av Per Bergman m. fl.

Mom. 28 (utredning om byggfel)

Utskottets hemställan bifölls med 149 röster mot 148 för reservation 13 av Per Bergman m. fl.

Mom. 29 (bostadslån till boendemiljöförbättringar)

Utskottets hemställan bifölls med 149 röster mot 148 för reservation 14 av Per Bergman m. fl.

Mom. 30 ("spärreglerna" för stöd till boendemiljöförbättringar)

Utskottets hemställan bifölls med 149 röster mot 148 för reservation 15 av Per Bergman m. fl.

Mom. 34 (ett bostadspolitiskt forskningsprogram)

Utskottets hemställan bifölls med 281 röster mot 16 för motion 1566 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 35 (energiforskning inom byggforskningens ram)

Utskottets hemställan bifölls med 281 röster mot 16 för motion 1599 av Lars Werner m. fl.

Mom. 36 (forskning för att utveckla kollektiva boendeformer)

Utskottets hemställan bifölls med 281 röster mot 16 för motion 1625 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 37 (markförvärvslån)

Utskottets hemställan bifölls med 281 röster mot 16 för motion 1625 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 38 (överförande av mark och hyreshus i kommunal ägo)

Utskottets hemställan bifölls med 280 röster mot 16 för motion 1625 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 39 (statliga tomträttslån)

Utskottets hemställan bifölls med 281 röster mot 16 för motion 1625 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 43 (ett vidgat boendeinflytande i allmännyttiga bostadsföretag)

Utskottets hemställan bifölls med 281 röster mot 16 för motion 1625 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Anslag till bostadsförsörjning m. m.

Mom. 44 (ägarlägenheter)

Utskottets hemställan bifölls med 235 röster mot 62 för reservation 16 av Knut Billing m. fl.

Mom. 46 (ram för stöd till byggnadsforskning)

Utskottets hemställan bifölls med 236 röster mot 60 för reservation 17 av Knut Billing m. fl.

Mom. 48 (ram för stöd till experimentbyggande)

Utskottets hemställan bifölls med 232 röster mot 63 för reservation 18 av Knut Billing m. fl.

Mom. 50 (ramar för bidrag till boendemiljöförbättringar)

Utskottets hemställan bifölls med 148 röster mot 147 för reservation 19 av Per Bergman m. fl.

Mom. 55 (anslag för bostadsbyggande)

Utskottets hemställan bifölls med 278 röster mot 16 för motion 1625 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 56 (anslag för byggnadsforskning)

I kontrapositionsvoteringen biträdde reservation 20 av Knut Billing m. fl. med 67 röster mot 18 för motion 1625 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 206 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 235 röster mot 60 för reservation 20 av Knut Billing m. fl.

Mom. 57 (anslag för experimentbyggande)

Utskottets hemställan bifölls med 234 röster mot 61 för reservation 21 av Knut Billing m. fl.

Motiveringen angående stödet till byggnadsforskning och experimentbyggande

Utskottets motivering godkändes.

Mom. 58 (anslag för boendemiljöförbättringar)

Utskottets hemställan bifölls med 148 röster mot 147 för reservation 23 av Per Bergman m. fl.

6 § Vissa hyresfrågor

Föredrogs
civilutskottets betänkanden
1981/82:23 om vissa hyresfrågor och
1981/82:27 om skärpt kontroll av lokalhyror.

Anf. 27 TALMANNEN:

Dessa båda betänkanden debatteras i ett sammanhang, och yrkandena beträffande båda betänkandena får framställas under den gemensamma överläggningen.

Anf. 28 KNUT BILLING (m):

Herr talman! De enskilda hyresgästernas rättigheter och möjligheter till inflytande över sin egen boendesituation är långt ifrån vad de borde vara.

Enligt gällande regler har hyresgästsföreningar som tillhör Hyresgästernas riksförbund i stort sett monopol på att representera hyresgästerna – detta trots att organisationen inte kan räkna med mer än ca 25 % av landets hyresgäster som medlemmar.

Genom den hyresförhandlingslag som trädde i kraft 1978 skulle möjligheter öppnas för hyresgästerna i ett hus att genom egen förening förhandla med hyresvärderna. Vi kan i dag konstatera att lagen inte fungerar. På hela hyresmarknaden finns endast tre "alternativa" föreningar som erhållit förhandlingsordning. I samtliga tre fall har rätten erhållits först efter uppmärksammade strider. I två av fallen har ärendena avgjorts först i bostadsdomstolen, som är högsta instans i dessa ärenden.

Denna beklagliga utveckling beror på att det enligt lagens förarbeten inte räcker med att hyresgästerna vill förhandla och har förtroende för sin egen förening. De måste bevisa att de "förfogar över sådana resurser att de kan tillvarata medlemmarnas intressen". Men den bedömningen görs inte av medlemmarna själva utan av hyresnämnden eller bostadsdomstolen. I dessa partssammansatta organ är både fastighetsägarna och Hyresgästernas riksförbund representerade. Det är mot den bakgrunden inte särskilt märkligt att endast tre föreningar erhållit förhandlingsrätt.

Det är, herr talman, alldeles uppenbart att lagens förarbeten, tillsammans med den tolkning som de partssammansatta prövningsinstanserna gjort, har lett till att Hyresgästernas riksförbunds monopol nu gäller hela hyresmarknaden.

Detta är enligt moderata samlingspartiets uppfattning helt oacceptabelt.

Den enskilde hyresgästen måste garanteras ett reellt inflytande över sitt boende. Det är en fundamental rättighet att få organisera sig i valfri förening, eller att stå utanför. Konkurrerande föreningar måste kunna arbeta under lika villkor och vara likställda inför lagen. Vi anser att hyresförhandlingslagen skall ändras, så att sammanslutning av hyresgäster som företrädare huvudparten av hyresgästerna i en fastighet skall ha rätt att teckna egen förhandlingsordning utan att dess kompetens ifrågasätts eller andra formler blir hindrande.

Detta krav har avvisats av utskottets majoritet. Det kan inte tolkas på annat sätt än att utskottsmajoriteten anser att det är ett fullt tillräckligt uttryck för hyresförhandlingslagens bestämmelser om förhandlingsrätt för "organisation av hyresgäster" att hittills tre, säger tre, föreningar lyckats erhålla förhandlingsrätt vid sidan av föreningar inom Hyresgästernas riksförbund – på tre år och där två av föreningarna fått denna förhandlingsrätt efter strid till högsta instans. Det är till att ha små pretentioner.

Om centern och folkpartiet, som också stod bakom tillkomsten av 1978 års hyresförhandlingslag, inte längre står för den motivering som låg till grund för beslutet, nämligen att hyresgästerna i ett hus skall kunna organisera sig i en egen förening och därmed erhålla förhandlingsrätt – ja, då bör man säga det rent ut. I annat fall borde man nu ta konsekvenserna. Den förhandlingsrätt som vi gemensamt - moderater, centerpartister och folkpartister – trodde oss skapa med 1977 års beslut fungerar inte. Hyresgästerna har inte fått den rätt vi ville skapa, och därför måste lagen ändras. Jag yrkar bifall till reservation nr 1 i civilutskottets betänkande nr 23.

Enligt samma hyresförhandlingslag § 20 har organisation av hyresgäster, dvs. – som jag tidigare framhållit – i praktiken Hyresgästernas riksförbund, rätt att få ersättning för sina förhandlingskostnader i *skälig utsträckning*. Vad som är skäligt fastställs i förhandlingar mellan parterna. Ersättningen tas sedan ut av hyresgästerna via hyran.

På den allmännyttiga sidan uppgår som regel förhandlingsersättningen till 0,3 % av hyran, inkl. bränsle, och det oavsett tidsåtgång för förhandlingarna. Konstruktionen innebär att ju högre hyran blir desto mer erhåller Hyresgästernas riksförbund i förhandlingsersättning – i sanning en märklig konstruktion!

På den enskilda sektorn finns inte någon motsvarande central rekommendation. Liknande överenskommelser har dock träffats lokalt. I Storstockholmsområdet t. ex. rekommenderas en förhandlingsersättning med 200 kr. per fastighet och 15 kr. per lägenhet. I andra delar av landet saknas avtal. Den lokala hyresgästföreningen inom Hyresgästernas riksförbund har utnyttjat detta till att i samband med hyresförhandlingarna kräva mycket höga förhandlingsersättningar – upp till 120 kr. per lägenhet och år – utan att förhandlingarna varit särskilt komplicerade.

I ett antal fall har hyresvärdar accepterat dessa krav, vilket innebär ersättningar som är tre gånger högre än vad överenskommelsen mellan SABO och Hyresgästernas riksförbund medger. Detta är det pris hyresvärdarna fått betala för att få ut berättigad hyra utan att stranda förhandlingen och

Onsdagen den
21 april 1982.

Vissa hyresfrågor

vänta den tid en process skulle ta. Ja, den som i verkligheten får betala är ju hyresgästen, eftersom förhandlingsersättningen läggs till hyran.

Endast enskild hyresgäst kan hos hyresnämnd begära prövning av förhandlingsersättningens skälighet. Under förutsättning att den överenskomna hyran inte överstiger bruksvärdet kan hyresgästen finna det både meningslöst, besvärligt och ekonomiskt ofördelaktigt att starta en process. Det är meningslöst därför att hyresgästen egentligen betalar rätt hyra och besvärligt därför att hyresgästen normalt inte är insatt i hyresnämndsprocessen. Någon hjälp av Hyresgästernas riksförbund kan vederbörande självfallet inte räkna med. Ekonomiskt är det ofördelaktigt därför att vardera parten normalt står för sina kostnader i hyresnämndsprocessen. Eftersom dessa kostnader väsentligen skulle överstiga de vinster som finns att hämta vid processen avstår han. Endast om en hyresgäst vill få saken prövad av principiella skäl, utan hänsyn till dessa nackdelar, skulle en prövning kunna tänkas komma till stånd.

Enligt moderata samlingspartiets uppfattning är det system med förhandlingsersättning som jag här beskrivit orättfärdigt. Hyresförhandlingslagen bör ändras, och förhandlingsersättning skall endast kunna tas ut av den som frivilligt ansluter sig till den förhandlande föreningen.

Utskottsmajoriteten påstår att "gällande regler i tillräcklig omfattning tillgodoser det intresse som motionärerna hävdar". Det gör de inte alls. Gällande regler ger den förhandlande organisationen, i praktiken Hyresgästernas riksförbund, rätt att få ut förhandlingsersättning av fastighetsägaren, som i sin tur får lägga denna kostnad på alla hyresgäster – medlemmar som icke medlemmar i hyresgästföreningen. Och vad skäligheten angår så är förhandlingsersättningen skälig hur hög den än är tills motsatsen bevisats. Med de regler som jag nyss beskrev får man ingen prövning. Ett sådant system kan vi moderater inte godta, och därför, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 2.

Anf. 29 BO SÖDERSTEN (s):

Herr talman! Bostadsmarknaden är en särpräglad marknad i vår marknadsekonomi. Fastigheter har en lång livslängd, vilket gör att denna marknad skiljer sig från andra marknader, t. ex. marknaden för bilar eller TV-apparater. Här förekommer t. ex. lägesmonopol som ett konstitutivt inslag på marknaden. Det ligger sålunda i sakens natur att fastigheter som är belägna centralt i en storstad kan tillgodogöra sig lägesräntor och inbringa hyror som ligger långt utöver vad som fastighetens produktionskostnader motiverar.

Detta är särskilt karakteristiskt för hyresförhållandena när det gäller lokaler i våra storstäder. I Stockholms innerstad är sålunda lokalhyror på i runt tal 1 000 kr/m² inte ovanliga, och hyror på upp till det dubbla har noterats. Att förhållandena när det gäller centralt belägna hyresfastigheter inte är lika dåliga beror helt enkelt på att vi där har ett system med bruksvärdeshyror, som gör att fastighetsägarna inte tillåts att ta ut så höga hyror som de eljest skulle ha möjlighet till.

Inkomstfördelningsmässigt innebär bruksvärdeshyran att fastighetsägarna inte ensamma får lägga beslag på de övervärden som tillgång till en centralt belägen hyresrätt innebär, utan att en del av detta överskott går till hyresgästen i form av vad ekonomer brukar kalla för en konsumentränta.

När det gäller lokaler finns det inget motsvarande skydd för hyresgäster. Detta har också lett till att hyrorna pressats upp till mycket höga nivåer – med en serie olyckliga konsekvenser. Det här leder till att våra stadskärnor utarmas på mindre butiker, hantverkare, advokatbyråer, konsultföretag och andra företag, som inte kan betala de orimligt höga hyror som de stora fastighetsbolagen kräver. I stället flyttar sådana som tillhör den skyddade sektorn, t. ex. banker, in, liksom också i viss utsträckning statliga och kommunala organisationer och myndigheter. Vidare leder det till att fastighetsbolagen på den oreglerade marknaden ohämmat kan tillgodogöra sig de vinster som en monopolställning ger, exempelvis i form av de lägesräntor som välbelägna lokaler betingar. På det sättet överförs de vinster eller överskott som en näringsverksamhet normalt skulle ge i stället till fastighetsbolagen i form av övervinster.

En utveckling av det slag som vi har haft på lokalhyresmarknaden i våra storstäder är därför osund. Det finns ingenting som säger att man bör tillåta ägare till fastigheter med exklusiva lägen att ohämmat tillgodogöra sig monopolvinster av det slag som jag här har beskrivit. Dessutom kan man ifrågasätta om inte de stora fastighetsbolagen också ägnar sig åt någon form av kartellprissättning som ytterligare understryker de osunda monopolinslag som denna marknad karakteriseras av.

När man – som jag nu har gjort – pekar på de särskilda förhållanden som karakteriserar fastighetsmarknaden och kräver en reglering av hyresförhållandena för lokaler innebär det inte att man menar att marknadsekonomi i sin helhet nödvändigtvis måste kontrolleras. Tvärtom – den som förstår de inslag som karakteriserar just bostads- och lokalmarknaden bör inse att det är de som bör regleras. Just för att man skall kunna tolerera mer av en fri marknad i allmänhet måste monopolelement och marknadsmisslyckanden av det slag som präglar lokalhyresmarknaden påpekas och rättas till.

Den motion som jag väckt tillsammans med Oskar Lindkvist har två klämningar: dels ett krav på en temporär lagstiftning för att stoppa de värsta oarterna, dels ett krav om utredning av förhållandena på denna marknad. Det andra av våra krav, utredningskravet, har vi fått tillgodosett av utskottet. Därför ställer jag inget särskilt yrkande här i dag. Men det är min förhoppning att regeringen snabbt skall kunna sätta till utredningen. Orkar man inte det kommer kravet säkert att tillgodoses av den nya regering som med stor säkerhet kommer att tillsättas efter valet den 19 september.

Anf. 30 TORF CLAESON (vpk):

Herr talman! Lokalhyresgästernas besittningsskydd och reglerna för hyressättning är det som jag skall uppehålla mig vid i anslutning till de bägge betänkanden som vi nu behandlar.

Detta är frågor som varit föremål för många diskussioner under hela

1970-talet, och problemen har faktiskt tilltagit under de senare åren, precis som Bo Södersten nyss var inne på.

Det indirekta besittningsskyddets brister och ofullständigheter har kommit till uttryck i våldsamt uppskruvade lokalhyror och en utslagning av hantverkare, småbutiker och små kontorsföretag i ett betydande antal fall.

Problemen är störst i de centrala delarna av de större kommunerna. Men även i övrigt har de våldsamma hyreshöjningarna för centrala lokaler lett till kraftigt ökade kostnader för lokaler av olika slag. Många lokalhyresgäster, oftast med små familjeföretag, har haft att välja mellan att lämna de lokaler som de hyrt och upphöra med sin verksamhet eller att betala den hyra som hyresvärden begärt.

Genom att hyresvärden alltid har rätt att ta ut det man kallar marknads-
mässig hyra, vars storlek bestäms av vad en annan, presumtiv hyresgäst uppges vara villig att betala, kommer lokalhyresgästen alltid i underläge gentemot hyresvärden.

Den fria hyressättningen, som i själva verket fungerar enbart som ett vapen för hyresvärden-fastighetsägaren, har starkt bidragit till den ökade spekulatjonen och handeln på fastighetsmarknaden. En hyresvärd som vill spekulera kan sätta in bulvaner, och den risk hyresvärden då löper är att hyresgästen kan begära skadestånd om det skulle visa sig att hyresvärden inte har någon ny hyresgäst som är beredd att betala den uppgivna hyran. En begäran om skadestånd kan hyresgästen inte få avgjord förrän efter det att han flyttat. Lokalhyresgästen får alltså bedöma om han kan godta en hyreshöjning mot bakgrund av risken att förlora en skadeståndsprocess.

De möjligheter som ges att vända sig till hyresnämnd med en tvist angående lokalhyra har visat sig ha mycket liten verkan. Som regel struntar fastighetsägaren i hyresnämndens medlingsbud, eller också godtar hyresnämnden, under trycket av de höga marknadshyrorna, så kraftiga höjningar att hyresgästen inte orkar med det.

De lagändringar som genomfördes från den 1 juli 1979 – en riksdagsmajoritet beslutade om detta på våren samma år – fick tyvärr inte de positiva effekter som man kunde ha hoppats. Stor vikt lades då vid medlingsförfarandet inför hyresnämnd. Men de förhoppningarna har kommit på skam. Fastighetsägarna har inte uppfattat detta som ett förlikningsförfarande, utan som regel ställt sig kallsinniga inför annat än sina egna förslag, grundade på möjligheten att göra en maximal vinst.

Herr talman! Det indirekta besittningsskydd som lokalhyresgästerna har är inte till fyllest. Det har inte kunnat förhindra en utveckling som har fått svåra sociala konsekvenser. Om man inte snabbt får ändrade regler, som innebär starkare skydd för lokalhyresgäster mot oskäligen hyreshöjningar och uppsägningar, kommer också närservicen för de boende i både centrala delar och andra bostadsområden att ytterligare försämrats. Riksdagen borde därför uttala att en skyndsam översyn av hyreslagens bestämmelser då det gäller lokalhyresgästernas besittningsskydd och regler för hyressättningen skall göras.

Nu kan man säga att utskottsbetänkandet i viss mån har tillgodosett de krav som vi från vänsterpartiet kommunisterna ställer i de av våra motioner som nu behandlas. Men jag vill fästa uppmärksamheten på att om utskottet stöder motionerna beträffande kravet på en skyndsam översyn av lagens bestämmelser om besittningsskydd och hyressättning för lokalhyresgäster, är den andra delen av våra förslag, nämligen beställningen till regeringen att den skall framlägga förslag i syfte att stärka lokalhyresgästernas ställning på hyresmarknaden, inte tillgodosedd. Vi anser det sistnämnda vara så väsentligt att jag i det här sammanhanget vill yrka bifall till de vpk-motioner som behandlas i dessa båda betänkanden.

Den del av vpk-motionen 2312 som behandlas i civilutskottets betänkande 27 anknyter direkt till regeringens proposition om småföretag och de problem som småföretagen upplever i sin verksamhet här i landet. Det är i anslutning till detta som vi har tagit upp frågan om släpphäntheten mot fastighetsspekulanter och hyreshajar, vilkas verksamhet svårt drabbar många seriösa småföretagare i form av orimliga lokalhyror. Och det är i anslutning till problemen med att exempelvis garantera speciella billigare krediter till småföretagen som vi också i det här sammanhanget har tagit upp och pekat på att man måste angripa hyreskostnaderna, då de har väldigt stor effekt och en sänkning av dem skulle ha mycket positiv betydelse för småföretagen och deras möjligheter att verka.

Låt mig slutligen, herr talman, göra en liten kommentar till det som Knut Billing uppehöll sig vid i sitt anförande. Han sade att hyresgästföreningarna har så gott som monopol på förhandlingsrätten. Han pekade på att bara tre föreningar hittills har erhållit förhandlingsrätt, och han ville göra gällande att man på något sätt skulle knäsa möjligheterna för enskilda människor att organisera sig i de föreningar som de vill organisera sig i. Det är ju som så mycket annat från moderaternas sida då det gäller bostadspolitiken struntprat. Jag skulle vilja fråga Knut Billing: Hur många föreningar, som representerar en majoritet av berörda hyresgäster, har begärt och förvägrats rätt att förhandla?

Hyresgästernas riksförbund och dess organisationer har aldrig begärt något monopol på att få förhandla för alla hyresgäster. Hyresgäströrelsen har tagit på sig det mycket stora ansvar som ligger däri att lagstiftningen direkt har pekat ut hyresgästförening, ansluten till riksorganisation, som förhandlingspart. Därmed har alltså hyresgäströrelsen fått ett ansvar som den varit beredd att ta och som den fullföljt på ett enligt min mening mycket bra sätt. Jag uttalar mig då inte om själva förhandlingsresultaten, men mot fullföljandet av den uppgift som ålagts hyresgäströrelsen av riksdagen kan enligt min mening ingen anmärkning riktas.

Självfallet måste det föreligga möjligheter för en organisation som förhandlar för hyresgästerna i olika sammanhang att erhålla ersättning för de direkta förhandlingskostnader som den därvid har. Det är detta som det gäller i fråga om förhandlingsersättningen och som Knut Billing och moderaterna är så kritiska mot. Vad det handlar om är att det föreligger rätt

att genom förhandlingsöverenskommelse ta ut ett visst belopp som utgör ersättning för faktiska förhandlingskostnader.

Jag vill alltså, herr talman, påstå att vad Knut Billing och moderaterna gör gällande för det första saknar relevans i sammanhanget – de talar egentligen om andra saker än dem det rör sig om i gällande förhandlingslag – och för det andra visar det vilken snedsits som moderaterna har befunnit sig i, f. n. befinner sig i och förmodligen framgent kommer att befinna sig i då det gäller bostadspolitiken och då det gäller att diskutera bostadspolitik med utgångspunkt i sociala värderingar.

Anf. 31 KNUT BILLING (m) replik:

Herr talman! Jag skall inte ta kammarens tid i anspråk någon längre tid för att bemöta Tore Claeson. Jag tror inte att det är värt det.

Tore Claeson gillade inte min kritik av hyresgäströrelsens monopolsituation, och det kan jag kanske förstå med tanke på Tore Claesons anknytning till denna organisation. Men faktum kvarstår att man har ett monopol. Tore Claeson frågade hur många det är som har begärt att få förhandla. Det är där kärnpunkten ligger: Genom att det är så otroligt svårt att få förhandlingsrätt, genom att endast tre föreningar lyckats åstadkomma sådan rätt på tre år, varav två har tvingats gå till bostadsdomstolen, och genom att detta blivit mycket omskrivet i tidningarna, så inser en mycket stor del av hyresgästerna att det dess värre är nästan omöjligt att få denna rättighet, hur man än bär sig åt. Därför är ansökningarna icke särskilt många. Om man tog bort dessa formkrav och lät fristående föreningar, som har en majoritet av hyresgästerna i ett hus bakom sig, bilda sådana föreningar, skulle man kunna få en konkurrenssituation. Då skulle Hyresgästernas riksförbund kunna tävla med andra, och man skulle inte få det missbruk av förhandlingssituationen som man har i dag när det gäller förhandlingsersättning.

Anf. 32 TORE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort. Rätten att förhandla finns inskriven i förhandlingslagen, och den innebär inget monopol för Hyresgästernas riksförbund och de föreningar som tillhör förbundet.

Sedan vill jag också notera att Knut Billing inte har kunnat anföra några exempel på föreningar som har representerat en majoritet av berörda hyresgäster och som har begärt och förvägrats rätt att förhandla.

Anf. 33 KNUT BILLING (m) replik:

Herr talman! Det faktum att det inte finns en mängd föreningar som inte har fått del av denna rätt är – jag upprepar det, Tore Claeson – inget bevis för att er ståndpunkt är riktig. Jag hävdar att det finns ett förhandlingsmonopol. Nej, säger Tore Claeson, man har denna rätt att förhandla. Ja, formellt har man denna rätt, men icke reellt.

Det har kunnat konstateras under de år lagen varit i kraft att den de facto leder till ett fortsatt monopol för hyresgäströrelsen. Det är resultatet av lagstiftningen. Sedan kan man i och för sig hävda att rättigheter finns

inskrivna i lagen. Det var just detta jag tog upp i mitt huvudanförande – att vi från centern, folkpartiet och moderaterna, som låg bakom propositionen och genomdrev den, hade ambitionen att skapa denna rättighet för hyresgästerna. Vi ville åstadkomma den. Nu kan vi konstatera att det vi ville uppnå inte har uppnåtts. Då bör vi också ta saken under omprövning och se till att det vi ville uppnå verkligen uppnås.

Anf. 34 KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! När det gäller lokalhyra har här talats en del om de motioner som väckts. Jag vill bara hänvisa till det tillkännagivande som utskottet har enats om att göra på det här avsnittet – i medvetande om att det finns problem av den typ som berörts i motionen och att vissa delar behöver ses över.

De båda reservationer som moderaterna har avgivit gäller två avsnitt i förhandlingslagen. När vi 1978 fattade beslutet i riksdagen sade vi på den ena punkten att lagstiftningen skall vara neutral till hyresgästernas val av intresseorganisation. När det sedan gäller ersättningen fördes det in en sådan bestämmelse att man inte kan ta hur mycket som helst i ersättning. Det fanns opposition mot båda de ställningstaganden som gjordes i den propositionen av centern, folkpartiet och moderaterna.

När nu moderaterna har reserverat sig mot utskottsmajoritetens förslag och yrkar bifall till sina motioner, gör de det därför att verkligheten inte har blivit sådan som man trodde att den skulle bli. Men lagstiftningen har till funktion att, som vi då formulerade det, vara neutral till hyresgästernas val av organisation. Vi i majoriteten menar att det därför inte finns anledning att göra någon förändring av lagstiftningen på detta område. Det är alltså inte på det sättet att lagstiftningen i fråga förhindrar en organisationsbildning. Det som har inträffat är att det inte har skapats några nya större och mer slagkraftiga organisationer, som har växt fram utifrån ett känt behov hos hyresgästerna. Men lagen medger möjligheten, och det är väl också riktigt.

När det gäller förhandlingsersättningen menar vi att det är riktigt att ha kvar den formulering som i dag finns. Om avtal ordnas innebär det ju en tjänst även för den som inte varit med som medlem i organisationen. Men ett arbete har blivit utfört, och på något sätt skall detta ersättas – eller också skulle vederbörande ha en egen kostnad för det. Därför måste det finnas bestämmelser om detta. Närmare till hands än att ändra bestämmelserna som moderaterna vill ligger det väl egentligen att gå i den motsatta riktningen, nämligen att införa en frihet för parterna som förhandlar att avgöra frågan.

Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan såväl i betänkande 23 som i betänkande 27.

Anf. 35 KNUT BILLING (m):

Herr talman! Kjell Mattson säger att meningen är att lagstiftningen skall vara neutral och att den skall ge möjlighet att bilda hyresgästföreningar. Men nu kan vi alltså konstatera att den icke är neutral och icke medger sådan

möjlighet. Det har bildats endast tre föreningar, och detta efter uppmärksammade strider. Sannolikheten för att man skall kunna få förhandlingsrätt är mycket liten. Vi vet själva vilka som har ingått i de föreningar som har lyckats få förhandlingsrätt. En av föreningarna lyckades åstadkomma det därför att stadsjuristen i Stockholm ingick i den.

Det har alltså ställts otroligt höga krav på dessa föreningar, kolossalt mycket högre krav än på Hyresgästernas riksförbund, som med automatik har denna rätt.

Lagstiftningen är alltså de facto icke neutral, den medger de facto icke rätt att bilda fristående föreningar. Det är det vi vill ändra på.

Kjell Mattsson säger att det finns en spärr som garanterar att man inte kan ta ut hur mycket som helst i förhandlingsersättning. Spärren mot oskäligen förhandlingsersättning kan, som jag tidigare sagt, prövas endast av den enskilde hyresgästen. Han är den ende som kan föra talan i den saken. Skall han göra det, skall han göra det i ett organ där representanter för Hyresgästernas riksförbund och Fastighetsägareförbundet, vilka som parter varit med om att träffa uppgörelsen om förhandlingsersättningens storlek, sitter med. Han kan knappast räkna på någon hjälp av hyresgäströrelsen. Han får räkna med att stå för sina egna kostnader, som vid en sådan process kan uppgå till många tusen kronor.

Det skall alltså till en otrolig idealitet för att få skäligheten i förhandlingsersättningen prövad. Därmed kan förhandlingsersättningen – det har också visat sig i verkligheten – komma att uppgå till belopp som väsentligt överstiger vad som kan vara skäligen för det vid förhandlingen nedlagda arbetet. Det är motiv tillräckligt för att vi skall göra oss av med det nuvarande systemet.

Anf. 36 KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! Om man skall genomföra moderaternas förslag måste man ha en helt annan lagstiftning på hyresförhandlingsområdet. Det är alltså inte möjligt att företa bara den typ av små ändringar som moderaterna föreslår.

När det gäller möjligheterna att bilda organisation måste väl Knut Billing ändå erkänna att lagen icke lägger hinder i vägen för att det bildas ytterligare två, tre eller fyra Hyresgästernas riksförbund, även om de då måste ha andra namn. Det finns inget hinder för att det bildas ytterligare organisationer med den kunskap och ställning som lagen föreskriver.

Jag bara konstaterar att det över huvud taget icke tagits den typen av större initiativ. Man har bara försökt bilda den här typen av föreningar i vissa mindre hyresfastigheter. Lagen lägger alltså inte hinder i vägen för detta.

Anf. 37 KNUT BILLING (m):

Herr talman! Det är helt rätt som Kjell Mattsson säger, att lagen icke lägger några hinder i vägen för att bilda sådana föreningar. Men verkligheten gör det! Det har visat sig att lagen så som den är konstruerad icke gör det möjligt att uppfylla det som står i lagen. Verkligheten kan vara bra att studera

ibland, Kjell Mattsson. Jag rekommenderar detta. Om Kjell Mattsson gör det kanske han finner att det finns anledning för honom att komma tillbaka med en annan attityd.

Nr 125

Onsdagen den
21 april 1982

Vissa hyresfrågor

Anf. 38 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Än en gång begär jag ordet. Jag måste säga att det är synd, Knut Billing, ur moderat synpunkt att verkligheten inte är sådan att det går att få någon större anslutning till olika slag av organisationer på bostadsmarknaden eller på arbetsmarknaden i övrigt, för att nu knyta an till ett ganska väl känt exempel där moderatledaren har agerat. Nu har tydligen hyresgästerna i det här fallet större förtroende för sin organisation – för Hyresgästernas riksförbund och dess föreningar – än man har för andra organisationer och sammanslutningar som har försökt etablera sig på det här området och som har misslyckats.

Så vill jag bara än en gång fästa Knut Billings uppmärksamhet på att det när det gäller förhandlingslagen varken i själva lagtexten eller i motiveringarna eller i övrigt sägs någonting om att det skall vara stadsjurister eller andra personer av viss dignitet med i en förening eller organisation som något villkor för att man skall få förhandla. Den springande punkten är att man måste ha ett sådant underlag – ett så stort förtroende från de berörda hyresgästerna – att man får en organisation som kan representera majoriteten av de hyresgäster som berörs. Och har man det, så föreligger det enligt lagen och enligt förarbetena till den inga hinder för att man skall få förhandla, förutsatt att föreningen – organisationen som sådan – kan uppfylla vissa grundläggande villkor när det gäller att företräda andra människor i sådana här sammanhang.

Anf. 39 KNUT BILLING (m):

Herr talman! Det är inte så, som Tore Claeson säger, att det räcker med att man skall få ett sådant förtroende hos de berörda hyresgästerna att man kan bilda den här föreningen. Problemet är ju att man måste bevisa att man förfogar över sådana resurser att man kan tillvarata medlemmarnas intressen. Det gäller alltså medlemmar som själva har valt att gå in i föreningen. Bedömningen om man kan tillvarata dessa intressen skall inte medlemmarna själva få göra, utan hyresnämnd och bostadsdomstol. Och i hyresnämnden ingår den organisation – Hyresgästernas riksförbund – som de här människorna kanske skulle vilja slippa, när de själva vill ha en förening och få den godkänd. Det är alltså konkurrenten som skall sitta och bedöma om denna förening kan tillvarata medlemmarnas intressen. Det säger sig självt vilket resultat man får med ett sådant system.

Överläggningen var härmed avslutad.

Civilutskottets betänkande 23

Mom. 1 (hyresgästs rätt till förhandlingsordning enligt hyresförhandlingslagen)

Utskottets hemställan bifölls med 229 röster mot 62 för reservation 1 av Knut Billing m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 (förhandlingsersättning)

Utskottets hemställan bifölls med 228 röster mot 62 för reservation 2 av Knut Billing m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 3 (jämförelseprövning av markvärdehyran)

Utskottets hemställan bifölls med 276 röster mot 16 för motion 1625 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 4 och 5 (reglerna om lokalhyra)

Utskottets hemställan bifölls med 275 röster mot 17 för utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 2005 av Lars Werner m. fl.

Civilutskottets betänkande 27

Utskottets hemställan bifölls med 276 röster mot 16 för motion 2312 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

7 § Föredrogs

Civilutskottets betänkande

1981/82:22 Geologiska undersökningar för att förebygga rasolyckor

Utskottets hemställan bifölls.

8 § Avfallshantering och återvinning

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1981/82:24 om avfallshantering och återvinning.

Anf. 40 HÅKAN STRÖMBERG (s):

Herr talman! Med anledning av det betänkande angående avfallshantering och återvinning som nu är föremål för kammarens behandling finns det anledning påpeka att riksdagen redan år 1975, alltså för sju år sedan, på förslag av den dåvarande socialdemokratiska regeringen beslutade en rad åtgärder för att förbättra förhållandena i fråga om omhändertagande av avfall. Bl. a. skulle det kommunala renhållningsmonopolet utvidgas till att även omfatta omhändertagande av miljöfarligt avfall. Denna utvidgning av renhållningsmonopolet skulle genomföras under en femårsperiod.

Tyvärr kan vi nu sedan snart mer än en sjuårsperiod gått till ända konstatera att senare års borgerliga en-, två- och trepartiregeringar på olika sätt förhalat riksdagens tidigare beslut. Syftet med förslaget var att kommunerna skulle ges en möjlighet att regionalt mellanlagra det kemiska avfallet för att slutligen uppdraga åt SAKAB att utföra destruktion. Man

skulle omhänderta det kemiska avfallet antingen i egna anläggningar eller på annat sätt. De skandalartade förhållanden som kom i dagen vid BT-Kemi i Teckomatorp understryker nödvändigheten av att samhället får ett grepp och tar ett avgörande ansvar över hanteringen av miljöfarligt avfall. Därför har vi socialdemokrater under flera år krävt att riksdagens beslut från 1975 skall fullföljas.

Utskottsmajoriteten hänvisar i sin skrivning i jordbruksutskottets betänkande till att vissa kommuner har infört utvidgat kommunalt renhållningsmonopol, och därför kan den socialdemokratiska miljömotionen nu liksom tidigare år avvisas. Men så länge som det utvidgade renhållningsmonopolet inte har genomförts i alla kommuner kan vi inte känna oss nöjda och påstå att vi klarat problemen. Därför har vi i den reservation som vi socialdemokrater fogat till utskottsbetänkandet föreslagit att regeringen skall ta upp överläggningar med kommunerna för att utarbeta en lokaliseringsplan i syfte att möjliggöra tillkomsten av erforderliga mottagnings- och lagringsanläggningar för det kemiska avfallet.

Regeringen borde ha problemen med lokaliseringen av SAKAB:s destruktionsanläggning i Norrtorp i minne och den försening – och därmed också fördyring – som blev följderna av borgerliga regeringars minst sagt underliga handläggning vad beträffar lokaliseringen av denna anläggning. Den borde också på allvar ta tag i problemen för att få till stånd erforderliga mellanlagrings- och mottagningsanläggningar.

Det är inte så att man direkt ropar på att få en sådan här anläggning för förvaring av miljöfarligt avfall in på knutarna, utan en sådan lokalisering bör ur många synpunkter, bl. a. ur säkerhetssynpunkt, noggrant prövas. Trots att alla säkerhetsaspekter vägs in i fråga om lokalisering kan man inte utesluta att överklaganden sker, med ytterligare fördröjning som följd.

Med tanke på att mängden av miljöfarligt avfall ökar år för år är det nödvändigt att nu vidta de åtgärder som vi pekat på i vår reservation i utskottsbetänkandet.

Herr talman! Samma kritik som vi socialdemokrater riktat mot de borgerliga regeringarna och mot den borgerliga riksdagsmajoriteten i fråga om omhändertagande av miljöfarligt avfall kan vi också rikta när det gäller återvinning av returpapper. Även i denna fråga kan vi hänvisa till 1975 års riksdagsbeslut om införande av obligatorisk insamling av pappersavfall från hushållen. Det gavs även här en femårig tidsperiod, under vilken insamlingen av hushållspapper skulle vara genomförd i hela landet.

Genom att man från regeringens sida inte heller här följt upp 1975 års riksdagsbeslut i fråga om insamling av hushållspapper går pappersbruken miste om en ansevärd del råvara. Pappersbruken har med anledning av riksdagens tidigare beslut byggt ut kapaciteten för att kunna mottaga den mängd av returpapper som man ansåg att ett kommunalt insamlingsmonopol skulle kunna inbringa.

Det måste anses vara ett stort resursslöseri att inte ta till vara och återanvända en större del av hushållens och industrins pappersavfall, utan i

stället belasta våra soptippar och samtidigt låta pappers- och massaindustrin importera pappersavfall som råvarutillskott.

I den socialdemokratiska motionen 1921, vilken vi följt upp i vår andra reservation i utskottsbetänkandet, har vi föreslagit att regeringen omedelbart skall uppta överläggningar med kommunerna, insamlingsföretagen och pappersbruken, så att den obligatoriska insamlingen av papper med det snaraste kan införas i alla landets kommuner.

Regeringen borde också kunna medverka till att klara ut prissättningen för det till pappersindustrin inlevererade papperet, så att kostnaderna för uppsamlingen inte onödigtvis drabbar kommunerna.

Det kan knappast anses tillfredsställande att, såsom utskottsmajoriteten hänvisar till, frågan om insamlingsmonopolet är föremål för övervägande i jordbruksdepartementet och att därför motion 1921 kan lämnas utan åtgärd. Den här frågan har övervägts både före 1975 års riksdagsbeslut och efteråt. Eftersom man inte klarat av att uppfylla tidigare riksdagsbeslut gör man det enkelt för sig genom att hänvisa till att frågan övervägs. Det är tydligen ett bra sätt för regeringen – när man inte vill handla i frågor, då hänvisar man till att ärendena övervägs i departementet.

Återvinning av avfall av olika slag är ett sparande av inhemska resurser och medför minskad import. Därför är det angeläget att man med det snaraste vidtar de åtgärder som innebär ett sparande när det gäller åtråvärda varor eller i varje fall ett bättre utnyttjande av våra industriresurser till ökad kapacitet, men också, som vi framhåller i reservation 1, en från miljösynpunkt tryggare miljö.

Därför vill jag, herr talman, beträffande momenten 1 och 9 i jordbruksutskottets betänkande nr 24 yrka bifall till de båda socialdemokratiska reservationerna och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 41 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! I betänkandet nr 24 från jordbruksutskottet besvaras ett flertal motioner som tar upp avfallshantering och återvinning av råvaror ur avfall. Bland dessa motioner finns tre från vpk. Jag skall väsentligen uppehålla mig vid dessa och då ta upp dem i den rubrikordning som utskottet använder i sin skrivning. Men först några allmänna synpunkter på avfalls- och återvinningsfrågorna.

På s. 2 och 3 i utskottsbetänkandet återges kärnan i 1975 års riksdagsbeslut om återvinning och omhändertagande av avfall. Jag vill redan nu säga att det är en mycket bra text, som vi från vpk kan ställa oss bakom. Problemet är bara att de vackra skrivningarna inte fått önskvärt genomslag i den oss omgivande materiella verkligheten. 1975 års beslut var ett principbeslut och anger inriktningen för det fortsatta handlandet. Det är emellertid bra att det ändå finns av riksdagen godtagna principer som går i den riktning vi har motionerat om. Våra motionskrav ryms väl inom den angivna principiella

ramen för samhällets handlande i fråga om avfallshantering och återvinning av råvaror. – Med detta konstaterande övergår jag till att behandla utskottets svar på motionerna rubrikvis och börjar då med det miljöfarliga avfallet.

Mitt hemlän, Örebro län, blev ju den region som fick påta sig uppgiften att hysa SAKAB:s anläggning för behandling av miljöfarligt avfall från hela landet. Lokaliseringen har fastlagts av regeringen mot den lokala befolkningens mycket bestämda protester. Det ansvariga statsrådet, jordbruksministern, har mycket påtagligt fått uppleva det lokala motståndet mot lokaliseringen till Norrtorp i Kumla kommun söder om Örebro. Motståndet har varit tvärpolitiskt och sålunda också kommit från jordbruksministerns eget parti. Nu har emellertid frågan gått så långt att det har blivit nödvändigt att acceptera den lokalisering som regeringen bestämt sig för. Då gäller det att göra det bästa av den situation som råder och ställa krav på en säker hantering både för dem som kommer att arbeta inom anläggningen och för den befolkning som bor runt omkring den.

För att en sådan strävan skall bli så trovärdig som möjligt är det nödvändigt att den lokala befolkningen och miljöorganisationerna hålls underrättade om allt som händer i och kring anläggningen i Norrtorp. Medel måste också tilldelas länsstyrelsen i Örebro för att hålla den kontrollpersonal som utlovats från regeringen. I vår motion 1044 tas SAKAB:s behandlingsanläggning upp i motivtexten. Där sägs att det förekommit uppgifter i pressen om att det redan nu skulle finnas nya metoder för att avklora klorerade kolväten vid låg temperatur utan de risker som förbränning vid hög temperatur kan medföra, om det skulle bli störningar. Utskottet svarar här positivt på vad som sägs bl. a. i vår motion. Man säger att man redan har uppmärksammat uppgifterna om att det skulle finnas ny teknik för avklorering, men att denna troligen ännu befinner sig på experimentstadiet och inte är etablerad. Man säger vidare att frågan bevakas och att man kommer att följa utvecklingen. Med detta besked från utskottet kan vi t. v. låta oss nöja på den punkten.

I anslutning till en annan motion tar utskottet upp frågan om flyttning av SAKAB:s huvudkontor till Kumla. Den tas inte specifikt upp i vår motion, men jag har i annat sammanhang uttryckt som min mening att om SAKAB flyttar sin tyngsta hantering till Kumla kommun och regionen tar på sig att hysa en anläggning som ingen annan kommun egentligen vill ha, då är det rimligt att Kumla kommun också får SAKAB:s huvudkontor. Indirekt uttalar sig också utskottet för att kontoret skall flyttas till Kumla, och det tycker jag är bra.

I övrigt tycker jag att det är viktigt att frågan om behandlingen av det miljöfarliga avfallet i landet äntligen får en lösning och att denna lösning blir miljömässigt fullt godtagbar. Det är helt enkelt nödvändigt att alla, kanske i onödan uppskrämda människor kan lugnas genom att den tilltänkta verksamheten i Norrtorp trots allt inte får de vådliga effekter som många har fruktat.

Jag går så över till rubriken Giftiga tungmetaller i batterier m. m.

Vi har tagit upp denna fråga i ett yrkande i motionen 1044. Vi har påyrkat

Onsdagen den
21 april 1982

*Avfallshandtering
och återvinning*

ett pantsystem som skulle kunna leda till att nästan alla vådliga batterier skulle lämnas för destruktion eller återvinning. Utskottet är nu liksom tidigare positivt inställt till åtgärder mot de vådliga batterierna. I utskottsskrivningen ges en redovisning av läget. Det är bl. a. för att få en sådan årlig redovisning som vi återkommer med motionskrav av det här slaget varje år, trots att utskottet som regel har ställt sig välvilligt. I år föreslår utskottet dessutom ett tillkännagivande till regeringen, och då får jag väl denna gång låta mig nöja med detta, och jag förutsätter att denna viktiga fråga nog följs av de ansvariga på området.

Jag går därmed över till rubriken Återvinning, producentens ansvar.

Här besvaras motion 1044, yrkande 1 i, där vi kräver ett program för återvinning av material från avfall och skrot samt företräde för returförpackningar för drycker framför engångsförpackningar. I motionen 1603 yrkas på tillskapande av ett statligt återvinningsföretag, som skall verka också för att utveckla återvinningsteknik i samarbete med landets kommuner.

Under denna rubrik ger utskottet en redovisning av läget. Man pekar på att det har investerats 2 miljarder kronor i avfallshandteringsanläggningar efter 1975 års riksdagsbeslut i avfallsfrågan, och man förutser en investering av ytterligare 500 milj. kr. fram till 1984. Man anmäler också att en utredning arbetar med att studera återvinningsekonomi från ett samhällsekonomiskt betraktelsesätt.

Det sistnämnda sättet att se på avfallsfrågan finner jag vara det enda naturliga. Ett snävt företagsekonomiskt betraktelsesätt kan aldrig ta hänsyn till helheten. En samlad syn på avfalls- och återvinningsfrågorna är helt nödvändig. Detta sätt att se är så mycket mer nödvändigt när utskottet konstaterar att det kommer att gå sakta med att nå fram till en marknadsmässigt lönsam återvinning. Jag konstaterar med tillfredsställelse att utskottet bestämt står fast vid 1975 års beslut i sin skrivning också denna gång och t. o. m. gör ett tillkännagivande till regeringen om strävandena att förverkliga detta viktiga principbeslut. Däremot anser sig inte utskottet kunna tillstyrka yrkandena i motionerna 1044 och 1603 utan avstyrker dessa. Här är jag självfallet av en annan mening än utskottet och vidhåller motionskravet.

Jag går så över till betänkandets sista rubrik. Återvinning av returpapper. I vår motion 325, som behandlar olika frågor på skogsindustrins område, tar vi i ett avsnitt upp frågan om återvinning av returpapper. Vi utgår från 1975 års riksdagsbeslut och konstaterar att den målsättning som lades fast år 1975 inte har uppnåtts och att läget är oklart. Vi konstaterar att det är bättre att återvinna fibrerna i returpapper än att elda upp dem. Vi säger i motionen att tidningspappersbruken under år 1979 beräknade att de gjorde en energibesparing på 160 000 MWh genom att använda returpapper i stället för vedråvara. I motionen befarar vi att en del kommuner eldar upp sitt returpapper i stället för att lämna det till återvinning. Vi yrkar att regeringen gör en utvärdering av läget på området och redovisar den för riksdagen.

Utskottet svarar att frågan om insamling av returpapper f. n. bereds i jordbruksdepartementet. Denna beredning är en följd av hemställan från

Svenska cellulosa- och pappersbruksföreningen, i vilken man kräver åtgärder för att säkra returpappersinsamlingen och därmed brukens behov av råvara. Som jag ser det verkar det ju inte särskilt klokt att ha en utbyggd kapacitet att ta emot returpapper och sedan inte ha sett till att säkra råvarutillgången, när den egentligen finns och det bara gäller att organisera tillflödet. I utskottets skrivning framgår det också att det som befaras i vår motion har fog för sig. Man säger att vissa kommuner motsatt sig att leverera returpapper till insamlingen med motivering att man vill använda papperet som bränsle i kommunala värmeanläggningar.

Med hänvisning till att frågan är under övervägande i jordbruksdepartementet anser utskottet att vår motion inte skall föranleda någon ytterligare åtgärd. Vi menar nog ändå att det behövs en ytterligare påtryckning, och vi kommer därför att stödja reservation nr 2 i utskottsbetänkandet.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till motion 1981/82:1044 yrkande 1 i och motion 1981/82:1603 under samma rubrik. Motion 1981/82:325, yrkande 2 c anser jag tillgodosedd genom bifall till reservation nr 2.

Anf. 42 ESSE PETERSSON (fp):

Herr talman! Frågan om återvinning av avfall har aktualiserats vid ett flertal tillfällen. Denna fråga har stor betydelse i diskussionen om att ta till vara råvaror även ur avfall. Man har på olika plan jobbat med återvinningsprocessen, och framsteg har gjorts. Inget är emellertid så bra att det inte kan bli bättre, och här krävs det ytterligare åtgärder.

Återvinning som nu är ekonomiskt omöjlig kan bli lönsam om bara volymen blir större. Det är naturligt att intresset särskilt knyts till sådana produkter som har ett förhållandevis högt värde, betraktat i relation till de resurser som krävs för återvinningen. Någon litet mer värdefull råvara kan utgöra en stabil grund för mer omfattande återvinning. Klarar denna råvara av att bära de fasta kostnaderna, kan återvinningen fungera även för de övriga råvarorna, sådana som ger mindre ekonomiskt resultat vid återvinning men som det ändå är nödvändigt att övervinna.

Tekniken brukar ju ofta komma bara lönsamheten finns där, men när det gäller något så reglerat som sophantering kan risken vara stor att den tekniska utvecklingen går långsammare än nödvändigt.

Avfallshantering, och särskilt hantering av miljöfarligt avfall, kräver oundvikligen vissa föreskrifter och förbud. Men därmed är inte sagt att de regler som finns är rätt utformade. Det kan inte uteslutas att någon i gott syfte införd bestämmelse kan ha råkat bli utformad så att den framför allt är ett hinder för att kommuner eller enskilda företag skall kunna effektivisera avfallsåtervinningen.

Den som på en industri, på ett kontor eller hemma i hushållet hanterar varor och förpackningar som är miljöfarliga eller kan återvinnas vet ofta inte om detta.

Varor som är arbetsmiljörisker förses med varningstexter på förpackningarna och med hanteringsföreskrifter.

Motsvarande märkning av varor som är ofarliga att hantera på arbetsplatsen men som däremot utgör miljörisker eller nedskräpningsproblem är ovanlig.

Om varor som är farliga för miljön mer allmänt försågs med påskrift som utvisade detta skulle det ha tre viktiga fördelar.

1. Det skulle underlätta hanteringen på arbetsplatserna och bidra till att förebygga onödiga utsläpp och annan ovarsam hantering.

2. Kommunernas tillsyn av miljöfarlig verksamhet skulle underlättas och kostnaderna skulle kunna sänkas. Informationen är nu oftast så dålig att det går åt ett betydande arbete bara för att tillsammans med ett företag klargöra vilka miljöfarliga varor som över huvud taget hanteras på företaget.

3. Företag, konsumenter och andra skulle i en del fall kunna stimuleras att välja mer miljövänliga alternativa produkter.

På ett liknande sätt skulle det i många fall kunna vara värdefullt om förpackningar eller varor som kan återvinnas eller som av andra skäl bör samlas in separat försågs med påskrift om varans eller förpackningens lämpliga slutbehandling.

I 5 § lagen om hälso- och miljöfarliga varor finns redan bestämmelser om märkning av miljöfarliga produkter. Problemet tycks vara att dessa lagbestämmelser hittills har fått för liten praktisk betydelse i produktkontroll- och miljöskyddsarbetet.

Börje Stensson och jag har i motion 1041 till innevarande riksmöte yrkat

1. att riksdagen hos regeringen anhåller om utredning angående undanröjande av hinder för ekonomiskt fungerande återvinning,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående märkning av vissa batterier och andra miljöfarliga varor.

I betänkandet behandlas ett flertal motioner som också tar upp dessa frågor. Vi har från folkpartiets sida vid ett flertal tillfällen under tidigare år aktualiserat de yrkanden som vi nu återigen har framfört. Den här gången ställer utskottet sig bakom våra yrkanden i motion 1041 och föreslår att riksdagen ger regeringen ett tillkännagivande på dessa punkter.

I utskottets betänkande föreslås tre tillkännagivanden.

Det gäller *för det första* lokaliseringen av SAKAB:s huvudkontor. I motionen krävs att riksdagen klart skall uttala sig för var detta kontor skall ligga. Det är en fråga som inte direkt hör hemma på riksdagens bord. Vad vi från utskottets sida har sagt är att det är naturligt att SAKAB:s huvudkontor ligger i anslutning till huvudanläggningen. *För det andra* föreslås från utskottets sida ett tillkännagivande till regeringen när det gäller giftiga tungmetaller i batterier och andra kvicksilverhaltiga avfall över huvud taget. *För det tredje* föreslår utskottet att regeringen ges till känna vad utskottet anför om principerna för återvinning och producentens ansvar i det avseendet.

Vi har i två tidigare anföranden hört motiveringar för reservationerna och en del motioner. Jag må säga att reservanterna har dåligt på fötterna. De

kommer inte med något tungt vägande argument för de båda reservationer som är fogade till detta utskottsbetänkande.

I reservation 1 talas om mellanlagringen av miljöfarligt avfall. Man kräver att regeringen skall ingripa och ta upp överläggningar med kommunerna. Utskottsmajoriteten säger i denna fråga följande:

”SAKAB har meddelat kommunerna att företaget nu har kapacitet att ta hand om miljöfarligt avfall från kommuner som infört utvidgat kommunalt renhållningsmonopol. Utskottet finner för sin del angeläget att de kommuner som ännu ej infört utvidgat monopol när det gäller miljöfarligt avfall utnyttjar den möjlighet som sålunda öppnats för dem att lösa sina problem med det miljöfarliga avfallet och utgår från att så även kommer att ske.”

Enligt uppgift ser SAKAB med tillförsikt på möjligheterna att ta emot miljöfarligt avfall för export eller lagring i avvaktan på att den planerade centrala behandlingsanläggningen kan tas i drift. Exportmöjligheterna anses f. n. vara tillfredsställande. Detsamma gäller kapaciteten att lagra pumpbart miljöfarligt avfall. Även beträffande deponering av avfall i s. k. mellanlagringsstationer anser SAKAB sig vara på god väg att uppnå tillfredsställande lösningar. Enligt SAKAB kan därför kommuner som ännu inte infört utvidgat kommunalt renhållningsmonopol i fråga om miljöfarligt avfall räkna med att SAKAB tar hand om sådant avfall, därest kommunen fattar beslut om att införa monopol enligt 4 § renhållningsförordningen.

Den andra reservationen gäller återvinning av returpapper. Den springande punkten är att man från socialdemokratisk sida vill ha överläggningar. Utskottsmajoriteten säger: ”Med hänsyn till att frågan om pappersinsamlingen f. n. är föremål för överväganden i jordbruksdepartementet finner utskottet icke erforderligt att riksdagen vidtar någon ytterligare åtgärd med anledning av motionerna.”

Det är alldeles uppenbart att jordbruksdepartementet arbetar med denna fråga, och då behövs inte något tillkännagivande. Departementet söker redan lämpliga vägar för att de beslut som är fattade skall kunna verkställas, vilket i princip är det som socialdemokraterna önskar sig i den andra reservationen. Detta ger ytterligare belägg för att dessa båda reservationer inte har så mycket med sakfrågan att göra när det gäller att påskynda verksamheten på detta område. Betänkandet är alltså ganska bra. Detsamma kan sägas om det arbete som på detta område har utförts i regeringen och regeringskansliet. Och de tre tillkännagivanden som vi i utskottet har kunnat enas om betyder också ett påskyndande av den verksamhet som pågår för att vi skall få en så effektiv återvinning som möjligt när det gäller avfallshanteringen.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan i betänkande 24 i dess helhet och avslag på reservationerna och de motioner som det här har yrkats bifall till.

Anf. 43 HÅKAN STRÖMBERG (s) replik:

Herr talman! Man kan fråga sig hur passiv regeringen skulle vara för att det skulle komma ett påpekande från Esse Petersson. Regeringen har praktiskt

Onsdagen den
21 april 1982

*Avfallshantering
och återvinning*

taget inte gjort någonting åt dessa frågor på sju år, vare sig när det gäller mellanlagringen av det miljöfarliga kemiska avfallet eller när det gäller uppsamling av returpapper. Visserligen håller SAKAB på att försöka ordna mellanlagringsstationer för sådana kommuner som har kommunalt renhållningsmonopol även på den kemiska sidan. Men det gäller bara vissa kommuner – lyckligtvis kanske de stora kommunerna – och i stora delar av vårt land har man ännu inte kunnat hitta möjligheter till mellanlagring. Regeringen måste på något sätt bistå SAKAB och andra myndigheter i försöken att lösa dessa frågor, så att man kan undvika att ha kemiskt avfall liggande, mycket okontrollerbart, ute på industriområdena. Industrierna själva ber att få hjälp med att ta hand om avfallet, för de har inga sådana möjligheter i dag.

Det är samma sak när det gäller pappersavfallet. I dag tvingas industrin importera hushålls- och avfallspapper för att kunna täcka behovet och för att utnyttja den kapacitet som man satte i gång att bygga för efter 1975 års regeringsbeslut. Detta om något är frågor som vi verkligen bör ta itu med. Det är resurssparande att utnyttja avfallet, om det görs en uppsamling av papperet. Men det är framför allt ur miljöskyddssynpunkt verkligen viktigt att vi börjar ta hand om det berg av giftigt kemiskt avfall som finns ute i landet.

Anf. 44 ESSE PETERSSON (fp) replik:

Herr talman! Jag vill säga till Håkan Strömberg att när det gäller just mellanlagringen citerade jag från utskottsbetänkandet, och det har också Håkan Strömberg haft möjlighet att ta del av. Men för säkerhets skull skall jag läsa det citatet ytterligare en gång: "SAKAB har meddelat kommunerna att företaget nu har kapacitet att ta hand om miljöfarligt avfall från kommuner som infört utvidgat kommunalt renhållningsmonopol. Utskottet finner för sin del angeläget att de kommuner som ännu ej infört utvidgat monopol när det gäller miljöfarligt avfall utnyttjar den möjlighet som sålunda öppnats för dem att lösa sina problem med det miljöfarliga avfallet och utgår från att så även kommer att ske."

Detta är ju besked nog om att man är på väg att klara problemen med det miljöfarliga avfallet och att man nu är beredd att ta emot det som kommunerna erbjuder. Dessutom anser vi från utskottsmajoriteten att kommunerna skall utnyttja den möjlighet som här finns. Problemet är alltså på väg att ordnas upp, i motsats till vad Håkan Strömberg säger.

När det gäller papperet är det bara att konstatera att det också finns en lönsamhetsaspekt. Har pappersbruken råd att importera papper, vilket måste kosta en hel del, måste det också finnas möjligheter att sätta sådana priser på det svenska papperet att pappersinsamlingar på nytt blir lönande. Det finns papper att samla in, och det gäller bara att man från industrins sida har lika stort intresse av att se till att det är samma priser på det svenska papperet som man betalar för det importerade inkl. transporter.

Det finns alltså möjligheter att lösa frågan om pappersinsamlingen genom de överväganden som pågår inom jordbruksdepartementet. Att man skulle

komma längre genom ytterligare överläggningar, som här framhålls av reservanterna, tillsammans med Kommunförbundet och berörda industrier m. fl. utöver de kontakter man redan har, finns det ingen anledning att förmoda. Därför kan vi säga att regeringens åtgärder är på väg att ge resultat. Det gäller för oss alla att se till att det som vi från utskottsmajoritetens sida har påvisat kan förverkligas genom regeringens åtgärder.

Anf. 45 HÅKAN STRÖMBERG (s) replik:

Herr talman! Den skrivning som Esse Petersson läste upp kan vi socialdemokrater i utskottet inte ställa oss bakom. Den löser inte problemen utan odlar dem bara vidare. Bakom de siffror som Esse Petersson återgav finns problemen för de kommuner som ännu inte har kunnat anta ett kommunalt renhållningsmonopol på den kemiska sidan. Man har inte mellanlagringsstationer, och man ser i dag ingen möjlighet att få ett ställe dit man kan leverera det kemiska avfallet.

I vissa fall har SAKAB kunnat gå in och ordna mellanlagringen. Men en stor del av landets kommuner och betydande områden av vårt land har inte alls den möjligheten. Om det är så lätt att ta hand om det kemiska avfallet, Esse Petersson, kan man fråga den industri som har sådant avfall varför den inte levererar det. Man får då till svar att det inte finns något ställe dit industrin kan leverera avfallet. Det gäller ju kemiskt farligt avfall, som inte får komma på fel väg. Vi har Teckomatorp såsom ett lysande exempel. Det förekommer också fall med tunnor som har kastats i vattendrag. Inser inte Esse Petersson detta, när han läser sina vackra skrivningar?

Anf. 46 ESSE PETERSSON (fp) replik:

Herr talman! Håkan Strömberg vill uppehålla sig bara vid den första meningen av de två aktuella meningarna i betänkandet och talar om de kommuner som infört utvidgat kommunalt renhållningsmonopol. I nästa mening uppmanar utskottet alla kommuner att utnyttja denna möjlighet.

Som jag sade inledningsvis har SAKAB förklarat att företaget nu är berett att ta hand om miljöfarligt avfall från kommunerna. Därför måste vi ändå säga oss att det här inte gäller att skapa något nytt Teckomatorp. Det är sådant vi skall undvika. Regeringen och riksdagsmajoriteten har intensivt arbetat med dessa frågor för att åstadkomma en annan tingens ordning. Håkan Strömberg representerar den grupp här i riksdagen som själv under ett drygt fyrtiotal år haft möjlighet att ordna dessa förhållanden så att vi inte hamnat i det aktuella krisläge där vi nu befinner oss sedan slutet av 1970-talet. I den situationen hade vi inte behövt komma, om det parti som Håkan Strömberg representerar under sitt långa regeringsinnehav hade vidtagit tillräckliga åtgärder. Sedan vi fick ta hand om regeringsansvaret och detta ärende, har vi ganska snabbt försökt lösa problemen.

I detta läge kan vi bara konstatera att SAKAB, oavsett vad Håkan Strömberg påstår, har förklarat att företaget nu har möjlighet att ta hand om miljöfarligt avfall från kommunerna precis så som vi har sagt att SAKAB skall göra. Man har ett antal mellanlagringsstationer i avvaktan på den

slutliga behandlingen av avfallet. Man har även vissa exportmöjligheter i detta sammanhang. Det råder inte den krissituation som reservanterna vill uppmåla. Här är man på god väg att åstadkomma lösningar, som är tillfredsställande när det gäller att skapa en än större återvinning på detta område. Det är väl inte olika former av ordvändningar som är det väsentliga. Det viktiga målet för oss båda måste väl vara att vi så snabbt som möjligt klarar av de problem som hopar sig såsom ett resultat av utvecklingen på 1950- och 1960-talen. Jag hoppas att vi nu äntligen är på väg att lösa en del av dessa problem på rätt sätt för att på det viset åstadkomma en återvinning som fungerar.

Tredje vice talmannen anmälde att Håkan Strömberg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 47 LENNART BLOM (m):

Herr talman! Jag är medveten om att jag kanske förlänger en debatt där utskottsrepresentanternas argument redan är uttömda. Att jag ändå har begärt ordet för att göra några korta påpekanden sammanhänger med att jag är ordförande i styrelsen för SAKAB och finner det motiverat att anlägga åtminstone ett par synpunkter på denna fråga.

Först får jag kanske säga till herr Strömberg att de exempel som han nämnde i sin sista replik i förra replikskiftet – det gällde Teckomatorp, illegal dumpning m. m. – väl ändå är argument som vi kunde ha besparat debatten. Alla vet ju att på den tid då Teckomatorpsförseelserna begicks var det här problemet inte uppmärksammat på samma sätt som nu. Dumpningen var en rent kriminell handling. SAKAB har, som utskottets talesman har redovisat, fått någorlunda tillfredsställande resurser på mellanlagringssidan. Jag vill emellertid säga att vi aldrig kan ha mellanlager i varje kommun. Det uppstår vissa komplikationer, framför allt kostnader, när det gäller den här hanteringen.

Herr Strömberg var också kritisk – och det har man varit från socialdemokratisk sida – mot regeringens och jordbruksdepartementets handhavande av dessa frågor. SAKAB är ju ett bolag som till övervägande del ägs av staten, även om det finns andra intressenter. Från bolagets sida har vi inte alls något intryck av att det har skett någon – om jag får uttrycka det så – långrotning som inte har haft goda förklaringsgrunder. När jag kom in som ordförande i styrelsen och efterträdde den dåvarande socialdemokratiska statssekreteraren i jordbruksdepartementet, fanns beslutet om att förlägga den centrala anläggningen till Norrtorp. Beslutet mötte sedan betydande motstånd. Det krävdes ett långvarigt tekniskt arbete, innan vi så småningom kom fram till ett beslutsunderlag. Vi fick ett ja i koncessionsnämnden, men vi provade även andra möjligheter, t. ex. Kramfors som dock av miljömässiga skäl – tyvärr kan man kanske säga – fick lov att falla. Det har dragit ut på tiden. Sedan har projektet kommit i gång, bygget pågår f. n. Den centrala anläggningen utgör då ett problem som givetvis delvis finns kvar, eftersom vi får räkna med inkörningsproblem. Men de återstående problemen gäller väl

främst resurserna på mellanlagrings- och mottagningsidan. För Stockholmsregionens del – Stockholmsregionen är ju strategiskt viktig, eftersom det där finns så många industrier som alstrar miljöfarligt avfall – håller det på att bli en lösning. Det blir nämligen en permanent anläggning i Upplands-Bro, eftersom anläggningen i Lövsta inte får disponeras längre än till utgången av nästa år.

Jag skulle vilja avrunda med att säga att vi är medvetna om att denna mycket svårskötta och mycket betydelsefulla fråga nu ändå håller på att få en lösning och att den socialdemokratiska kritiken att det har tagit för lång tid är så att säga både riktig och felaktig. Det har tagit tid, men det finns goda förklaringar till detta. De kommuner som har sådan industri som huvudsakligen alstrar miljöfarligt avfall är också de som på ett ganska tidigt stadium anslöt sig till monoopolet och som nu levererar till SAKAB för mellanlagring i avvaktan på att vi får den centrala anläggningen eller möjligheter till export.

Till slut skall jag kanske, herr talman, påpeka att det inte är alldeles säkert att herr Strömberg har rätt i sin förmodan att det miljöfarliga avfallet ökar. Det är faktiskt mycket svårt att få något riktigt begrepp om hur pass omfattande det är. Naturvårdsverkets inventering och andra inventeringar har lett fram till ungefärliga bedömningar.

Jag vill alltså erinra om att den stora delen volymmässigt av det miljöfarliga avfallet redan i dag destrueras av industrin i kontrollerade former. Och jag kan faktiskt våga mig på den paradoxen att den dag då destruktionsen av miljöfarligt avfall kan ske uteslutande inom industrin och någon central behandlingsanläggning inte behövs, då har vi nått ett mål. Men vi är långt därifrån, och erfarenheterna utomlands visar att den centrala anläggning som vi nu får med all säkerhet kommer att behövas.

Anf. 48 HÅKAN STRÖMBERG (s):

Herr talman! Jag finner det angeläget att påpeka att jag inte har kritiserat SAKAB. Jag har under några år kunnat följa SAKAB och dess arbete och vet vilka oerhörda svårigheter som företaget har haft. Vad vi kritiserar är att regeringen inte stöttar upp SAKAB och tar nödvändiga initiativ för att få en snabbare lösning på de här frågorna.

Jag sade att mängden avfall ökar. Det är vad de som har problem med att få någon som tar hand om avfallet säger. De anser att det blir värre och värre för dem.

Jag delar Lennart Bloms uppfattning att vi självfallet i största möjliga mån skall försöka omhänderta också det kemiska avfallet och återvinna det. Men problemen är kvar i de regioner där man inte har klarat av att få några mellanlagringsstationer och där man inte heller vet hur lång tid det tar innan någon sådan anläggning kommer till stånd. Vi vet ju att det också i det sammanhanget blir överklagningar.

Det är här vi har sagt att regeringen måste gripa in.

Låt mig också säga att det är samma sak när det gäller registreringen. Vi vet inte hur mycket kemiskt avfall det finns. Där kan man också gripa in. Men

*Avfallshantering
och återvinning*

den frågan skall vi inte behandla här i dag genom att kritisera regeringen för att man inte arbetat för att få fram det produktregister som vi så många gånger har krävt från socialdemokraternas sida.

Anf. 49 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Jag tog inte upp tiden med några repliker, så jag kan tillåta mig en kommentar på slutet, och den kan bli rätt kort.

Eftersom jag själv under många år har arbetat inom kemisk industri och vet hur avfall uppkommer och vilka svårigheter som finns kring det, kan jag säga att de verksamheter där miljöfarligt avfall uppkommer skall ha det primära ansvaret för avfallet. Och när man tillskapar nya processer eller förändrar gamla skall man hela tiden inrikta sig på att i första hand återvinna det som nu betraktas som avfall, så att det går tillbaka in i processerna och inte blir till utsläpp, så att så litet som möjligt blir kvar i sådan form att vederbörande industri inte själv kan ta hand om det. Det är det primära.

Som det redan har sagts kommer det säkerligen alltid att vara så att främst mindre företag kommer att få kvar avfall som de själva inte klarar av på ett miljömässigt godtagbart sätt. Och då måste vi från samhällets sida ha en anläggning som kan ta hand om avfallet på ett godtagbart sätt. Det är angeläget att en sådan anläggning kommer till stånd, och det är mycket angeläget att hanteringskedjan från det stadium där avfallet uppkommer fram till det där det tas om hand slutligt verkligen fungerar, så att avfallet inte hamnar ute i naturen. Jag har själv många gånger träffat på fall där miljöfarligt avfall legat kanske i årtal på ett upplag, och där man sedan har konstaterat att plåttunnorna rostat sönder och innehållet runnit ut och ner i marken. Det har rört sig om begränsade mängder, men det är en helt oacceptabel hantering. Så får det inte bli i framtiden, utan de här frågorna måste lösas.

1975 års beslut måste genomföras hela vägen, med hänsyn till vår miljö – det är helt nödvändigt.

Anf. 50 LENNART BLOM (m):

Herr talman! Jag vill helt kort vända mig till herr Strömberg. Det är utan tvivel på det sättet att man nu i SAKAB tycker att vinden har vänt, och att det finns goda möjligheter att klara de här svåra problemen. När det har framförts kritik från industrins sida i olika sammanhang, att man har haft svårigheter att bli av med det miljöfarliga avfallet, har det ibland berott på att export för vår del inte har kunnat ske omedelbart. Industrierna har fått lov att vänta.

Dessutom vill jag gärna vid det här tillfället säga till de kolleger som är intresserade av de här frågorna att man måste tala om för både industrin och det svenska folket att det måste kosta pengar att ta hand om det miljöfarliga avfallet. Det måste nästan nödvändigtvis bli en ganska kostnadskrävande verksamhet. En del av tveksamheten inom industrin har kanske sammanhängt med att man i första omgången har stegrat sig inför de kostnader som föreligger.

För SAKAB:s del har vi från departementet fått det stöd som vi har behövt, inte minst finansiellt, nu när vårt projekt har kommit i gång. Den socialdemokratiska tanken att regeringen skulle göra upp en slags plan tror vi är överflödigt, eftersom man har ett eget företag som skall sköta dessa angelägenheter för regionala anläggningar. Det blir, höll jag på att säga, inte bättre med planer. När vi får problem med kommunerna är det regeringen som är skiljedomare. Bolaget har uppdraget att skaffa de regionala anläggningarna, och det håller vi på med. Vi är praktiskt taget färdiga.

Anf. 51 ESSE PETERSSON (fp):

Herr talman! Låt mig slutligen konstatera att all verksamhet måste bedrivas med en miljövänlig process som resulterar i en återvinning, och att miljöfarliga varor måste användas i allt mindre utsträckning. Inriktningen skall vara att få en miljövänlig användning av miljövänliga produkter i alla processer. De skall ersätta sådant som i dag är miljöfarligt.

Vi kan ändå i framtiden hamna i den situationen att vissa miljöfarliga delar finns kvar, och de måste då åtgärdas så snabbt som möjligt. Men vi måste hela tiden ha inriktningen åt det hållet att vi får en så miljövänlig process som möjligt. Det är krav som man måste ställa från samhällets sida, och som vi och näringslivet tillsammans måste se till att förverkliga, så att vi får en utveckling i ekologisk balans.

Anf. 52 HÅKAN STRÖMBERG (s):

Herr talman! Jag tycker att Esse Petersson ger debatten en underlig vändning. Nu börjar han prata om att anledningen till att man inte har gjort någonting från regeringens sida på sju år är att man har väntat på att det kemiska avfallet skall återvinnas. Vi är alla överens om att avfall i största möjliga utsträckning skall återvinnas. Restprodukten behöver då inte vara en total avfallsprodukt. Men när vi i dag har problem med att få någon att ta hand om det kemiska avfallet, får vi inte bara skjuta frågan åt sidan och säga: Vi får vänta ett tag till, för vi kan inte återvinna avfallet.

Det ankommer på SAKAB att ta hand om det kemiska avfallet och se till att det blir rätt omhändertaget. Vi har inte i vår reservation, herr Blom, på något sätt påstått att vi skulle frånta SAKAB möjligheten att ta hand om avfallet. Det vi pekar på är att planer skulle göras upp så att man inom vissa regioner får till stånd mellanlagringsanläggningar. Jag trodde att vi hade rätt ut att det är detta vi framhåller i vår reservation.

Anf. 53 ESSE PETERSSON (fp):

Herr talman! Försök inte att blanda bort korten. Håkan Strömberg! Det var två helt skilda saker jag berörde när jag avslutningsvis tog upp principerna för arbetet som sådant när det gäller avfall och tillverkning över huvud taget i vårt samhälle. Det arbetet måste ha en miljövänlig inriktning. Vi bör sträva mot miljövänliga produkter och ingredienser i själva tillverkningen som sådan. Det innebär inte – och det sade jag i mitt första anförande – att man inte skall göra någonting. Det är ju självklart. Vi har ju

från både regeringens och riksdagens sida skrivit olika betänkanden, vidtagit åtgärder, fastlagt direktiv osv. på det här området. Just när det gäller kemiskt avfall och annat miljöfarligt avfall har man tillskapat ett särskilt bolag som svarar för hanteringen av detta, och vi har fått en redovisning för hur långt man har kommit i det arbetet.

Låt oss säga att det gäller att ta till vara det miljöfarliga avfall som finns. För det finns det resurser enligt uppgift från SAKAB, som är berett att ta emot det avfall som kommunerna vill att företaget skall ta hand om. Därutöver måste vi se till att utvecklingen på det här området får den inriktningen, att man inte bara skall fortsätta att ta till vara det kemiska avfallet, därför att man kan göra det, utan att man samtidigt skall se till att mängden miljöfarligt avfall blir så liten som möjligt genom en övergång till andra former i det sammanhanget. Dessa två saker är lika viktiga att förverkliga för att vi skall kunna få en ekologisk balans i resursutvecklingen.

Anf. 54 HÅKAN STRÖMBERG (s):

Herr talman! Jag vill hänvisa till utskottsbetänkandet när det gäller frågan om vem det är som blandar bort korten. Hela utskottet står bakom skrivningen i betänkandet när det gäller avsnittet om återanvändning av avfall. Men när det gäller angelägenheten av att ofördröjligen ta hand om det kemiska avfallet och skyndsamt ta hand om hushållens avfallspapper för att ge industrin ett råvarutillskott skiljer sig våra uppfattningar åt. Vi har pekat på att det inte hänt någonting sedan 1975, medan Esse Petersson menar att regeringen handlagt det här ärendet ganska bra och att det inte behövs något påpekande från riksdagens sida, trots att man inte klarat ut problemen eller pekat på hur de skall klaras ut i framtiden. Man bara påpekar att frågorna övervägs. Det är allt vad vi får till svar.

Anf. 55 ESSE PETERSSON (fp):

Herr talman! Det är alldeles riktigt att utskottsmajoriteten och reservanterna har olika meningar på de två punkter som tas upp i reservationerna. Enligt reservation nr 1 vill socialdemokraterna att regeringen skall ingripa och överlägga med kommunerna. Jag vill bara notera att man från oppositionens sida tydligen har ett betydande förtroende för regeringen, eftersom man anser att frågan kan lösas med en enda gång endast genom ett uttalande till regeringen. Utskottsmajoriteten, som vet vad regeringen och även SAKAB håller på med i detta sammanhang, säger att man är på väg att klara den här detaljen. Utskottet uppmanar de kommuner som ännu ej utvidgat sitt monopol att göra det för att SAKAB skall kunna ta till vara även deras avfall. Frågan är alltså på väg att lösas.

I sin reservation nr 2 framför socialdemokraterna, som jag också inledningsvis i debatten påpekade, krav på överläggningar. Vi säger att överväganden redan pågår.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 3 (mellanlagring av miljöfarligt avfall m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 148 röster mot 147 för reservation 1 av Svante Lundkvist m. fl.

Mom. 7 (ett program för återvinning)

Utskottets hemställan bifölls med 278 röster mot 16 för motion 1044 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 8 (ett statligt återvinningsföretag)

Utskottets hemställan bifölls med 279 röster mot 16 för motion 1603 av Lars Werner m. fl.

Mom. 9 (återvinning av returpapper)

Utskottets hemställan bifölls med 150 röster mot 145 för reservation 2 av Svante Lundkvist m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

9 § Föredrogs

Jordbruksutskottets betänkanden

1981/82:25 Trädgårdsnäringen

1981/82:26 Livsmedelskontroll m. m.

Vad utskottet hemställt bifölls.

10 § Bilavgaser m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1981/82:27 om bilavgaser m. m.

Anf. 56 MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Jag ber först att få yrka bifall till reservation 1. Motiven härför är följande.

Biltrafiken är den i särklass största källan till föroreningar i Sverige i dag. Utsläppen från bilarna är större än den totala mängden föroreningar som släpps ut i luften från industrier, lokaluppvärmning, elproduktion och avfallsförbränning tillsammans. Utsläppen 1980 av koloxid från bilar, bussar och motorcyklar var 1 103 000 ton, utsläppen av kolväten var 170 000 ton och utsläppen av kväveoxider var 165 000 ton. Därtill kommer att det finns tusentals kemiska föroreningar i bilavgasutsläppen.

De nära 5 miljoner m³ bensin som används årligen leder till att 1,2–1,4 miljoner kilo bly sprids längs vägarna. Inget annat ämne och ingen annan kemisk förening med jämförliga skadeverkningar sprids i luften i samma omfattning som bly. Föroreningarna från motorfordon är ett växande miljöproblem särskilt i tätorterna.

Nr 125

Onsdagen den
21 april 1982

Bilavgaser

Bilavgaser

Hälso- och miljöeffekterna av föroreningarna från motorfordonen är påtagliga. Vi vet att det i bilavgaserna finns ett trettiotal – sannolikt fler – cancerframkallande ämnen. Det finns anledning misstänka att biltrafikens utsläpp av cancerframkallande ämnen, bl. a. polycykliska aromatiska kolväten, svarar för en stor del av de miljöbetingade cancerfallen. Också utsläppen av koloxid och kväveoxider ger upphov till betydande hälso- och miljöeffekter. När avgasutsläppen minskade med 10 % i Kalifornien i samband med oljekrisen i början av 1974 minskade också dödligheten i hjärt- och lungsjukdomar i motsvarande mån.

Blyutsläppen är allvarliga från såväl hälso- som miljösynpunkt. Allra mest utsatta är små barn i tätorterna. Blyet ger bl. a. skador i det centrala nervsystemet. Forskning under senare år har visat att skadeverkningar av bly från bilavgaser uppträder vid lägre doser än man tidigare har trott. Väsentligt är att om blyhalten i bensin minskas, så leder det till minskning av två andra tillsatssämnen – etylendibromid och etylendiklorid – som är cancerframkallande.

I Sverige finns ännu inte några gränsvärden för den högsta tillåtna halten bilavgasföroreningar i utomhusluften. Sådana värden har emellertid fastställts på olika håll utomlands. Det gäller bl. a. USA, Canada och Sovjet. Gränsvärden förekommer för bl. a. koloxid, kolväten, kväveoxid och bly. Mätvärden från svenska tätorter överskrider ofta de mer långtgående av dessa gränsvärden. De gränsvärden för koloxid som Världshälsoorganisationen har rekommenderat och som överensstämmer med de amerikanska har sålunda överskridits i 24 av 38 undersökningar i Sverige. När det gäller kväveoxider har Världshälsoorganisationens rekommenderade halter överskridits vid mätningar i Stockholm, Göteborg och Malmö.

Vi menar från socialdemokratiskt håll att det är angeläget att skadeverkningarna från bilavgaserna snarast nedbringas. Vi har nu under flera år krävt ett åtgärdsprogram mot föroreningarna från bilismen. Programmet skulle enligt vårt förslag bl. a. innehålla förslag om skärpt avgaskontroll av såväl nya som äldre bilar, gränsvärden för avgasföroreningar i luften, åtgärder på trafikplaneringens område, ökad satsning på kollektivtrafiken och en tidsplan för övergång till helt blyfri bensin. Redan 1979 biföll riksdagen vårt krav, men regeringen har inte utfört de åtgärder som riksdagen krävt, varken ett åtgärdsprogram eller en tidplan för övergång till helt blyfri bensin – och detta trots att olika utredningar lagt fram förslag, t. ex. typbesiktningskommittén och bilavgaskommittén. Också naturvårdsverket har lagt fram ändrade föreskrifter för besiktning.

Bilindustrins motstånd gör tydligen regeringen handlingsoförmögen. I en av de viktigaste miljöfrågorna har regeringen i tre år underlåtit att presentera ett program för hur de miljöproblem som bilismen skapar skall lösas. Det är upprörande att regeringen i stället för att fastställa de nya föreskrifter beträffande avgasrening som naturvårdsverket har lagt fram uppskjuter tidpunkten för att genomföra de skärpta kraven. Vi finner det oacceptabelt att regeringen trots upprepade krav från riksdagen inte har lagt fram det av riksdagen begärda åtgärdsprogrammet. Enligt vår mening – och som vi

hoppas också enligt riksdagsmajoritetens mening – bör regeringen utan dröjsmål presentera det åtgärdsprogram som riksdagen begärde redan 1979. Jag vill därför än en gång yrka bifall till reservation 1.

Så bara några ord ytterligare om moderatreservationen, som biträder de moderata motionskraven om att vi inte skall söka gå före med svenska bilavgasbestämmelser. Den tar i klartext ställning för bilindustrin och mot ytterligare miljökrav. Jag hade själv förmånen att våren 1980 delta som representant för riksdagen i en konferens som Europarådet anordnade kring föreningarna från bilarna. Den europeiska bilindustrin var mycket väl företrädd och vände sig mot varje krav om skärpningar i bilavgasbestämmelserna. Med tanke på det starka inflytande bilindustrin har i EG förstår man bättre kravet – som moderaterna ställer sig bakom – om att inga bestämmelser skall införas i vårt land utan att det skall bli en anpassning till den eventuellt kommande lagstiftningen i EG. Det betyder i verkligheten att skärpningar knappast kommer därifrån, och det är ju precis vad den svenska bilindustrin liksom den europeiska vill.

Vad den europeiska bilindustrin anförde i Düsseldorf våren 1980 har sedan den svenska bilindustrin upprepat ordagrant i propagandamaterial som man försett såväl riksdagsledamöter som massmedia med. Moderaterna för vidare deras synpunkter och deras krav här i riksdagen. Men lät mig bara påminna riksdagens ledamöter om att svensk bilindustri på ett utomordentligt sätt väl hävdar sig på den amerikanska marknaden med dess väsentligt hårdare krav – i verkligheten produceras en tredjedel av de svenska bilarna med dessa hårdare krav. Jag kan inte förstå varför inte svenska medborgare skall få tillgodogöra sig en bättre miljö genom mer skärpta svenska bestämmelser beträffande bilavgaser.

Anf. 57 KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! I år firas tioårsminnet av FN:s miljövårdskonferens, som hölls här i Stockholm. Det är också tio år sedan vi fick den första bilavgaskungörelsen, som fastslog vilka maximivärden för utsläpp av koloxid *m. m.* som skulle gälla för bilar.

Fr. o. m. 1976-års bilmodeller gäller skärpta avgasreningskrav, och fr. o. m. 1979 är det naturvårdsverket som ansvarar för tillämpningen av bilavgasbestämmelserna.

I december 1980 lade naturvårdsverket fram ett förslag till ändrade tillämpningsföreskrifter till bilavgaskungörelsen. Verket beskrev förslaget "som blott tekniska förändringar", medan bilindustrin menade att det i realiteten rörde sig om betydande skärpningar av gällande bestämmelser. Man ifrågasatte också om inte naturvårdsverket med sina föreslagna, vittomfattande åtgärder överskred sina befogenheter.

Nåväl – den 20 maj 1981 utfärdade naturvårdsverket de skärpta föreskrifterna om avgasrening *m. m.* för bensindrivna bilar med tillämpning fr. o. m. 1983 års modeller.

Bilindustrin överklagade naturvårdsverkets beslut till regeringen, som gjorde den ändringen att man gav bilindustrin ytterligare två år för att kunna

anpassa sig till de nya, skärpta kraven. Det är alltså först på 1985 års modeller som de nya, skärpta föreskrifterna skall behöva tillämpas.

Vinnes tid vinnes råd, heter det, och den frist som nu utsatts bör användas till att anpassa de svenska normerna för rening av bilavgaser till dem som gäller inom EG-länderna. Detta har krävts i två moderata motioner, nr 1924 av Rune Rydén m. fl. och nr 1457 av mig själv, motioner som nu behandlats av jordbruksutskottet i dess betänkande nr 27.

Så sent som i höstas behandlade utskottet problemen med bilavgaserna, och utskottet utgick då ifrån att man från svensk sida skulle fortsätta att verka för största möjliga harmonisering av avgaskraven i Europa. Eftersom utskottet nu yrkar avslag på våra motioner, måste utskottets förhoppning om en harmonisering av avgasnormerna innebära att de stora bilproducerande länderna i Europa skall skärpa sina normer så att de kommer upp i nivå med de svenska.

Självfallet är det lovvärt och bra att gå före när det gäller att förbättra miljön, men man får samtidigt inte glömma de ekonomiska realiteterna.

I vårt land tillverkas mindre än 300 000 personbilar per år, medan EG-länderna producerar ca 10 miljoner enheter. Samtidigt har vi mera långtgående bestämmelser för avgasrening än något av dessa bilproducerande länder. De länderna har dessutom större miljöproblem än vårt glest befolkade land.

Ett exempel: För Volkswagen, som är den största bilexportören till Sverige, motsvarar denna export blott tre dagars tillverkning. För denna relativt lilla produktion kräver vi alltså ett effektivare reningssystem med åtföljande högre kostnader. Dessa svenska särregler uppfattas säkert som diskriminerande för den utländska bilindustrin, vilket kan få negativa konsekvenser för svensk export. Det kan tilläggas att inte mindre än 70 % av vår personbiltillverkning går på export.

Det är orimligt att stora delar av vår export skall äventyras och att hela bilismen i vårt land skall drabbas av kostnadsfördyringar därför att bilen inom vissa områden i en del tätorter förorsakar sanitära olägenheter. Där sådana olägenheter finns bör i stället införas lokala bestämmelser som minskar privatbilismen, begränsar tomgångskörningen m. m.

Som jag tidigare nämnde har utskottet yrkat avslag på de två moderat-motionerna, vilket naturligtvis är beklagligt. Dessutom är det märkligt att utskottsmajoriteten i stort sett endast baserar sitt avslagsyrkande på en undersökning som AB Svensk Bilprovning utfört. I denna sägs det att det inte finns fog för påståendet att de svenska avgasnormerna skulle medföra en ökad bränsleförbrukning. I denna fråga föreligger dessutom olika uppfattningar.

Detta är närmast ett skandalöst dåligt skäl för att avvisa motionerna. Varför tar man inte upp de omfattande ekonomiska problemen som redogjorts för i motionerna och som är av utomordentligt stor betydelse för en ytterst viktig del av vår export? Varför motiverar man inte varför den stora europeiska bilmarknaden med tio miljoner enheter skall anpassas till lilla Sveriges avgasnormer, vi som endast producerar något som högst 300 000

personbilar per år? Varför tar man inte upp de förslag till alternativa åtgärder för att minska de olägenheter bilavgaserna medför som vi har föreslagit?

Nej, utskottsmajoriteten har verkligen inte haft någon större ambition att på ett seriöst sätt behandla de båda motionerna. När Maj Britt Theorin påstår att vi moderater går bilindustrins ärende, får jag väl tillägga att vi i så fall går ärende för 390 000 människor som sysselsätts inom bilismen i Sverige – deras trygghet i arbetet skall man heller inte glömma bort.

Med det sagda, herr talman, yrkar jag bifall till reservation nr 2.

Anf. 58 MAJ BRITT THEORIN (s) replik:

Herr talman! Låt mig för Knut Wachtmeister klargöra att utskottet har väldigt klart och tydligt sagt ifrån att det finns olika regler i olika länder. Vi vet exempelvis att USA och Japan har väsentligt strängare avgasbestämmelser än Sverige, men också de stora bilproducerande länderna i EG är splittrade. Västtyskland har mycket starka ambitioner att söka skärpa kraven, och även Belgien, Nederländerna och Danmark vill göra det.

Det finns alltså delade meningar i Västeuropa, men alldeles uppenbart är det inga delade meningar hos bilindustrin, och Knut Wachtmeister gav klart besked om att moderaterna företräder bilindustrins ganska snäva ekonomiska intressen.

Jag fick inte något svar på min fråga varför svensk bilindustri kan producera en tredjedel av sina bilar i enlighet med de skärptare reglerna för export till USA, så att amerikanska medborgare kan tillgodogöra sig effekten av de högre miljökraven, men inte skulle kunna klara samma bestämmelser när dessa gäller i Sverige.

Låt mig också säga att så enkelt är inte problemet att man kan vidta lokala åtgärder för att begränsa skadeverkningarna. För att i Stockholm uppnå WHO:s gränsvärden för kväveoxid behöver man minska trafiken med 20 % – ja, upp till 50 % på vissa ställen. För att uppnå WHO:s riktvärden för koloxid behöver den nuvarande trafikmängden i fordon per dygn i Stockholm på flera håll – Hornsgatan, Ringvägen, S:t Eriksgatan, Flemminggatan, Sveavägen – minska med mellan 50 och 80 %. Jag undrar om biltillverkarna och herr Wachtmeister är intresserade av att införa de skärpta lokala bestämmelser som detta skulle erfordra.

Det måste rimligen vara bättre att stämma i bäcken än att vänta tills vi kommer till ån. Det är naturligtvis viktigare att vi äntligen får mera skärpta regler så att människors hälsa sätts i första hand. Får jag påminna om att vi har känt till blyets skadeverkningar på människor och miljö i 17 år!

I 17 år har vi arbetat med att göra oss av med blyet i bensinen. Ännu har vi inte kommit dit. Hur många människor har drabbats av allvarliga skadeverkningar innan vi här i riksdagen kan fatta det slutgiltiga beslutet om en tidsplan för det totala avskaffandet av bly i bensinen?

Anf. 59 KNUT WACHTMEISTER (m) replik:

Herr talman! Det är naturligtvis glädjande att den svenska bilindustrin har så kvalitativt hög standard att den ändå kan konkurrera på den amerikanska

marknaden. Men Maj Britt Theorin vet ju inte hur mycket bättre det skulle ha gått om vi inte hade dessa särregler.

Beträffande EG-ländernas avgaskrav står det i utskottsbetänkandet: "I samtliga EG-länder gäller f. n. mindre långtgående bestämmelser än i Sverige." Det kan hända att Västtyskland har ambitionen att höja kraven, men än så länge har man inte gjort det. Och om EG-länderna skulle höja kraven skall vi självfallet följa med; det är det som motionerna utmynnar i.

Sedan talar Maj Britt Theorin om undersökningar i Stockholm, men de är faktiskt osäkra och motsägelsefulla. Enligt andra källor än de som Maj Britt Theorin åberopar visar undersökningarna att WHO:s rekommenderade gränsvärden för luftföroreningar sällan överskrids. Där står alltså uppgift mot uppgift.

Självfallet är vi angelägna att få en god miljö, men vi måste rätta munnen efter matsäcken. Maj Britt Theorin kan nog erkänna att många av de västeuropeiska länderna med sin täta bilism och sina stora befolkningsskoncentrationer har större miljöproblem än vi har i vårt land.

Anf. 60 MAJ BRITT THEORIN (s) replik:

Herr talman! Den källa jag hänvisar till är hälso- och miljöförvaltningen i Stockholms kommun, som själv har ett ambitiöst program för hur man skall minska bilismens skadliga verkningar i Stockholm. Jag tror att jag kan gå i god för att uppgifterna är helt tillförlitliga. Man har vidtagit prov i ett antal år, och vi kan vara helt säkra på att de följer de bestämmelser som gäller. Där finns inga risker med de undersökningar som hälso- och miljöförvaltningen i Stockholm har gjort.

När Knut Wachtmeister så klart går ärenden åt den ekonomiska sidan av bilindustrin vill jag bara säga att bilindustrin i Sverige ju klarar en tredjedel av sin produktion med skärpta miljökrav utan att gå över styr. Tvärtom, dess export till den amerikanska marknaden är mycket lönsam. Detta betyder naturligtvis också att arbetarna inom bilindustrin kan behålla sina jobb trots de skärpta krav som gäller för den tredjedel av produktionen som går på export till USA.

När det gäller EG-länderna och Europa är bilindustrin i de olika länderna oerhört stark. Den konferens som jag själv deltog i visade tydligt och klart hur man mycket metodiskt på alla områden presenterade argument emot varje skärpning av bilavgasbestämmelserna, varje åtgärd mot bilindustrin. Ordagrant samma argument återfinns i den svenska bilindustrins propagandamaterial till riksdagsledamöter och massmedia, exakt samma argument återfinns i de moderata kraven till Sveriges riksdag.

Det är naturligtvis inte av hänsyn till miljön och till de skadeverkningar som drabbar människorna som bilindustrin för fram de här argumenten. Det är självklart att bilindustrin vill ha en harmonisering med EG-länderna, där den verkligen har ett starkt inflytande, just för att inte få skärpta krav på sig. Det bör vi väl kunna tala klarspråk om.

Jag har stor förståelse för att bilindustrin vill slå vakt om sina ekonomiska

intressen, men vår och jordbruksutskottets uppgift här i riksdagen är att slå vakt om människors hälsa. Det är därför socialdemokratien år efter år har krävt ett åtgärdsprogram, och fått riksdagen bakom det, och en tidsplan för blyets avskaffande i bensinen. Men tyvärr har vi borgerliga regeringar än så länge, och det är anledningen till att vi inte har fått igenom kraven. När hösten kommer skall vi väl räkna med att också snabbt program kommer att sättas in för att fullfölja de socialdemokratiska kraven.

Anf. 61 KNUT WACHTMEISTER (m) replik:

Herr talman! Det är väl riktigt att jordbruksutskottet har till uppgift att slå vakt om miljön, men den samlade riksdagen har också till uppgift att slå vakt om landets ekonomi. Nu har inte Maj Britt Theorin flera repliker till mig, och därför skall jag inte ställa någon fråga, men jag måste ändå konstatera att det knappast går att hävda att vår konkurrensförmåga som bilexporterande nation stiger, om vi har avgasregler som är väsentligt strängare och därmed också dyrare än med oss konkurrerande bilproducerande länders.

Anf. 62 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! I jordbruksutskottets betänkande nr 27 besvaras ett antal motioner om problemen med bilavgaser. Bland dessa motioner finns vpk:s miljöpolitiska motion med yrkande I b, som tar upp frågan om behovet av hygieniska gränsvärden för luften i våra tätorter och runt våra industrier.

Jag konstaterar att utskottet, nu som tidigare, intar en förhållandevis positiv hållning till de problem som motionen tar upp. Orsaken till att sådana här motionskrav reses är ju att man vill driva på i en angelägen miljöfråga och få en redovisning inför riksdagen av läget i den aktuella frågan. Motionerandet innebär också en politisk viljeinriktning från det parti eller de partier som reser motionskrav.

I sin skrivning hänvisar utskottet till tidigare ställningstaganden med anledning av liknande motioner tidigare år. Man visar att andra länder har båda strängare och mindre långtgående krav på avgasrening från motorfordon än vad Sverige har. Man gör också klart att det inte finns någon bindande internationell norm att följa, utan att varje land har att ta ställning utifrån sina villkor. I vår motion 1044 yrkar vi som sagt på etablerande av hygieniska gränsvärden i den luft som människorna skall andas i våra tätorter och runt våra industrier. Läggs sådana gränsvärden fast, och läggs de på en för folkhälsan betryggande nivå, då kommer det att få effekter på hela den följande samhällsplaneringen; detta givetvis om man verkligen söker leva upp till de satta hygieniska gränsvärdena för vådliga luftföroreningar.

Det är synnerligen angeläget att sådana gränsvärden snarast fastställs. Vi är medvetna om att det kräver ett omfattande underlag, men ett sådant torde i dag föreligga i betydande omfattning. Det är därför på tiden att regeringen snarast lägger fram ett åtgärdsprogram för att komma till rätta med de vådliga luftföroreningarna, som ju till stor del kommer från den motordrivna trafiken. Utskottet hänvisar, här som i så många andra fall, till pågående utredning, som skall komma med förslag till hösten. Utredningens förslag

förutsätts komma att innehålla ett åtgärdsprogram mot luftföroreningar och även vissa gränsvärden.

Med den hänvisningen lämnas motionerna utan vidare åtgärd, som det brukar heta. Som jag redan här anfört anser vi att det är på tiden att någonting händer med det åtgärdsprogram som riksdagen sedan länge krävt. Därför yrkar jag bifall till den reservation nr 1, som är fogad till utskottsbetänkandet och som är framlagd även med anledning av vår motion nr 1044, yrkande 1 b.

Anf. 63 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Vi behandlar nu jordbruksutskottets betänkande 1981/82:27 om bilavgaser m. m. Jag vill inledningsvis yrka bifall till utskottets hemställan i det betänkandet. Det har avgivits två reservationer: en socialdemokratisk reservation, vari man tycker att arbetet med åtgärdsprogrammet går för sakta, och en moderat motion, där man säger att det görs för mycket på det här området, varigenom det skapas problem för bilindustrin.

Men först några ord om problemet med bilavgaser.

Biltrafiken har ökat väsentligt under de senaste årtiondena, och även om ökningstakten just nu inte är lika snabb, har ändå betydande problem skapats på grund av bilavgaserna, framför allt inom de stora tätorterna. Även mindre tätorter har i dag problem på grund av bilavgaser.

Biltrafiken är den största enskilda källan till luftföroreningar. De består inte bara av bly, även om blyproblemet varit det stora diskussionsämnet under flera år. I bilavgaserna finns också många kväveoxider, och de är en betydande källa till försurning. Och försurningen är ju ett av våra stora miljöproblem i dag. Bilavgaserna medverkar således på detta sätt till försurningen. Därutöver finns det också koloxid och kolväten i bensinen. Dessa fakta har både riksdag och regering känt till. Det är därför som det under de senaste åren också har gjorts en hel del. Blyhalten i bensin har t. ex. minskats ganska kraftigt de senaste åren. Den 1 januari 1980 sänktes blyhalten i lågoktanig bensin från 0,4 till 0,15 g/l. Den 15 april 1980 sänktes blyhalten i högoktanig bensin från 0,4 till 0,15 g/l. Detta har inneburit att utsläppen av bly genom bilavgaser har minskat ganska ordentligt.

Det har redovisats att utsläppen av bly från bilavgaser 1975 var 1 500 ton. 1980 hade dessa utsläpp sjunkit till 1 100 ton. Det var alltså före sänkningen av blyhalten i den högoktaniga bensinen. I dag, 1982, torde värdet vara klart lägre än dessa 1 100 ton. Jag skulle, eftersom värdet hade minskat med nästan en tredjedel från den tid då vi tillät blyhalten 0,4 g/l, tippa att det ligger någonstans kring 700 ton. Jag ställer mig därför litet tveksam till Maj Britt Theorins uppgifter att utsläppen av bly i dag skulle vara 1 200–1 400 ton. Jag tror att den siffran är för hög. Utsläppen bör i dag ligga på ungefär halva den summan.

Utsläppen av andra ingredienser i bilavgaserna har också sjunkit till följd av de krav på avgasrening som numera ställs på bilarna. Naturvårdsverket, som har fått ansvaret för tillsynen på detta område, har utfärdat tillämpningsföreskrifter till bilavgaskungörelsen. De föreskrifter som verket senast

har utfärdat har överklagats av bilindustrin. Regeringen har, som Knut Wachtmeister sade, med anledning av detta överklagande skjutit två år på ikraftträdandet av tillämpningsföreskrifterna. I vart fall det ena av dessa två år kan motiveras med att överklagandeprocessen har tagit ett år och alltså försenat handläggningen med samma tid. Bilindustrin behöver ju viss tid på sig för att klara omställningen.

Den diskussion som har förekommit har också lett fram till att vi har fått en bilavgaskommitté. Kommittén skall försöka anvisa vägar för att vi skall kunna lösa dessa problem. Kommittén skall också försöka redovisa de hälso- och miljörisker som bilavgaserna innebär, föreslå åtgärder samt studera hur vi ekonomiskt kan klara dessa åtgärder. Kommittén skall också försöka lägga fast ett program för forskning och utveckling på detta område. Bilavgaskommittén har dessutom fått i uppdrag att ta fram en tidsplan hur vi skall få blyfri bensin och att föreslå gränsvärden.

Kommittén avser att lägga fram sina förslag i höst. Då får vi denna tidsplan, förslagen till gränsvärden och alla övriga förslag till de åtgärder som behövs för att vi skall kunna klara av problemet med dessa luftföroreningar.

Ett radikalt sätt att komma ifrån blyet i bensinen är att i stället blanda in någon typ av motoralkohol, etanol eller metanol. Bilavgaskommittén har i uppdrag att bevaka utvecklingen också på detta område. Och i varje fall centerpartiet har agerat för att den svenska produktionen av etanol skall öka, för att vi därigenom skall få bättre möjligheter att ta bort blyet i bensin.

Också energiskattekommittén har ett uppdrag på detta område. När kommittén föreslår energiskatter, skall den ta hänsyn till bränslenas påverkan på miljön.

Jag skall kommentera reservationerna något.

I reservation 1 anser socialdemokraterna att det är fel att regeringen har uppskjutit tidpunkten för ikraftträdande av de tillämpningsföreskrifter som naturvårdsverket har lagt fram. Men i varje fall ett av de två årens förskjutning kan motiveras, som jag sade tidigare.

Allt det övriga som socialdemokraterna kräver i reservation 1 kommer vi att få besked om i höst. I bilavgaskommittén sitter expertis med kunskaper på detta område. Det skulle vara fel av oss att nu kräva ett åtgärdsprogram, när vi kommer att ha bättre kunskap om detta i höst. Vi får alltså därmed ett bättre förslag och kommer att göra ett bättre jobb. Det finns anledning att vänta ett halvår – därigenom gör vi miljön en bättre tjänst än om vi i dag utför ett hastverk, som vi sedan kanske inte har möjlighet att hantera.

I reservation 2 tar moderaterna upp frågan om att anpassa våra bilavgasregler till de regler som finns inom EG. Jag vill klart säga att vi inte kan ställa upp på det förslaget, eftersom EG för det första inte har lika regler i alla länder och för det andra har betydligt lägre krav än vi har i Sverige. Naturvårdsverket har ändå så långt möjligt försökt att anpassa våra regler till de system som finns ute i Europa, även om vi ställer litet längre gående krav än de gör där. Jag tror att det är viktigt att vi använder ungefär samma system och samma teknik. Att vi sedan ställer hårdare krav är en annan sak, och det

bör vi göra även i fortsättningen. Vi bör påverka utvecklingen internationellt på detta område, lika väl som på många andra miljöområden, för att få en bättre ordning. Att problemen är större nere i Europa är inget motiv för att vi skall vara överksamma.

Knut Wachtmeister berörde frågan om ökad bensinåtgång. Vid de tester och prov som Svensk bilprovning tillsammans med naturvårdsverket har gjort har det visat sig att avgasrening inte medför ökad bränsleåtgång. Det är snarare så att de bilar som har en bra avgasrening har en något lägre bränsleförbrukning än andra bilar. Bränsleförbrukningen bestäms ju av en rad andra faktorer.

Jag tror också att Maj Britt Theorin har rätt när hon säger att varken Knut Wachtmeister eller bilindustrin är intresserade av att vidta så kraftiga lokala begränsningsåtgärder i trafiken att de kan lösa problemen på avgasområdet den vägen.

Därmed har också de frågor som Per Israelsson ställde blivit besvarade. Han säger att anledningen till att vpk väckt motioner i dessa frågor är att man vill driva på. Jag tycker att det är fullt riktigt att man gör det. Men vpk måste också förstå att vi inte bara kan komma med ett åtgärdsprogram utan att först inhämta den kunskap som finns. Om vi gör det tror jag vi får ett förslag till program som går att genomföra och som kan vara positivt för miljön.

Herr talman! Därmed yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 64 MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Eftersom Lennart Brunander säger att blyhalten har minskat kraftigt, vill jag bara påminna om att det ligger en viss risk i att använda bilindustrins argument – det är nämligen deras siffror och argument som används.

Vi kan naturligtvis inte vara nöjda med den här minskningen av blyhalten i bensin. Vi vill ha helt blyfri bensin. Det är bra om minskningen har fått effekter, men låt oss först se på de verkligt konkreta resultat som kommer att redovisas efter den senaste sänkningen av blyhalten.

Låt mig påminna om att debatten om blyfri bensin har pågått i 17 år – den började 1965. Då – liksom hela tiden sedan dess – gick bil- och oljeindustrin snabbt till motangrepp och förnekade att blybensinen skulle utgöra en hälsofara. Jag fick personligen uppleva detta i Düsseldorf 1980, när en mycket skicklig företrädare för blyindustrin minutiöst argumenterade mot påståendet att blyet i bensinen skulle vara det som åstadkom någon skada.

Sedan har vi fortsatt i Sverige. Symposier om blyet anordnades 1966, 1967 begärdes i en socialdemokratisk riksdagsmotion åtgärder för att successivt avskaffa blytillsatserna. Så småningom lade en särskild ledningsgrupp fram ett förslag om att blyfri bensin borde finnas tillgänglig i Sverige senast 1977.

Ännu har vi inte fått blyfri bensin i Sverige, fastän det är möjligt i andra länder. Det är viktigt att hålla i minnet att vi efter 17 års debatt ännu inte är framme vid det som är fullt möjligt i andra länder, nämligen att ha helt blyfri

bensin – detta trots blyets enorma skadeverkningar, vilket jag talade om i mitt första inlägg.

Lennart Brunander och Knut Wachtmeister påpekade att naturvårdsverkets föreskrifter har blivit senarelagda två år till 1985. Det är precis detta som vi har kritiserat så starkt. Det visar nämligen – vilket vår kritik också har riktat in sig på – att regeringen är beredd att följa bilindustrins intressen. I en debatt här i kammaren för två år sedan om bly i bensin påtalade dåvarande jordbruksministern – och även nuvarande – Anders Dahlgren att blyfri bensin kanske inte är det första vi kan genomföra i ett allt kärvare ekonomiskt läge. Det var för två år sedan. Jag frågade honom om den blyfria bensinen skulle komma 1981 eller 1983 och vilken tidplan han kunde ange. Han svarade att den blyfria bensinen skulle komma så snart som möjligt. Men det var inte det första man skulle tänka sig att genomföra i ett kärvt ekonomiskt läge. Då får viktiga miljöförbättringar vänta.

Det är exakt vad Anders Dahlgren och den borgerliga regeringen har gjort. Viktiga miljöförbättringar får vänta. Man svarar upp mot bilindustrins överklaganden och senarelägger till 1985 års bilmodeller det ikraftträdande som naturvårdsverket har krävt. Detta är ingenting annat än att åsidosätta viktiga miljökrav.

Det som riksdagen har begärt är inte att man skall hetsa fram ett dåligt program. Riksdagen begärde 1979 av regeringen ett åtgärdsprogram snarast möjligt. Vi är nu framme vid 1982 och har ännu inte fått någonting som liknar ett åtgärdsprogram. Utredningarna är färdiga – det vet vi. Men den politiska viljan saknas hos den borgerliga regeringen. Det är inte fråga om att vänta ett halvår. Möjligen kan bilavgaskommittén presentera några tankar redan i höst. Sedan skall de remissbehandlas. Det innebär att vi får räkna med ytterligare ett års försening. Det visar exakt vilket miljöintresse som miljöministern Anders Dahlgren och hans regering har.

Anf. 65 KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Jag konstaterar att Lennart Brunander inte berörde de ekonomiska aspekter som har tagits upp i våra resp. moderatmotioner. Dessa aspekter utgör trots allt en mycket viktig del i det hela.

Jag vill ytterligare understryka hur väsentligt det är att vi får en bra miljö. Jag har noggrant studerat den undersökning som Stockholms kommuns miljö- och hälsovårdsförvaltning gjorde 1980. Den kallas Stockholmsluft – undersökning av luftföroreningar under 1980. Där konstateras faktiskt att man i Stockholm hade lägre värden, dvs. en bättre luft, än de jämförbara städerna Augsburg, München och Nürnberg i Västtyskland samt Montreal, Toronto och Vancouver i Canada. Det finns naturligtvis olika möjligheter att tolka sådana här undersökningar. Man får akta sig för att tolka dem ensidigt.

Bensinförbrukningen var det enda som man hängde upp yrkandet på om avslag på våra motioner. Där råder emellertid delade meningar. Svensk bilprovning har förklarat att bilavgasrening inte medför ökad bensinförbrukning, medan det på andra håll sägs att den medför upp till ca 7 % ökad

bensinförbrukning. Där står alltså uppgift mot uppgift. Det vore bra att få en opartisk utredning till stånd som klart visade hur det ligger till.

Anf. 66 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Jag vill börja med att säga till Knut Wachtmeister att det inte bara var förslagen beträffande bensinförbrukningen som gjorde att utskottet avstyrkte motionen. Det viktigaste var miljösynpunkterna. De åtgärder som vi har vidtagit och som vi kommer att fortsätta med för att minska bilavgaser innebär miljöförbättringar, som måste komma att fortsätta. Att det finns städer ute i världen som har sämre luft än Stockholm får inte utgöra något motiv för att ingenting göra eller för att ta ett steg tillbaka, vilket de moderata motionerna egentligen innebär.

När det gäller ekonomin, så är det naturligtvis av betydelse på vilket sätt vår bilindustri kan arbeta. Jag är emellertid alldeles övertygad om att den klarar problemen. Den gör det i dag, och den kommer också att göra det i framtiden. Jag tror också att det är viktigt att man så långt det är möjligt kan harmonisera bestämmelserna med omvärlden, inte så att vi skall sänka våra krav, men man kan välja teknik och sätt att göra mätningar, så att det blir överensstämmelse i de olika länderna. Sedan får kraven successivt ändras i andra länder, så att vi på det sättet kommer i nivå med varandra.

Maj Britt Theorin sade, att när regeringen vill skjuta på ikraftträdandet, är det fråga om en eftergift åt bilindustrin. Det är möjligt att man kan se saken på det sättet. Naturligtvis måste man värdera sådana här saker från olika utgångspunkter. Regeringen har, såvitt jag förstår, gjort bedömningen att det inte har varit möjligt för bilindustrin att anpassa sig så snabbt som det varit önskvärt. Detta är bakgrunden, men det rör sig inte om någon ändring av reglerna som sådana utan om ett uppskjutande av ikraftträdandet. Detta måste vara bättre än att ändra reglerna för att få ett tidigare ikraftträdande.

Maj Britt Theorin sade vidare att jag när jag redovisade de mängder bly som släpps ut använde mig av bilindustrins rapporter, som man enligt hennes mening inte kan lita på. Men jag har inte använt bilindustrins rapporter utan en rapport från statens naturvårdsverk. Denna rapport, som omfattar tiden fram till 1980, visar att blyutsläppen 1975 uppgick till 1 500 ton per år, medan siffran 1980 var 1 100 ton per år. 1980 hade vi sänkt beträffande lågoktanig bensin men inte beträffande högoktanig. Antagandet att minskningen skulle varit minst lika stor från 1980 till 1982, när sänkningen på den högoktaniga bensinen kom, är inte realistisk. I och för sig kan jag inte bevisa detta, men det är ganska troligt att det rör sig om en sådan sänkning. Man kan försöka bevisa det på ett annat sätt. Tar man den totala bensinförbrukningen och sänker blyinblandningen från 0,4 g/l till 0,15 g/l, blir det en sänkning till nästan en tredjedel, och då bör resultatet bli ungefär detsamma. Detta vill jag betrakta som ett stöd för de siffror som jag nämnde.

Maj Britt Theorin sade att frågan diskuterats i 17 år. Men under dessa år har ju socialdemokraterna varit i regeringsställning 10–11 år – och då hände inte särskilt mycket. Det som har hänt har faktiskt hänt under de senaste 5–6

ären. Jag tycker verkligen att det är rimligt att vänta på bilavgaskommitténs förslag. Har vi tillsatt en utredning har det ju skett med den utgångspunkten att utredningen skall kunna lägga fram ett förslag som skall genomföras. Kan förslaget föreligga i höst, anser jag att det är helt riktigt att vänta. När vi i riksdagen diskuterar frågan om användning av etanol i bensinen, har socialdemokraterna inte varit intresserade av att ställa upp, utan valt en helt annan linje. Denna användning skulle ju dels ha tagit bort bly, dels ha minskat förbrukningen av olja, vilket också skulle ha varit positivt.

Anf. 67 MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Jag vill till Lennart Brunander först säga: Jag har naturligtvis ingenting alls att invända mot att blyet i bensinen minskar och att vi nu åtminstone skulle kunna säga säkert att vi inte släpper ut mer än 1 100 ton bly per år – att utvecklingen är bättre än tidigare. Det är naturligtvis bra om blyet i bensinen minskar. Men frågan är om man nöjer sig med detta eller inte. Socialdemokratin nöjer sig inte.

Regeringen har nöjt sig med detta t. v. – regeringen är ju inte beredd att vidta några åtgärder ännu för att få fram helt blyfri bensin. Det har också Anders Dahlgren sagt här i kammaren. Det är en sådan fråga som får vänta, har han sagt ifrån, och det visas också genom regeringens praktiska handlande.

Men det är väl att ta i litet väl kraftigt att säga att det som har skett har skett under de fem sex senaste åren och att det som varit dessförinnan inte har varit någonting.

År 1965 kom debatten i gång, och 1967 väcktes det en socialdemokratisk motion där man krävde att blytillsatserna successivt skulle avskaffas. Så tillsattes en särskild grupp, som i sitt slutbetänkande våren 1971 föreslog att blyfri bensin borde finnas i Sverige senast 1977.

Det är på socialdemokratiskt förslag som blyet i bensinen stegvis har minskat, först till 0,4 och därefter till 0,15 gram per liter. Att det sedan har råkat sitta borgerliga regeringar är kanske mer ett olycksfall i arbetet. Det är inte de som har drivit fram besluten, utan kraven kommer från socialdemokratiskt håll.

Vad vi har begärt och vad riksdagen fattade beslut om 1979 var att vi snabbt skulle få ett åtgärdsprogram. Utskottet och riksdagen har påpekat alla de risker som finns och de problem som vi ser, och riksdagen har av regeringen krävt ett snabbt åtgärdsprogram. Det var 1979. Betyder inte riksdagens uttalanden någonting alls? Det är väl en fråga som man ändå måste ställa sig.

När regeringen nu senarelagt tillämpningsföreskrifterna – vilket vi kritiserar – så att de skall gälla från 1985 har regeringen i praktisk handling visat vem man lyssnar på. Inte är det miljöförmyndigheten, utan det är bilindustrin. Bättre än så kan man inte redovisa vems intressen man företräder.

Onsdagen den
21 april 1982

*Anslag till folk-
pensioner m. m.*

Anf. 68 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Maj Britt Theorin sade att detta att vi hade haft borgerliga regeringar var ett olycksfall i arbetet. Det är i så fall ett ganska trevligt olycksfall, eftersom det har lett fram till att vi fått mindre bly i bensinen.

Hon sade också att regeringspartierna är nöjda med den situation som är, men det är vi inte. Jag tror att vi egentligen har ungefär samma strävanden. Maj Britt Theorin och jag, socialdemokraterna och vi som sitter i regeringen. Skillnaden är den att vi vill vänta på den utredning som har tillsatts och som har möjligheter att ge oss den kunskap i detta ämne som krävs för att vi skall kunna lägga fram ett bra förslag.

Jag har inte sagt att riksdagskravet från 1979 är förhastat. Det var det naturligtvis inte. Men vad jag tycker är förhastat är socialdemokraternas krav i dag att lägga fram ett förslag just nu, när vi ändå har svaret på de här frågorna mycket nära i tiden.

Anf. 69 MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Jag vill då bara slutligen säga: Det är kanske inte någon skillnad mellan våra strävanden, men det är en skillnad mellan vad vi gör, och det är handlingen som har något värde. Och i handling har den borgerliga regeringen tyvärr visat vems intressen den företräder.

Anf. 70 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Skillnaden har hittills varit att socialdemokraterna har pratat om detta medan regeringen har handlat.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (åtgärdsprogram)

Utskottets hemställan bifölls med 148 röster mot 147 för reservation 1 av Svante Lundkvist m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 (anpassning av bilavgasbestämmelserna)

Utskottets hemställan bifölls med 234 röster mot 61 för reservation 2 av Arne Andersson i Ljung m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

11 § Anslag till folkpensioner m. m.

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande 1981/82:10 om anslag till folkpensioner m. m. (prop. 1981/82:100).

Anf. 71 TREDJE VICE TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålls gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

Anf. 72 SVEN ASPLING (s):

Herr talman! Det är nu tredje året i följd vi i riksdagen behandlar den borgerliga regeringens attacker på ATP och vårt pensionssystem. Vid den senaste debatten här i kammaren i december i fjol hade jag anledning understryka att regeringens angrepp på pensionssystemet skapat oro och osäkerhet inte bara bland dagens pensionärer utan också bland blivande pensionärer. Genom regeringens åtgärder höll förtroendet till ATP och vårt pensionssystem på att undergrävas.

Den debatt vi upplevt under senare tid har i hög grad bekräftat dessa farhågor. Vad vi upplever är en förstucken propagande mot hela ATP-systemet. Vi som var med när de borgerliga började kampanjen mot ATP för 25 år sedan känner igen det mesta då det gäller denna form av propaganda.

Striden om ATP gällde i hög grad finansieringen av pensionssystemet och värdesäkring av pensionerna. Värdesäkring är grunden för ATP. Det är den grunden man nu håller på att riva upp. Detta drabbar dagens pensionärer men kanske främst dagens löntagare när de så småningom går i pension. Riksförsäkringsverket har i ett remissvar till socialförsäkringsutskottet påpekat att försämringen av pensionernas värdesäkring på sikt kan leda till att pensionsnivån sjunker från 65 till 45 % av inkomsten under de aktiva åren. Naturligtvis skapar detta oro och osäkerhet hos den enskilde.

Konsekvenserna är också uppenbara – följden har blivit en ökad privatisering av pensionstryggheten genom egna dyra pensionsanordningar, som främst blir förbehållen bättre situerade grupper. Det må vara en sak att marknaden för privata pensionsförsäkringar är god, men det allvarliga är om detta underblåses av en smygande propaganda mot ATP-systemets tillförlitlighet. På det här sättet håller man på att vrida klockan tillbaka till de förhållanden som förelåg före ATP-reformens genomförande.

Det är f. ö. inte bara värdesäkring som angrips. Röster höjs nu även för att ersätta ATP:s fördelningssystem med ett premiereservsystem, som är det vanliga sättet att finansiera privata försäkringar. ATP är uppbyggt på fördelningssystemet, som innebär att löpande avgifter tas ur produktionen och skall svara mot pensionsutbetalningarna. AP-fonden tillkom för att klara pensionsutbetalningarna även vid konjunkturedgångar och för att kompensera för nedgång i sparandet och samtidigt vara en utjämnande faktor då det gällde förskjutningarna i befolkningens ålderssammansättning. Särskilt nu, när antalet ATP-pensionärer ökar för varje år och de enskildas pensioner blir större, är det av stor betydelse att AP-fonden kan hållas intakt. Vi kan också fråga oss var vi skulle ha stått i dag utan det kollektiva sparande AP-fonden inneburit. Inget premiereservsystem skulle ha klarat detta, för i själva verket blev AP-fonden grunden för en miljon nya bostäder på tio år, för skolor, sjukhus, daghem och annan kommunal service. Av särskild betydelse har AP-fonden varit för näringslivet, inte minst för de mindre och medelstora företagen. Det produktiva sparandet var under den socialdemokratiska regeringstiden omkring 15 % per år. Nu är det nere i 5 %. Allt mindre blir över för det produktiva samhällsbyggandet.

Nr 125

Onsdagen den
21 april 1982

*Anslag till folk-
pensioner m. m.*

Onsdagen den
21 april 1982

*Anslag till folk-
pensioner m. m.*

I propagandan mot ATP görs det ibland gällande att AP-fonden kommer att ta slut och att vi inte har råd att garantera nuvarande pensioner till ATP-pensionärerna. Den allmänna pensionsfondens redovisning för 1981 visar att pensionsavgifter och räntor på pensionskapitalet uppgick till drygt 42 miljarder kronor. Fonderna utbetalade i pensionsmedel 23,5 miljarder kronor. Överskottet uppgick till drygt 18,3 miljarder kronor. Ett i det närmaste lika stort överskott kan man räkna med för 1982.

Arbetsgivarnas avgifter till ATP fastställs för femårsperioder. Senast fastställde som bekant riksdagen 1979 avgifterna för perioden från 1980 t. o. m. 1984. Då som tidigare hade beslutet om de nya avgifterna föregåtts av en omfattande utredning av riksförsäkringsverket. Utredningen visade vilken förstärkning av avgifterna som fordrades för att fonderna inte på sikt skulle urholkas.

Den avgiftshöjning riksdagen då på grundval av riksförsäkringsverkets förslag fastställde gick moderaterna emot. Beräkningarna visade att utan en höjning skulle AP-fonden vara förbrukad på 20–25 år. Det bekymrade emellertid inte moderaterna vid deras ställningstagande. Om något år skall avgifterna till ATP fastställas för nästa femårsperiod. Utan att föregripa de ställningstaganden som då blir aktuella vill jag framhålla att det naturligtvis är angeläget att avgifterna får en sådan avvägning att ATP tryggas för framtiden. Eller för att citera verkställande direktören för AP-fonden, Krister Wickman, i årsberättelsens översikt:

”Den lagstadgade rätten till pension har sin garanti i de moraliska och politiska åtaganden som ligger i riksdagens beslut.”

Herr talman! Det var på hösten 1980 som den borgerliga regeringen inledde en medveten social nedrustning här i landet. Målmedvetet har man angripit de vitalaste delarna av det sociala trygghetssystemet, som arbetarrörelsen byggt upp i vårt land. Det gäller i hög grad ATP och pensionernas värdesäkring. Den socialdemokratiska politiken gav människorna ekonomisk trygghet efter ett långt förvärvsliv. De pensionshöjningar som skett sedan 1976 bygger helt och hållet på den tidigare socialdemokratiska reformpolitiken. De borgerliga regeringarna kan trots alla sina löften inte uppvisa några förbättringar för pensionärerna. Listan över försämringar blir emellertid allt längre:

Genom försämringen av basbeloppet är pensionerna inte längre värdesäkrade fullt ut.

Delpensionen har kraftigt försämrats.

Pensionärernas bostadsstöd har kraftigt försämrats.

Pensionärernas gynnsammare skatteregler har försämrats.

Tandvårdsförsäkringen – som är av särskild betydelse för de äldre – har kraftigt försämrats.

Sjukvårds- och medicinkostnaderna har höjts, vilket särskilt drabbar pensionärerna.

Genom kraftiga nedskärningar av det statliga stödet till kommuner och landsting försämrats vården och servicen för pensionärerna.

Sammantaget innebär den borgerliga politiken att ca 4 000 milj. kr. av

samhällets resurser omfördelats från pensionärerna till bl. a. en orättvis skattefundssubventionering, som bara gynnar de bättre situerade.

Detta samtidigt som den borgerliga politiken nu allt hårdare slår mot de sämst ställda pensionärerna.

725 000 folkpensionärer fick fr. o. m. april 80 kr. mindre per månad i kommunalt bostadstillägg. 30 000 pensionärer förlorade helt sitt bostadstillägg. Denna försämring innebär 960 kr. per år och drabbar nästan uteslutande de sämst ställda pensionärerna, de som saknar ATP.

Fr. o. m. april i år skulle, enligt de regler för beräkning av basbeloppet som gällde tidigare, pensionen ha ökat med 93 kr. per månad för ensam pensionär och 164 kr. per månad för pensionärspär. Denna ökning, som för innevarande år innebar ca 800 kr. för ensam pensionär och ca 1 500 kr. för makar, gick pensionärerna mjste om genom regeringens manipulation med basbeloppet. Också detta drabbar de sämst ställda pensionärerna hårdast.

Sammantaget har en ensamstående pensionär förlorat ca 2 500 kr. per år och ett pensionärspär ca 3 500 kr. per år på den borgerliga politiken.

Denna politik är djupt orättvis. Den går inte att försvara med att som centern hänvisa till pensionärer som har 75 000–80 000 kr. i allmän pension. Sanningen är att av vårt lands 1,8 miljoner pensionsmottagare högst 20 000 har en allmän pension av den storleksordning centern nämner.

Vi har bekämpat denna nedbrytning av det sociala trygghetssystemet. Vi måste stoppa den allvarliga och fortskridande urholkningen av pensionernas värdesäkring, och vi måste skapa förtroende för hela vårt pensionssystem. De växande grupper som ATP omsluter har en självklar rätt till den trygghet de genom ATP själva varit med om att bygga upp.

Låt mig därför få deklarerat att vårt parti i regeringsställning i höst kommer att återföra de tidigare och grundläggande principerna för värdesäkringen av pensionerna den 1 januari 1983. Därmed kan den ursprungliga innebörden av ATP:s värdesäkring återställas och den fortlöpande urholkningen av pensionernas värdesäkring stoppas. Detta är en av de viktigaste socialpolitiska uppgifter vi nu står inför!

Förutom att åstadkomma ett återställande av den fulla värdesäkringen är det angeläget att motverka effekterna av att basbeloppet i fortsättningen skall ändras endast en gång per år. Den tidigare metoden att uppräknat basbeloppet efter att priserna stigit med 3 % har under årens lopp varit föremål för kritik från pensionärernas egna organisationer. Man har bl. a. framfört krav på att förkorta tiden för indexhöjningarna genom att minska procentsatsen för förändringarnas utlösning.

Efter överläggningen med Pensionärernas riksorganisation har vi kommit fram till att en rimlig lösning kan vara att man vid fastställandet av basbeloppet för 1983 räknar upp detta inte bara enligt nu gällande bestämmelser utan dessutom med ett belopp som kan tjäna som en kompensation i förväg för kommande prishöjningar. Storleken av detta tilläggsbelopp bör fastställas efter överläggningar med företrädare för pensionärernas organisationer. Genom att tilläggsbeloppet ligger som en del

Anslag till folkpensioner m. m.

Onsdagen den
21 april 1982

*Anslag till folk-
pensioner m. m.*

av basbeloppet och också det blir värdesäkrat tjänar det även i fortsättningen som en förtida kompensation.

Pensionärernas riksorganisation har uttalat sin stora tillfredsställelse med den av socialdemokratin avgivna deklARATIONEN att värdesäkringEN skall återställas och med att man tillsammans med en socialdemokratisk regering blir i tillfälle att överlägga om pensionERNAS kommande utveckling.

Vårt besked om att återställa värdesäkringEN inom pensionssystemET har föranlett märkliga reaktionER på den borgerliga sidan och i den borgerliga tidningspressEN. Det har bl. a. gjorts gällande att det skulle vara ekonomiskt oansvarigt att stå fast vid våra löften till pensionärERNA. Efter att man i de borgerliga regeringsdeklARATIONERNA upprepade gånger förklarar att garantiERNA om värdesäkringEN av pensionERNA skulle infrias, har det tydligen nu blivit högsta moral att svika givna löften till pensionärERNA.

Herr talman! I det utskottsbetänkande vi nu behandlar föreligger ett antal borgerliga reservationER. Centern och moderaterna har en gemensam reservation beträffande pensionstillskott till undantagande från ATP. Det är en fråga som vid upprepade tillfällen varit föremål för behandling i såväl utskottet som här i kammaren.

Som bekant har riksdagen på regeringENS förslag beslutat att slopa möjligheten att anmäla undantagande från ATP fr. o. m. 1 januari i år. I likhet med pensionskommittén har regeringen i den proposition som låg till grund för detta beslut avstått från att lägga fram förslag om rätt till pensionstillskott vid undantagande. Jag skulle vilja tillägga att det säkerligen skett på goda grunder.

Vad man i reservationEN eftersträvar är en förmån som vederbörande inte betalat för utan frivilligt avstått från - ett ställningstagande som man vid upprepade tillfällen dessutom haft möjlighet att ompröva.

Utskottets majoritet har avstyrkt de motionER som på nytt aktualiserat denna fråga.

När vi nu behandlar grundläggande trygghetsfrågor för de äldre kan jag inte underlåta att säga att jag känner stor olust inför den argumentation som den borgerliga regeringen bedriver för att motivera den pågående sociala nedrustningen i landet. Nu får vi höra att löntagarna måste acceptera karensdagarna för att långvårdspatientERNA skall få det bättre. För att försvara det orättfärdiga karensförslaget ställer man löntagarna mot långvårdspatientERNA. Ihålligheten i den argumentationen blev uppenbar för alla när regeringen samtidigt tog 3 500 milj. kr. från kommunER och landsting, som ju främst har ansvaret för den viktiga äldrevården.

Och än värre blir det för kommunER och landsting om förslaget om ändringar i sjukförsäkringEN går igenom. OrdförandENA i kommun- och landstingsförbunden har påpekat att besparingarna på sjukförsäkringEN medför en minskning av kommunala skatteintäkter med närmare 600 milj. kr. per år. På grund av eftersläpningen av utbetalningarna av kommunal-skattemedel medför detta en dubbel effekt för kommunER och landsting för åren 1985 och 1986, dvs. skatterna minskar med ca 1 200 milj. kr. per år. Statssekreteraren i budgetdepartementET har enligt uppgifter i pressEN i dag

bekräftat att i kanslihuset finns inga tankar på att kompensera kommunerna för dessa pengar. Sanningen är alltså att långvårdspatienterna får det sämre om man inför karensdagar.

Vi har anledning att på allt sätt slå vakt om de äldres trygghet. Denna dag har riksdagen möjlighet att visa solidaritet med de äldre genom att återställa de viktiga och ursprungliga principerna för värdesäkring av pensionerna. Hur oriktigt och orimligt det beslut var som den borgerliga riksdagsmajoriteten drev igenom hösten 1980 vad gäller basbeloppsberäkningarna och därmed värdesäkring av pensionerna har utvecklingen till fullo bekräftat. Det var ett beslut som var både en utmaning och ett svek mot landets pensionärer och löntagare.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservation nr 1 samt i övrigt bifall till socialförsäkringsutskottets hemställan.

Anf. 73 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Till socialförsäkringsutskottets betänkande 1981/82:10 är fogade två moderata reservationer och en moderat-centerreservation. Jag kommer i mitt anförande att helt uppehålla mig kring dessa.

Liksom tidigare år har vi moderater, detta år i en motion av Nils Carlshamre m. fl., yrkat att nuvarande bestämmelser om inskränkningar i rätten till pensionstillskott vid undantagande av ATP skall slopas.

Vi motionärer finner det djupt otillfredsställande att vissa ålderspensionärer som enda inkomstkälla har grundbeloppet inom folkpensioneringen. Detta utgör f. n. för en ensamstående 16 910 kr. per år, dvs. 1 409 kr. per månad vid ett basbelopp om 17 800 kr. För makar utgör månadsbeloppet f. n. 1 150 kr. för vardera maken.

Dessa pensionärer har alltså en inkomststandard som ligger under eller omkring socialhjälpnormen.

Vi kan inte acceptera att pensionärer, som anmälde undantagande från ATP vid tilläggs pensioneringens uppbyggnadsskede och då inte hade en aning om att pensionstillskott skulle införas 1969, nu skall straffas ekonomiskt för detta. Det är ju vad som sker i praktiken.

Pensionstillskottet kan inte ses som en förmån inom ATP-systemet utan får i princip anses vara en skattefinansierad låginkomstutfyllnad och standardsäkring. Härtill kommer att de flesta som uppbär pensionstillskott inte direkt har bidragit till finansieringen av ATP. Taxeringsbestämmelserna har också medfört att företagare, som begärt undantagande från ATP, betalat högre stats- och kommunalskatt än den som med samma bruttoinkomst av jordbruk eller rörelse har varit ansluten till ATP. Detta beror på att ATP-avgiften hela tiden har varit avdragsgill vid inkomsttaxeringen och därmed sänkt underlaget för beräkning av skatten.

Den djupaste orättvisan inom hela vårt pensionssystem måste dock sägas vara, att man vid bedömningen av rätt till pensionstillskott för en änka efter en man som haft undantagande från ATP inte bara skall ta hänsyn till faktiskt utgående änkepension från ATP utan även till änkepension som *skulle ha utgått* om den avlidne maken inte hade omfattats av undantagande. Även när

Onsdagen den
21 april 1982

*Anslag till folk-
pensioner m. m.*

det gäller pensionstillskott till ålders- eller förtidspension, som uppbärs av änkan, har en sådan beräknad tilläggspension i form av änkepension betydelse.

Vi moderater finner det djupt orättvist och ojämnt att en änka skall straffas i pensionshänseende på grund av att hennes make en gång i tiden valde undantagande från ATP. Detta faktum är också föremål för en livlig debatt – inte minst bland handläggande tjänstemän vid våra försäkringskassor.

Pensionskommittén har i sitt slutbetänkande Familjepension funnit att gällande bestämmelser kan ge upphov till effekter som är mindre tillfredsställande. Kommittén har föreslagit att en änka skall ha rätt till pensionstillskott oberoende av makes undantagande såväl vad gäller ålders-, förtids- som änkepension. I anledning av detta har utskottsmajoriteten gjort ett positivt uttalande men vill inte själv ta ställning i frågan.

Jag måste beklaga att utskottets majoritet har avstyrkt den moderata motionen vad gäller rätten till pensionstillskott vid undantagande från ATP. Med vårt förslag hade vi en gång för alla kunnat få bort denna skönhetsfläck i svensk socialförsäkring.

Enligt Sven Aspling skulle det röra sig om en förmån som dessa pensionärer inte hade betalat. Jag vill erinra om vad jag tidigare har sagt, nämligen att pensionstillskottet egentligen tillskapades för att ge de sämst ställda grupperna i samhället en extra trygghet vid pensioneringen. Ofta rör det sig tyvärr om människor som haft väldigt liten förmåga att skaffa sig några ATP-poäng. Det är alltså fråga om grupper som har ingen eller mycket liten ATP – handikappade, hemarbetande, deltidsarbetande i framför allt våra glesbygder, dvs. människor som inte haft möjlighet att få ett heltidsarbete, hårt arbetande människor inom framför allt jord- och skogsbruk som haft mycket små inkomster osv. Dessa grupper av människor beträffas alltså därför att de inte ingår i ATP-systemet.

Det talas i dag – inte minst i denna kammare – mycket om social nedrustning. I den här frågan hade utskottet haft möjlighet att åstadkomma en verklig social upprustning för en mycket eftersatt grupp i samhället. I en tid med mycket knappa ekonomiska resurser bör en sådan omprioritering ske inom socialförsäkringssystemet att de som bäst behöver en förstärkning av sina sociala förmåner verkligen får det.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 2.

Jag vill samtidigt yrka bifall till den moderata reservationen nr 3, vilken innebär att de kostnader som föranleds av vårt förslag i reservation nr 2 om att pensionstillskott skall kunna utgå oberoende av undantagande från ATP skall täckas genom att det nya pensionstillskottet, som föreslagits i propositionen, börjar utgå först fr. o. m. den 1 januari 1983 och inte fr. o. m. den 1 juli 1982, som föreslås i propositionen. Därmed vill vi prioritera denna del av socialförsäkringen till de i ekonomiskt hänseende sämst ställda.

Herr talman! Vi moderater har i ytterligare en motion, 1981/82:1269, föreslagit att hustrutillägg inte skall utbetalas om beloppet inte överstiger 1 200 kr. per år. Genom att återkomma med en motion i denna fråga har vi

ytterligare velat markera att socialförsäkringen i första hand bör ge hjälp där verkligt behov finns. Det kan enligt vår mening inte anses vara ett socialt behov att utge bidrag – även om det är starkt reducerat – till en make där den gemensamma familjeinkomsten uppgår till ca 160 000 kr. per år.

Utskottet har inte velat biträda vårt motionsyrkande utan vill avvakta regeringens förslag i anledning av pensionskommitténs och socialpolitiska samordningsutredningens betänkanden. Dessa utredningar har som bekant ifrågasatt hustrutillägget som särskild bidragsform inom socialförsäkrings-systemet.

Herr talman! Vi anser att man redan fr. o. m. nästa budgetår bör införa bestämmelser som något begränsar antalet fall av utbetalning av hustrutilllägg, där det av sociala skäl kan anses mindre befogat. Det skulle innebära en besparing på ca 5 milj. kr.

Därmed, herr talman, yrkar jag bifall till den moderata reservationen nr 4 och i övrigt bifall till socialförsäkringsutskottets hemställan.

Anf. 74 EIVOR MARKLUND (vpk):

Herr talman! "Utskottet anser fortfarande att ändringarna varit motive-
rade i besparingssyfte och avstyrker bifall till motionerna." Så knapphändigt,
envist och utan att göra ett försök att bemöta argument i motionerna, som ju
också mycket aktivt har förts fram från pensionärernas egna organisationer,
vidhåller utskottet med det jag nyss citerade det man anförde när
ändringarna i bestämmelserna om basbeloppet infördes.

Vänsterpartiet kommunisterna har för sin del länge stått för den
målsättning som man också var överens om här i riksdagen när det nuvarande
pensionssystemet infördes, nämligen att pensionerna bör följa den allmänna
standardutvecklingen och utgöra 65 % av den genomsnittliga industriarbe-
tarlönen.

De människor i vårt land som efter ett hårt och arbetstyngt liv uppnått
pensionsåldern har rätt att leva på en ekonomiskt godtagbar standard. Det
säger också borgerliga företrädare när de står i talarstolar utanför det här
huset.

Jag skall inte den här gången upprepa uttalanden som blivit om inte
bevingade så i varje fall beryktade. Det har ju tyvärr, som Sven Aspling nyss
sade, blivit högsta moral att svika löftena till pensionärerna. Om man nu skall
tala om moral, för det pensionärerna i verkligheten upplever är ju att deras
pensioner ständigt urholkas och att regeringens besparingspolitik går ut över
det ena efter det andra i det som skulle utgöra pensionärernas trygghet.

Vpk har i andra sammanhang utförligt och med skärpa påtalat hur
besparingar riktas mot dem i samhället som redan tidigare har en väl
åtdragen svängrem, medan aktie- och kapitalägare hållits skadeslösa eller
t. o. m. kunnat öka sina vinster.

Det är mot den bakgrunden som allt tal om att "vi alla" – jag hoppas att
citationstecknen går fram – måste hjälpas åt med att få ekonomin på fötter
skär så falskt. "Vi alla" har inte likvärdiga möjligheter. Barnfamiljerna har
inget överflöd, och därför är det ett av de fulaste dragen i regeringens tal om

*Anslag till folk-
pensioner m. m.*

att även pensionärerna måste dra sitt strå till stacken, när man försöker spela ut pensionärerna mot barnfamiljerna. Grupper i låginkomstyrken går inte heller att vinna för det orimliga talet om att pensionärerna skulle höra till dem i samhället som man kan minska inkomsterna för utan att det drabbar dem nämnvärt.

När det nu från regeringshåll talas om att folkpensionärerna får ett ökat pensionstillskott från den 1 juli, måste det ju också tas med i bilden att regeringen med minskade bidrag till bostadstilläggen och med de nya reglerna för beräkning av pensionstillskottet tar ifrån pensionärerna flera gånger så mycket.

Pensionärerna utgör inte en enhetlig grupp där alla har det precis likadant, det är sant. Men om regeringen enbart ser dem som under sin aktiva tid haft en inkomst som gett dem full ATP-pension utöver folkpensionen, är verkligen beslutsunderlaget otillåtet litet. Många har inte alls kunnat uppnå full ATP och regeringen har ju själv i budgetpropositionen visat att 50 % av folkpensionärerna saknar eller har så låg ATP att pensionstillskott utgår. Hur kan man då tro att dessa har något överskott i sin levnadsstandard? Det är ju dessutom inte så, att pensionstillskott skall räknas som kompensation för ökade utgifter. De har varit och är avsedda att åstadkomma en standardförbättring för de ekonomiskt sämst ställda pensionärerna. Därför är det nödvändigt att återinföra de ursprungliga bestämmelserna om värdesäkring. Det handlar verkligen om solidaritet – och detta i fler och kanske andra avseenden än de som Gullan Lindblad nyss så engagerat talade om.

I reservation 1 av Sven Aspling m. fl. pekar man på denna nödvändighet. Vår grupp ansluter sig självfallet till den delen av reservationen. Däremot är vi något undrande inför reservanternas resonemang kring frågan om hur ofta basbeloppssändringarna skall ske. Vi har i vår motion 546 begärt att basbeloppet skall beräknas för månad och därvid ändras redan när jämförelsetalet ändrats med minst 2 %. Om den av socialdemokraterna i reservationen förordade ordningen skulle komma att gälla, vilket naturligtvis är bättre än det regeringen föreslår, kvarstår alltså en eftersläpning. Vissserligen talar reservanterna om en kompensation i förväg för kommande prishöjningar, men erfarenheterna har alltför väl visat att det inte har gått att förutse inflationens tillväxt; regeringen har ju gång på gång fått bakläxa på den punkten. Hur menar då socialdemokraterna att en sådan kompensation i förväg skall kunna beräknas? Jag tror att även pensionärerna är intresserade av Sven Asplings svar på den frågan.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motion 546.

I det här betänkandet behandlas också vpk-motionen 1626, där förslag ställs om återgång till tidigare gällande regler för hyresgräns och statsbidrag till kommunerna. Vi har motiverat vårt förslag med att vi inte kan acceptera att förmånerna inom KBT-systemet försämrats genom att nedre hyresgräns införs och inte heller att statsbidragsandelen inom detta system sänks. Även detta yrkande "behandlar" – för att uttrycka sig artigt – utskottet med orden att tidigare riksdagsbeslut skall vidhållas och avstyrker därmed motionen.

Punkt och slut. Det är inte utan att man med viss glädje noterar den stora aktiviteten bland pensionärerna själva – inte bara i de frågor som i dag behandlas. Någon gång måste väl kraven nå ända fram. Till dess yrkar jag bifall även till vpk-motionen 1626.

Anslag till folkpensioner m. m.

Anf. 75 ARNE ANDERSSON i Gustafs (c):

Herr talman! När man hör Sven Aspling kommentera de diskussioner som förevarit med anledning av socialförsäkringsutskottets betänkande om anslag till folkpensioner kan man undra om det patos som finns i hans framställning beror på att han enbart har läst den socialdemokratiska propagandaskriften och helt undvikit att ta del av fakta. Jag finner därför anledning att uppehålla mig något vid det som har förevarit sedan vi 1976 fick en borgerlig regering i det här landet.

Redan i 1976 års valrörelse gick socialdemokraterna ut i debatten och talade om för pensionärerna, att om vi får ett regimskifte kommer pensionärerna inte längre att få sin pension utbetalad; många pensionärer har sagt det till mig. Så har man fortsatt sin propaganda. Alla vet vi ju att verkligheten har varit den att pensionärerna har fått sina pensionsutbetalningar, och vi kan i dagarna konstatera att när det gäller grundpension och pensionstillskott har beloppen ungefärligen fördubblats under den här tiden. Men socialdemokraterna fortsätter ändå att bedriva sin buskpropaganda, som jag skulle vilja kalla det, och talar om social nedrustning – vi har hört detta sägas här i dag också. Någon nyansering i den beskrivningen har vi knappast kunnat konstatera, utom möjligtvis under den allra senaste tiden, då en del socialdemokrater i någon mån har ändrat sitt agerande.

Jag tycker att detta agerande från socialdemokraternas sida är synnerligen anmärkningsvärt. Socialdemokraterna låtsas som om vi i vårt land inte har några sådana ekonomiska problem som många andra länder har. I en del sammanhang talar man dock kritiskt om vårt stora budgetunderskott, som vi också bör försöka få ned, men man diskuterar inte orsakerna till detta. Samtidigt vill man öka förmånerna, inte bara till pensionärerna, utan också till många andra grupper. Detta vill jag kalla för en dubbelmoral som är mycket anmärkningsvärd.

Förslagen i den proposition som vi nu har att behandla är, liksom tidigare budgetförslag från borgerliga regeringar, balanserade utifrån våra ekonomiska förutsättningar. Men de är också konstruerade så, att det tar fördelningspolitiska hänsyn. Det betyder att de pensionärer som har det svårast ekonomiskt också får vissa förbättringar, medan de bland pensionärerna som har en bättre ekonomisk situation också får avstå från en ökning av förmånerna. Detta överensstämmer med den situation som gäller för löntagarna i landet. Alla måste vi efter vår förmåga bidra till att skapa ekonomisk balans i vårt land. Det skulle vara utomordentligt värdefullt om socialdemokraterna ville sansa sig i den diskussion som förs.

Jag vill något kommentera de reservationer som är fogade till utskottets betänkande, även om de redan har kommenterats av föregående talare.

Jag vill börja med reservationen nr 1. där socialdemokraterna tar upp frågan om fastställande av basbeloppet. De tar därvid upp sättet för fastställande av det basbelopp som riksdagen tidigare har beslutat om och begär nu att riksdagen skall ge regeringen till känna att basbeloppet skall justeras med hänsyn till förändringar i konsumentprisindex. Därvid skulle, enligt det yrkande som föreligger i dag, den ursprungliga innebörden av värdesäkringen återställas, säger de.

Ja, alla i denna kammare vet ju att när vi diskuterade ändringen av basbeloppsberäkningen vid föregående riksmöte blev beslutet att man vid bestämmandet av det index som skulle ligga till grund för beräkning av basbeloppet skulle bortse från förändringar av energipriser. Man skulle vidare bortse från höjningar av indirekta skatter, tullar och avgifter men göra tillägg för subventioner. Detta innebar en förändring som, jämfört med löntagare, var rättvis, eftersom dessa senare inte fick någon kompensation för sådana förändringar. Detta var motiveringen för ändringsförslaget.

Vad man nu kan konstatera är att socialdemokraterna i sitt yrkande i dag frångår det yrkande som de ställde förra året. Då talade man med lika stort patos som man gör i dag om det angelägna i att vi får precis samma grunder för beräkning av basbeloppet utifrån konsumentprisindex. Men i dag har man bytt fot – och det skulle vara roligt att få veta varför man har gjort det. Kan det verkligen vara så, att socialdemokraterna har kommit underfund med att det finns ekonomiska bekymmer i landet som de tidigare i sådana sammanhang konsekvent vägrat att diskutera och att de därför nu i viss form har slagit till reträtt? Man har nämligen sagt att vi skall bibehålla de uppräkningsmetoder för pensionerna som regeringen föreslagit och som riksdagen under socialdemokraternas vilda protester beslutat om. Därmed har socialdemokraterna sagt ja till att pensionerna skall omräknas bara en gång per år. Det vore roligt att få höra någon kommentar.

Men man har också sagt att man efter överläggningar med Pensionärernas riksorganisation – jag noterar att det var med PRO som överläggningarna skulle hållas – skulle kunna diskutera en höjning med ett engångsbelopp. Dessutom har man – vilket herr Aspling nogsamt undvek att tala om här – sagt att man för att finansiera åtgärden skall höja momsens med 2 %. Vem får betala den höjningen, herr Aspling? Får inte även pensionärerna vara med och betala den?

Det enda som visar sig återstå av de storslagna löftena till pensionärerna är omsorgen om att pensionerna skall höjas varje gång priserna på sprit, tobak och energi höjs.

Enligt vissa uppgifter diskuterar socialdemokraterna nu också en reallöneanknytning av pensionerna. Om detta stämmer – vilket det bör göra, eftersom framstående socialdemokrater har fört detta resonemang – innebär det att socialdemokraterna är beredda att diskutera en sänkning av pensionerna. En sådan åtgärd skulle hårdast drabba de pensionärer som bara har folkpension och låg ATP. Om socialdemokraterna har sådana här planer, bör de i klartext tala om det före valet. Jag kommer mycket väl ihåg det tillfälle förra året då vi i socialförsäkringsutskottet diskuterade en motion

Onsdagen den
21 april 1982

Anslag till folkpensioner m. m.

med förslag om att pensionerna skulle reallöncanknytas. Då kunde socialdemokraterna inte vara med på det.

Det finns alltså inte någonting kvar av socialdemokraternas löfte förra året om en värdesäkring av pensionerna på det sätt som de tidigare har framräknats, med justeringar så fort konsumentprisindex förändrats i den omfattning att det kunde utlösa ändringar av basbeloppet.

Regeringen har under de diskussioner som har föregått förslagen om pensionerna aktivt försökt anlägga fördelningspolitiska aspekter på frågorna. I tider av ekonomisk åtstramning är det viktigare än någonsin.

Folkpensionärer utan ATP har sedan 1976 fått en real förbättring av sin köpkraft med ungefär 18 %. Det är mer än någon annan grupp i samhället. Det är dessa pensionärer som från början har haft det sämst ställt. Regeringen har medvetet satsat på att denna grupp skulle få det bättre, bl. a. genom ökade pensionstillskott. Även i detta förslag till budget föreslås en höjning av pensionstillskotten för dem som har låg eller ingen ATP.

De bäst ställda pensionärerna är de som har full ATP. Vi kan, herr Aspling, i och för sig diskutera hur många de är, men klart är att de har haft en genomsnittlig standardutveckling som är bättre än den genomsnittlige industriarbetarens.

Det skulle vara intressant, om herr Aspling kunde tala om för oss hur mycket folkpensionärerna har förlorat på omräkningen av basbeloppet. Vi fick i går ett besked att det inte är förändringen av basbeloppet som har gett utslag. Det är i stället ändringen att man enbart en gång per år skall justera det belopp som skall utgå i pension. Och den ordningen är vi, såvitt jag kan förstå, i dag överens om. Nej, herr Aspling, socialdemokraternas förslag tar fasta på att de som har hög ATP skall få mera pengar i förhållande till dem som har låg pension. Hela vårt pensionssystem är uppbyggt på det sättet. Det finns avarter av detta system, som jag inte skall uppehålla mig vid. Men vi vet att det i dag finns många som har såväl pension som lön. Jag har inte sett några förslag från socialdemokraterna i syfte att vi skall förändra för dessa grupper.

I reservation nr 2 har centerns och moderata samlingspartiets ledamöter reserverat sig mot utskottsmajoriteten, som består av socialdemokrater och folkpartister, när det gäller rätten till pensionstillskott vid undantagande från ATP. Jag skall inte uppehålla mig särskilt mycket vid denna fråga, eftersom Gullan Lindblad redan har kommenterat den. Men jag vill understryka att det är förvånande att man samtidigt som man förklarar att man vill slå vakt om dem som har det besvärligast i samhället säger nej till en kompensation för den grupp av pensionärer som har det sämst i det här landet. Sedan kommer man med en del krystade förklaringar till detta ställningstagande.

Det är som sagt anmärkningsvärt att socialdemokrater och folkpartister inte kan gå med på denna förändring. Sven Aspling gör precis det som han gjorde tidigare år när vi diskuterade undantag från ATP – han blandar ihop frågan om pensionstillskott och ATP. Jag vill understryka vad Gullan Lindblad sade tidigare, nämligen att när ATP-reformen diskuterades fanns

Onsdagen den
21 april 1982

*Meddelande om
interpellationer*

det inga pensionstillskott, och man kunde inte då förutse att någon skulle komma att drabbas på detta sätt. När hustrun till en pensionär som har begärt undantag från ATP blir änka drabbas hon på det sättet att hon inte får pensionstillskott. Jag förstår de människor som kommer med frågor om detta till oss riksdagsledamöter. Jag hade trott att vi nu skulle kunna få bort denna orättvisa, men man har inte kunnat nå enighet om detta i utskottet, och därför har vi reserverat oss.

Reservationerna 3 och 4 av de moderata ledamöterna i utskottet vill jag inte kommentera mer än att säga att frågan om hustrutillägg har behandlats av pensionskommittén. Vi förutsätter att den kommer med ett förslag. Det kan finnas en annan anledning till att frågan kommer på riksdagens bord, och det är om vi vill fortsätta debatten om jämställdhet mellan könen. Utskottsmajoriteten avstyrker reservationerna 3 och 4.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till reservation 2, som är fogad till utskottets betänkande. Jag yrkar avslag på reservationerna 1, 3 och 4 och i övrigt bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

12 § Anmäldes och bordlades

Motionerna

1981/82:2501 av *Åke Wictorsson*

1981/82:2502 av *Anna Wohlin-Andersson*

1981/82:2503 av *Rune Ångström* och *Georg Andersson*

Förslag till ny vattenlag m. m. (prop. 1981/82:130)

1981/82:2504 av *Arne Fransson*

1981/82:2505 av *Göte Jonsson m. fl.*

1981/82:2506 av *Olof Palme m. fl.*

1981/82:2507 av *Lars Werner m. fl.*

Förslag till åtgärder för att främja övergång från hyresrätt till bostadsrätt m. m. (prop. 1981/82:169)

1981/82:2508 av *Lars Werner m. fl.*

En övre åldersgräns för antagning till läkarlinjen m. m. (prop. 1981/82:193)

1981/82:2509 av *Georg Andersson m. fl.*

Nordiskt kultursamarbete m. m. (prop. 1981/82:200)

13 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställdes

den 21 april

1981/82:173 av *Paul Jansson* (s) till arbetsmarknadsministern om åtgärder mot arbetslösheten i Skaraborgs län:

Sysselsättningsläget i Skaraborgs län är nu det sämsta som någonsin registrerats. Detta framgår av länsarbetsnämndens senaste rapport till arbetsmarknadsstyrelsen som avlämnades den 19 mars 1982:

Samma konstaterande gör en enhällig länsstyrelse i Länsrapport 1982, som nyligen överlämnades till regeringen. I denna rapport ställs en rad krav till regeringen om långtgående åtgärder för att möta det besvärliga sysselsättningsläget i Skaraborgs län.

Ett utdrag ur Länsrapport 1982, avseende utvecklingen på arbetsmarknaden i Skaraborgs län, läggs som bilaga till originalexemplaret av denna interpellation.

Länsarbetsnämnden i Skaraborg konstaterar bl. a. att tillströmningen av sökande till arbetsförmedlingen ytterligare ökat och att det noterades rekordhöga siffror i januari månad i år.

10 361 personer var då aktuella arbetssökande, vilket var 1 911 fler än vid samma tidpunkt föregående år. F. n. är ca 5 300 personer öppet arbetslösa i Skaraborgs län. Det är den högsta siffra som någonsin noterats sedan AMS började sina mätningar på detta område. Läger man därtill att 1 605 personer är sysselsatta i beredskapsarbeten och 1 900 i arbetsmarknadsutbildning, får man till resultat att närmare 9 000 personer i Skaraborgs län f. n. står utanför den reguljära arbetsmarknaden.

Därtill kan man räkna en betydande dold arbetslöshet, särskilt bland kvinnorna, som i nuvarande arbetsmarknadssituation inte finner det meningsfullt att ens söka ett arbete, även om man skulle önska att få ett sådant. Att arbetslösheten även i fortsättningen kommer att ligga på en hög nivå framgår bl. a. av de varsel om driftsinskränkningar som lämnats till länsarbetsnämnden. Det kan i sammanhanget nämnas att under 1980 varslades sammantaget 3 373 personer i 78 företag. För 1981 var det inte mindre än 192 företag som varslade hela 6 760 personer om någon form av driftsinskränkning.

Om man ser på situationen för innevarande år finner man att under tiden den 1 januari till den 19 mars 1982 har 46 företag varslat för 934 personer om någon form av driftsinskränkning. Motsvarande siffror för 1981 var 24 företag och sammanlagt 426 personer. Detta betyder att 508 personer fler nu är berörda av driftsinskränkningar än vid motsvarande tidpunkt förra året.

Detta kan inte tolkas på annat sätt än att vi är på väg mot en djup sysselsättningskris i Skaraborgs län, om inte kraftfulla åtgärder sätts in från regeringens sida. De speciella problem som hänger samman med arbetsmarknaden i Skaraborg bör nu vara kända för de flesta och inte minst för regeringen. Länets arbetsmarknad är till sin struktur sådan, att de flesta företagen är beroende av hemmamarknaden för att finna avsättning för sina produkter. Det är särskilt nedgången av byggandet i landet som har drabbat den skaraborgska industrin hårt. Vi har i länet en stark koncentration av industri som är beroende av byggandet. Dit hör cementindustrin, isoleringsindustrin, inredningsindustrin och möbelindustrin. Ett ökat byggande, såväl

Onsdagen den
21 april 1982

*Meddelande om
interpellationer*

privat som offentligt, är det enda som på sikt kan lösa sysselsättningsproblemen i Skaraborg.

Med stöd av det anförda och den bilaga som är fogad till original exemplet av denna interpellation anhåller jag om kammarens tillstånd att till arbetsmarknadsministern ställa följande frågor:

1. Vad avser regeringen vidtaga för åtgärder för att möta den ökande arbetslösheten i Skaraborgs län?
2. I vad mån är regeringen beredd att tillmötesgå de krav som en enhällig länsstyrelse i Skaraborg har riktat till regeringen i Länsrapport 1982?
3. Är man från regeringens sida beredd att stimulera byggandet för att förbättra sysselsättningen bl. a. i Skaraborgs län?

1981/82:174 av *Rolf Dahlberg* (m) till ekonomi- och budgetministern om avbetalningstiden vid bilköp:

Sedan något år har bilbranschen haft en hård begränsning av avbetalningstiderna vid försäljning av bilar. Enligt nu gällande regler skall ett bilköp klaras av på så kort tid som 18 månader. Eftersom bilar normalt kostar mycket pengar, har denna begränsning slagit hårt mot bilbranschen. De senaste prishöjningarna har ytterligare försvårat försäljningen av framför allt nya bilar. Många bilköpare har blivit tvingade att skaffa pengar på annat sätt, ofta till mycket höga räntor.

Det är inte förvånande att bilbranschen känner sig diskriminerad när den jämför sig med andra branscher utan restriktioner i detta avseende. Båtar, husvagnar, videoapparater, möbler osv. drabbas inte av 18-månadersregeln.

Bilismen sysselsätter 380 000 människor i Sverige. Över 10 % av vår export är bilar och bildelar. För att klara framtiden för denna näring är det nödvändigt att vi har en stor och fungerande hemmamarknad.

Med anledning av det anförda vill jag till ekonomi- och budgetministern ställa följande frågor:

1. Finns det i dag något skäl till att bilbranschen skall drabbas av den hårda begränsningen vad gäller avbetalningstider för bilar?
2. Är ekonomi- och budgetminister beredd att förlänga amorteringstiderna för köp av bilar?

1981/82:175 av *Hans Petersson* i Hallstahammar (vpk) till industriministern om beslutad nedläggning av boardtillverkningen i Skinnskatteberg:

Västmanlands län har drabbats hårt av industrinedläggningar och nedskärningar i produktionen under de senaste åren. Hallstahammar, Surahammar, Fagersta och Norberg är nu väl bekanta orsnamn i "Krisssverige".

Vid de tidigare nedläggningarna, t. ex. av Spännarhyttan i Norberg, har kraven på statliga insatser och regeringsinitiativ för att hjälpa de drabbade kommunerna varit nära nog resultatlösa. Industriministern har nöjt sig med att hänvisa till företagens egen vilja att se till att ersättningsarbeten kommer till stånd. I fallet Spännarhyttan är det uppenbart att de löften om nya

arbetstillfällen som gavs från ASEA:s sida inte har uppfyllts på annat sätt än att man flyttat ett mindre antal arbeten från en krisort till en annan.

I det nu aktuella fallet – ASSI:s nedläggning av boardfabriken i Skinnskatteberg – har man uttalat från företagsledningens sida att man *inte* anser sig ha råd med något socialt ansvar, och man kan därför inte utlova några nya arbeten från ASSI:s sida.

Industriministern däremot har nu alla möjligheter att agera för att rädda Skinnskattebergs kommun och ge de ASSI-anställda en chans till fortsatt arbete och bosättning på orten, eftersom industridepartementet och regeringen ytterst är ansvariga för statsföretags verksamhet.

Mot bakgrund av det anförda vill jag fråga industriministern:

1. Vad tänker industriministern göra för att skapa nya arbetstillfällen till Skinnskatteberg?

2. Hur ser industriministern på möjligheterna att på sikt utveckla näringslivet i den del av Västmanland där Skinnskattebergs kommun är beläget?

1981/82:176 av *Per Israelsson* (vpk) till utbildningsministern om den kommunala biblioteksverksamheten:

Oberoende av partipolitisk hemvist torde alla vara överens om att vi just nu befinner oss i ett ekonomiskt kärvt läge. Den kapitalistiska marknads-ekonomi som skall ge de resurser som skall bära upp den offentliga sektorn sviktar. I ett läge då resurserna för allmänna ändamål blivit knappare gäller det att prioritera vissa områden som måste uppehållas också i kärvare tider. Vpk anser kulturen vara ett sådant område – särskilt den del av kulturen som når ut till de många människorna. En sådan typ av kulturell verksamhet är folkbiblioteken. I ett läge då många människor ställs utan arbete och då många ungdomar har svårt att komma in på arbetsmarknaden är det viktigt att dessa människor åtminstone ges tillgång till goda böcker i sin närmiljö. Samma gäller för den växande del av vår befolkning som är pensionärer och som har särskilda behov av närservice.

Nu är det emellertid tyvärr så att inte alla riks- och kommunalpolitiker delar vår inställning. Folkbiblioteksverksamheten är i fara. Faran består främst i att den utbyggda servicen försämras, att bokinköpen minskas och att verksamheten centraliseras till färre platser i kommunerna. Ett exempel på vad som planeras i sådan riktning utgör Örebro kommun. Man tänker sig där att lägga ned ett antal filialer för att spara pengar. Med anledning härav har kulturorganisationer i Örebro län gått ut med ett upprop: Rädda boken, rädda biblioteken, som i sammandrag lyder:

”Örebro kommun har ett ganska väl utbyggt bibliotekssystem bestående av huvudbibliotek och nitton filialer. På uppdrag av kulturnämnden har nu en ny struktur för verksamheten tagits fram. Där föreslås att inte mindre än *elva* av filialerna ska läggas ned, detta för att bl. a. ge ekonomiskt utrymme åt ”*uppsökande verksamhet*”.

De nedläggningshotade filialerna sägs i planen vara ineffektiva. De har i

Onsdagen den
21 april 1982

*Meddelande om
frågor*

själva verket en mycket hög utlåning. 1980 svarade de för sammanlagt 250 000 utlån. Med något undantag ligger dessa bibliotek i kommunens ytterområden och de betjänar 20–25 000 människor. För de flesta av dessa skulle en nedläggning innebära en oersättlig förlust och för många slutet på möjligheten att på egen hand ta sig till ett bibliotek. Boken skulle få ökade svårigheter att nå läsarna.

Människor behöver böcker. Stadsdelsbibliotek, närbibliotek, är en tillgång som inte får raseras. En bokbuss, en boksnurra på en arbetsplats kan aldrig ersätta ett fungerande bibliotek, där människor har möjligheter att själva söka sig fram i litteraturens mångfald.”

Planerna inom Örebro kommun torde inte vara unika. Det är ett rimligt antagande att många kommuner i landet umgås med ungefär samma planer, som alla är uttryck för att man ser på biblioteksverksamhet nära de berörda människorna som en kulturell verksamhet som det går att spara pengar på i kärva tider. Som här inledningsvis redan sagts, är vi inom vpk av annan mening. Men samtidigt har vi också förståelse för kommunernas svåra ekonomiska situation. Därför måste statsmakterna se till att kommunerna ges det stöd som kan erfordras för att upprätthålla en godtagbar nivå på verksamheten inom folkbiblioteken.

Med hänvisning till det anförda önskar jag ställa följande frågor till utbildningsministern:

1. Är utbildningsministern beredd att ge biblioteksutredningen tilläggsdirektiv om införande av en bibliotekslag?
2. Vilka åtgärder är utbildningsministern beredd vidta för att hävda bokens och bibliotekens plats inom vår kultur i ett läge då nya medier hotar att dra bort intresset från grunden för bildning och kultur – boken?

14 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 21 april

1981/82:352 av *Karl-Erik Häll* (s) till statsrådet Ulla Tillander om glesbygdskommunernas behov av extra resurser inom skolans område:

I propositionen 1981/82:100 bil. 12 och i SÖ:s skrivelse den 20 februari 1982 markeras tydligt att länsskolnämnderna vid sin fördelning av SÅS-medel skall tilldela kommunerna medel så att minst nuvarande syo-nivå kan upprätthållas även i små kommuner. I SÖ:s skrivelse framhålls vikten av att ”särskilt beakta glesbygdskommunernas behov av extra resurser för syo”.

Om man exempelvis i glesbygdslänen Norrbotten, Västerbotten och Jämtland följer dessa direktiv, kommer medel i stor omfattning att saknas för andra åtgärder på skolområdet.

Onsdagen den
21 april 1982

*Meddelande om
frågor*

För Norrbotten uppgår "bristen" till 1.14 milj. kr., för Västerbotten ca 1 milj. kr. och för Jämtland mer än 900 000 kr.

Med anledning härav vill jag till statsrådet Ulla Tillander ställa följande fråga:

Vilka åtgärder avser statsrådet vidta för att motverka de för glesbygdslä-
nen negativa effekterna?

1981/82:353 av *Kerstin Ekman* (fp) till utbildningsministern om Ibero-
amerikanska institutets bibliotek:

År 1985 skall enligt planerna Ibero-amerikanska institutet i Göteborg flytta till universitetets nybyggnad i Renströmsparken. 14 humanistiska institutioner kommer att flytta dit och på så sätt få bättre kontakt med varandra.

Tyvärr kommer flyttningen enligt nuvarande planer att bli en försämring för Ibero-amerikanska institutet. Dess lokalyta kommer att minska jämfört med nuläget. Detta kan bl. a. komma att innebära, att Ibero-amerikanska bibliotek måste minskas från 1 750 hyllmeter till omkring 500 hyllmeter. Böcker som inte får plats kommer att spridas på skilda lokaler i olika delar av Göteborg.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag att till utbildningsministern få ställa följande fråga:

Vilka möjligheter finns att förhindra att nuvarande volymer i Ibero-amerikanska institutets bibliotek splittras på flera skilda lokaler?

1981/82:354 av *Göte Jonsson* (m) till justitieministern om åtgärder för att motverka våld mot polismän:

Våldet mot polismännen ökar, och detta är mycket allvarligt. 1981 misshandlades 409 polismän enbart i Stockholm. Svårighetsgraden i misshandeln har också ökat. Detta har skett samtidigt som straffen för våld mot polismän har sjunkit enligt uppgifter som redovisats.

Jag vill med anledning av detta fråga justitieministern:

1. Anser justitieministern att denna utveckling är acceptabel?
2. Vad avser justitieministern att vidta för åtgärder i syfte att förbättra de enskilda polismännens rättssäkerhet?

1981/82:355 av *Inga Lantz* (vpk) till socialministern om rätten till barnomsorgsplats vid föräldrars arbetslöshet:

Arbetslösheten ökar och drabbar numera också föräldrar med barn som har plats inom den kommunala barnomsorgen. I kommunerna finns ofta regler som säger att familjerna skall mista barnomsorgsplatser vid arbetslöshet. Det är av yttersta vikt att barnen till arbetslösa föräldrar får behålla sina daghems- och fritidshemsplatser. Arbetslöshet betyder stora påfrestningar, både ekonomiska och sociala, för de människor som drabbas, och om dessa

Nr 125

Onsdagen den
21 april 1982

*Meddelande om
frågor*

familjer utestängs från daghem och fritidshemsplatser försvåras deras situation ytterligare.

Mot bakgrund av det anförda vill jag fråga socialministern:

Kommer regeringen att ta initiativ för att uppnå att föräldrar som drabbas av arbetslöshet får behålla sina daghems- och fritidshemsplatser?

15 § Kammarerna åtskildes kl. 17.53.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert